

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Mgr. Natálie Vaicová

Problémy české trestněprávní úpravy potírající nekonsenzuální pohlavní
styky se zaměřením na promlčení

Rigorózní práce

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma Problémy české trestněprávní úpravy potírající nekonsenzuální pohlavní styky se zaměřením na promlčení vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 238 703 znaků včetně mezer.

V Praze dne

.....

Mgr. Natálie Vaicová

Na tomto místě bych ráda poděkovala předně JUDr. Danielu Bartoňovi, LL.M., Ph.D. za inspiraci a upoutání mé pozornosti směrem k tématům, jimž se předkládaná práce věnuje, doc. JUDr. Filipu Ščerbovi, Ph. D. za odborné vedení, důkladné konzultace a cenné rady, a mému kamarádovi, Ing. Martinu Pánkovi, za zevrubné stylistické a gramatické korektury rigorózní práce.

Velké díky bych chtěla věnovat svému tatínkovi, který mě podporoval po celou dobu mých studií, své rodině, svým přátelům, a především svému snoubenci, Mgr. Prokopu Bretovi, který mi byl s velkou trpělivostí vždy oporou.

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
Úvod	8
A. Mezinárodní závazky	10
1 EÚLP	12
1.1 Nekonsenzuální pohlavní styk jako špatné zacházení ve smyslu čl. 3 EÚLP	13
1.2 Požadavky ve vztahu k legislativnímu rámci	16
1.3 Požadavky ve vztahu k promlčení	17
2 Úmluva o ochraně dětí proti zneužívání	20
2.1 Požadavky ve vztahu k legislativnímu rámci	20
2.2 Požadavky ve vztahu k promlčení	21
B. Kriminologie	23
3 Charakteristika jednání pachatele	24
3.1 Rozdíl mezi <i>stranger rapes</i> a <i>acquaintance rapes</i>	24
3.1.1 Poměr <i>acquaintance rapes</i> a <i>stranger rapes</i>	26
3.1.2 Následky <i>acquaintance rapes</i> a <i>stranger rapes</i>	29
3.1.3 Poměr <i>acquaintance rapes</i> a <i>stranger rapes</i> u dětských obětí a následky sexuálních útoků	29
4 Charakteristika jednání oběti v okamžiku útoku	31
4.1 Tonická nehybnost	31
5 Specifika sexuálních deliktů	33
5.1 Latence	33
5.2 Prodlevy v oznamování	34
5.2.1 Okolnosti ovlivňující (ne)oznámení promlčení v případě dospělého jedince	34
5.2.2 Okolnosti ovlivňující (ne)oznámení promlčení v případě dětské oběti	35
5.2.3 Doba oznámení v případě nahlášení sexuálních útoků	35
C. Hodnocení právní úpravy	39
6 Účinnost skutkových podstat TČ potírajících nekonsenzuální pohlavní styky	41

6.1	Zaměření skutkové podstaty znásilnění na nesouhlas oběti.....	41
6.1.1	Limity výkladu termínu donucení a násilí.....	43
6.1.2	Judikatura Nejvyššího soudu ve vztahu k výkladu skutkové podstaty.....	45
6.2	Zohlednění specifik vztahových znásilnění v rámci skutkových podstat.....	46
6.3	Zohlednění okolností zvyšujících závažnost znásilnění.....	49
6.3.1	Závažnost základních skutkových podstat posuzovaných TČ obecně.....	50
6.3.2	Zohlednění závažnosti jednotlivých druhů znásilnění v rámci kvalifikovaných skutkových podstat.....	53
6.3.3	Zohlednění závažnosti jednání podle míry traumatizace oběti.....	55
6.3.4	Zohlednění závažnosti jednání podle subjektu.....	59
6.4	Reflexe ztuhnutí oběti jakožto stavu vylučujícího se bránit	62
6.4.1	Limity výkladu termínu zneužití bezbrannosti	62
7	Legitimita promlčení posuzovaných TČ.....	68
7.1	Odplatná funkce trestu	69
7.2	Důvody institutu promlčení trestní odpovědnosti.....	70
7.2.1	Ztráta zájmu společnosti na potrestání pachatele	71
7.2.2	Neužitečnost potrestání pachatele pro společnost.....	72
7.2.3	Náprava pachatele.....	73
7.2.4	Bezúčelnost trestu nikoliv bezprostředně uloženého	75
7.2.5	Slábnoucí síla důkazních prostředků.....	77
7.2.6	Motivace OČTŘ k naplnění zásady rychlosti řízení.....	79
8	Účinnost úpravy promlčení posuzovaných sexuálních deliktů	81
8.1	Institut promlčení trestní odpovědnosti obecně.....	81
8.2	Délka promlčecích dob základních skutkových podstat posuzovaných TČ.....	83
8.3	Délka promlčecích dob kvalifikovaných skutkových podstat posuzovaných TČ... ..	85
8.3.1	Zohlednění aspektu určitého vztahu mezi pachatelem a obětí a okolnosti věku oběti v rámci úpravy délky promlčecí doby	86
8.3.2	Zohlednění míry traumatizace oběti v rámci úpravy délky promlčecí doby ..	87
8.3.3	Zohlednění subjektu v rámci promlčecí doby	88

Závěr.....	90
Seznam použitých zdrojů	96
Abstrakt.....	107
Abstract.....	108
Seznam klíčových slov / List of key words.....	109
Příloha č. 1 – Statistika Policie ČR zobrazující objasněné skutky znásilnění v ČR podle vztahu oběti k pachateli za období roku 2021.....	110
Příloha č. 2 – Statistika Policie ČR zobrazující registrované skutky znásilnění v ČR podle použití zbraně a následku za období roku 2021.....	111
Příloha č. 3 – Statistika Policie ČR zobrazující objasněné skutky znásilnění v ČR podle použití zbraně a následku a podle druhu zbraně za období roku 2021	112
Příloha č. 4 - Statistika Policie ČR zobrazující registrované a stíhané skutky znásilnění v ČR podle místa spáchání za období roku 2021	113

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
OSN	Organizace spojených národů
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
FRA	Agentura EU pro základní práva
ABS	Australian Bureau of Statistics
OČTŘ	orgány činné v trestním řízení
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Úmluva o ochraně dětí proti zneužívání	Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání
LZPS	Listina základních práv a svobod ČR
LZP EU	Listina základních práv EU
MPOPP	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
MPHSPK	Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech
VDL	Všeobecná deklarace lidských práv
TrZ	Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 52/2009 Sb.
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZSZ	Zákon č. 283/1993 Sb., zákon o státním zastupitelství
TČ	Trestný čin ve smyslu ustanovení § 13 odst. 1 TZ

Úvod

Sexuálně motivovaná kriminalita, mezi jejíž tradiční představitele patří TČ znásilnění, je jako klasická trestná činnost spjata s lidstvem po celou dobu jeho historie.¹ Přesto je z důvodu svého intimního kontextu po stejně dlouhou dobu spojena s vysokou mírou stigmatizace obětí² a představuje jisté společenské tabu, u něhož lze však v poslední době pozorovat pozvolné prolamování.³

Sexuální útoky jsou často spojené s nenapravitelnými zásahy do lidské důstojnosti, do nedotknutelnosti osoby, do autonomie v intimní oblasti osobnosti člověka a závažnými psychickými, ale i fyzickými dopady na jejich oběti⁴, což jsou důvody, pro něž se tento druh kriminality tradičně řadí mezi závažnou trestnou činnost⁵.

Mimo postupné detabuizování témat spojených se sexuálním násilím lze vypořádat vzrůstající vliv vědních oborů zabývajících se právě zmíněnými dopady předmětné trestné činnosti na oběti, a to zejména viktimologie, sexuologie, psychiatrie nebo poměrně mladého oboru psychotraumatologie, který se jako samostatný začal vymezovat v 80. letech minulého století⁶. Dlouhodobý výzkum na poli těchto disciplín přinesl například taková zjištění, že sexuální útoky zasahují zvláště hluboce do osobní sféry dětské oběti⁷ (případně jiné zranitelnější osoby).

Podobu a rozsah ochrany obětí nekonsenzuálních pohlavních styků ovlivňuje rovněž mezinárodní právo, ve kterém závažnost sexuálních útoků namířených proti dětem reflektuje poměrně komplexním způsobem Úmluva o ochraně dětí proti zneužívání a na zásahy do takto významných právních statků pamatuje obecně, tj. nejen ve vztahu k dětem, i jeden z nejvýznamnějších lidskoprávních dokumentů kontinentálního práva, a sice EÚLP. Zmíněné mezinárodní smlouvy stanovují určité povinnosti v oblasti potírání nekonsenzuálních pohlavních styků pro ČR, která je jejich smluvní stranou⁸.

Autorka si v první, právně teoretické, části předkládané práce klade za cíl nejprve specifikovat jednotlivé závazky vyplývající pro ČR z posuzovaných mezinárodních dokumentů

¹ MITLÖHNER, Miroslav. In WEISS, Petr a kol. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010, s. 511–513.

² GRAVELIN, R., Claire, BIERNAT, Monica, BUCHER, E., Caroline. Blaming the victim of acquaintance rape: individual, situational, and sociocultural factors. *Frontiers in psychology* [online], 2019, roč. 19, č. 9. s. 2422, [cit. 25. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02422>.

³ O této skutečnosti svědčí mimo jiné řada projektů, které byly vytvořeny s cílem komunikace problematiky sexuálního zneužívání v širší společnosti, např. projekt „Stop tabu“, nezávislá organizace „Konsent“ atd.

⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 197–199.

⁵ BLATNÍKOVÁ, Šárka, FARIDOVÁ, Petra, ZEMAN, Petr. *Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci [online], 2015, s. 167 [cit. 2. února 2023]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/428.pdf>.

a vymezit jejich rozsah. Následně autorka přistoupí v rámci druhé, kriminologické, části předkládané práce k vymezení specifík předmětného typu trestné činnosti, které umožní následné upřesnění podoby mezinárodních závazků pojmenovaných v první části předkládané práce a představí okolnosti, které je třeba v rámci trestněprávní úpravy potírající nekonsenzuální pohlavní styky reflektovat za účelem poskytnutí vhodné a účinné ochrany jejich obětem.

Jádrem předkládané rigorózní práce, a obsahem její třetí části, je komplexní právní analýza naplnění konkrétních mezinárodních závazků ČR a požadavků vyplývajících z dosavadních poznatků oboru kriminologie v rámci trestněprávní úpravy ČR potírající nekonsenzuální pohlavní styky. Autorka tak činí posuzováním jednotlivých skutkových podstat TČ potírajících nekonsenzuální pohlavní styky a zásadních aspektů promítajících se do otázky trestní odpovědnosti pachatele, zejména otázky promlčení trestní odpovědnosti, a to včetně posouzení samotné legitimacy zmíněného institutu ve vztahu k nekonsenzuálním pohlavním stykům, a navržení případných odpovídajících legislativní změn.

Mimo to si autorka klade za cíl nastavit a shrnout kritéria, která by měla být brána v potaz při normotvorné činnosti v oblasti sexuálních deliktů, ale i v rámci rozhodovací činnosti OČTŘ a interakci OČTŘ s oběťmi tohoto typu trestné činnosti.

Termínu „znásilnění“ je v této práci užíváno ve významu, který mu přikládá skutková podstata TČ podle ustanovení § 185 TZ pouze, je-li tak výslovně uvedeno. V ostatních případech užívá autorka termínu znásilnění v jeho materiálním významu a významu, který mu přisuzuje mezinárodní trestní právo⁹, a sice nekonsenzuálního pohlavního styku. Pokud není dále uvedeno jinak, termíny znásilnění, sexuální útok, sexuální napadení a nekonsenzuální pohlavní styk užívá autorka pro účely této rigorózní práce *promiscue*.

⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Vybrané poznatky o obětech sexuálního násilí. *Právo a rodina* [online databáze], 2021, roč. 21, č. 5 [cit. 3. května 2023]. Dostupné z: [databáze.noveaspi.cz](http://databaze.noveaspi.cz).

⁷ Pozn.: sexuální zneužívání dětí spadá do kategorie tzv. *Child Abuse and Neglect* (CAN) - jedná se o „soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, v rodině především.“ (BISKUP, Pavel. Diagnostika syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte – Doporučený postup určený lékařům primární péče. *Pediatric pro praxi*, 2001, roč 2, č. 4, s. 164; dále např. ZEZULOVÁ, Jana. BAYEROVÁ, Monika. Komerční sexuální zneužívání. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 7, s. 299-303; nebo WHEALIN, Julia, BARNETT, Erin. *Child Sexual Abuse*. National Center for Post Traumatic Stress Disorder, US Department of Veterans Affairs. Archived from the original on 2009-07-30 [online, cit. 4. května 2023]. Dostupné z: https://www.ptsd.va.gov/professional/treat/type/sexual_abuse_child.asp).

⁸ Sdělení č. 59/2016 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání. In: *Sbírka mezinárodních smluv*. č. 59/2016, částka 37, s. 1169–1216. Dostupné z: <file:///C:/Users/natalie.vaicova/Downloads/sb0037-2016m.pdf>; Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících. In: *Sbírka mezinárodních smluv*. č. 208 a 209 / 1992, částka 41, s. 1074 Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=209&tr=1992>.

⁹ Podle ESLP: „v mezinárodním trestním právu je soulož bez souhlasu oběti znásilněním, přičemž souhlas musí být dán dobrovolně jako následek svobodné vůle dotyčné osoby posuzované v kontextu všech okolností.“ (rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2003, *M. C. proti Bulbarsku*, č. 39272/98).

A. Mezinárodní závazky

Problematika nekonsenzuálních pohlavních styků a jejich potírání je v mezinárodním prostředí velmi aktuální a dynamická. *In concreto* se této otázce v evropském prostředí věnují zejména dvě mezinárodní smlouvy, a sice Úmluva o ochraně dětí proti zneužívání a Istanbulská úmluva.

Sexuální útoky mají však daleko hlubší kontext ochrany lidské důstojnosti. Ta představuje pojem poměrně široký, o jehož vymezení se pokoušela v průběhu historie celá řada myslitelů¹⁰.

Například podle Immanuela Kanta je důstojnost hodnotou absolutní, neboť: „člověčenství samo je důstojností; to proto, že člověk nemůže být žádným člověkem (ať již jinými, či dokonce sebou samým) užíván pouze jako prostředek, nýbrž musí být v každém čase užíván současně jako účel. A právě v tom spočívá jeho důstojnost (osobnost), prostřednictvím jíž se povznáší nad ostatní bytosti, které nejsou lidmi a jež mohou být použity, stejně jako nad všechny věci“¹¹.

Ke Kantovu metafyzickému pojetí lidské důstojnosti jako hodnoty absolutní se přiklání rovněž Ústavní soud, který ji ve svém nálezu ze dne 7. 12. 2005 vymezil jako zcela klíčovou hodnotu, neodmyslitelný aspekt samotného lidství a všudypřítomné vodítko při interpretaci všech ostatních základních práv, jejíž garance člověku „umožňuje plně užívat své osobnosti“¹².

Význam problematiky nekonsenzuálních pohlavních styků a návod, jak k ní přistupovat tedy do velké míry určuje právě skutečnost, že spadá pod záštitu této nejdůležitější, absolutní, všem ostatním nadřazené hodnoty, a to v její nejintimnější sféře, která jim poskytuje rovněž ochranu *in abstracto* prostřednictvím řady mezinárodních lidskoprávních dokumentů¹³, z nichž (na poli regionální ochrany lidských práv) je nepochybně nejvýznamnější EÚLP¹⁴.

¹⁰ Srov. STÖRIG, Hans, Joachim. *Malé dějiny filozofie*. 2. rozšířené vydání Praha: ZVON, 1992, s. 108; dále např. HABERMAS, Jürgen. *Budoucnost lidské přirozenosti: na cestě k liberální eugenice?*. 1. vydání Praha: Filosofia, 2003, s. 43; ROTTER, Hans. *Důstojnost lidského života: Základní otázky lékařské etiky*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1999, s. 25–27; Kolektiv autorů. *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. 3. g/j. Praha: Diderot, 1999, s. 313.

¹¹ KANT, Immanuel. *Werkausgabe Band VIII: Die Metaphysik der Sitten*. 2009, Berlín: Suhrkamp Verlag, 582 s.

¹² Nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

¹³ Ve vztahu k dané problematice např. LZP EU, MPOPP, MPHSKP, VDLP apod.

¹⁴ V předkládané rigorózní práci se autorka z důvodu přehlednosti a co nejhlubší možné analýzy věnuje výhradně dvěma dokumentům mezinárodní povahy, a to právě EÚLP a Úmluvě o ochraně dětí proti zneužívání.

Rozsah a podoba ochrany lidské důstojnosti a souvisejících lidských práv zaručených mezinárodními smlouvami obecně přitom nejsou v čase neměnné a podléhají evolutivní interpretaci v závislosti na dosaženém stupni vývoje společnosti a stavu vědeckého poznání¹⁵.

Evoluci a společenskohistorický kontext by proto mělo včas reflektovat rovněž trestní právo, jehož cílem je ochrana těch nejvýznamnějších hodnot¹⁶, a které rovněž přiznává ochraně důstojnosti výsadní postavení na pomyslné pyramidě hodnot právního státu a na této orientaci staví svůj vzájemně provázaný systém norem¹⁷, a to prostřednictvím (odpovídajících změn) právní úpravy.

Jedině adekvátní reakce a přizpůsobení formálního pramene práva v podobě právních norem prameni práva materiálnímu, který představuje „stav dané společnosti, státu a politického režimu, její tradice a zvyklosti, technologickou, ekonomickou a kulturní úroveň, vliv mezinárodního společenství, [...], dosažený stupeň vývoje lidské civilizace [...]“¹⁸ totiž zaručuje legitimitu práva a smysluplnost pravidel lidských jednání. Takový přístup zároveň odpovídá skutečnosti, že trestní právo je právem dynamickým¹⁹, přičemž reakce na relevantní mimoprávní skutečnosti a společenské realie je právě to, co jej činí jako celek účinným.

Význam a podobu ochrany lidské důstojnosti je pak nutné nejen promítnout do právního rámce nekonsenzuálních pohlavních styků, ale zároveň, jak instruuje Ústavní soud²⁰, vykládat příslušné normy s cílem zachování nejvyššího možného standardu ochrany této hodnoty.

¹⁵ K tomu např. GERLOCH, Aleš, Pavel ŠTURMA. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011, s. 351; evolutivní interpretaci se věnoval i ESLP v souvislosti s hranicí minima ochrany základních práv, která se podle názoru ESLP mění v čase, přičemž jednání, která dříve spadala mimo ochranu konkrétního článku EÚLP se mohou v budoucnu objevit pod jeho rozsahem (rozsudek ESLP ze dne 27. listopadu 2003, *Hénaf proti Francii*, č. 65436/01, § 55).

¹⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 35.

¹⁷ Tamtéž, s. 46-47.

¹⁸ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 69.

¹⁹ SOLNAŘ, Vladimír. In: SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého trestního práva. Díl II. Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009, s. 14.

²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

1 EÚLP

Již zmíněná EÚLP, která nepřímo poskytuje ochranu před nekonsenzuálními pohlavními styky, je pro ČR *ratione temporis* závazná od 18. března 1992, kdy se ČR stala (tehdy ještě jako Česká a Slovenská Federativní Republika) její smluvní stranou²¹.

Samotná EÚLP obsahuje široký katalog práv a svobod různých kategorií. Práva deklarovaná EÚLP požívají různé ochrany v závislosti na významu právních statků, která chrání. Státům tak ve vztahu ke konkrétním právům zaručeným EÚLP vyplývají různé povinnosti a ESLP vyžaduje i rozličné reakce při různých zásazích do EÚLP chráněných práv²².

V některých případech, které byly postupně specifikovány judikaturou ESLP²³, a které spojuje výrazný zásah do tělesné nebo duševní integrity, útok na nejdůležitější lidské hodnoty s podstatným celospolečenským dopadem, formuloval ESLP s ohledem na čl. 1 EÚLP, který stanovuje smluvním stranám povinnost zajistit práva plynoucí z EÚLP, tři druhy vzájemně provázaných závazků, které státům z dotčených práv vyplývají.

Státy mají primárně pozitivní povinnost vytvořit odpovídající legislativní rámec, který bude působit preventivně proti úmyslným, a v některých případech i nedbalostním,²⁴ zásahům do dotčených práv a tato práva chránit „přijetím účinných trestněprávních ustanovení, která odradí od páchání útoků proti osobám [...]“²⁵ (materiální závazek), a to bez ohledu na to, zda se porušení specifikovaných práv dopustil stát prostřednictvím svých orgánů²⁶ nebo zda k zásahům do nich dochází ze strany soukromých osob²⁷. Další povinností státu je zajistit realizaci efektivních trestněprávních norem v praxi prostřednictvím vytvoření funkčního administrativního a soudního aparátu²⁸ (procedurální závazek). Konečně plyne státům

²¹ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících. In: *Sbírka mezinárodních smluv*. č. 208 a 209 / 1992, částka 41, s. 1074. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=209&cr=1992>.

²² KRATOCHVÍL, Jan. In KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 365.

²³ Např. rozsudek ESLP ze dne 16. února 2012, *Eremiášová a Pechová proti České republice*, č. 23944/04; rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2003, *M. C. proti Bulbarsku*, č. 39272/98; rozsudek ESLP ze dne 7. ledna 2010, *Rantsev proti Kypru a Rusku*, č. 25965/04; rozsudek ESLP ze dne 26. března 1985, *X a Y proti Nizozemsku*, č. 8978/800; rozsudek ESLP ze dne 2. října 2006, *Duchoňová proti České republice*, č. 29858/03.

²⁴ Viz např. ESLP: „Není-li zásah do práva na život či fyzickou integritu úmyslný, pozitivní povinnost vyplývající z čl. 2 - zřídit účinný soudní systém – nevyžaduje nutně ve všech případech prostředek trestní povahy.“ (rozsudek ESLP ze dne 17. ledna 2002, *Calvelli a Cigliò proti Itálii*, č. 32967/96, § 51.

²⁵ Rozsudek ESLP ze dne 20. prosince 2007, *Nikolova a Velichkova proti Bulbarsku*, č. 7888/03, bod 57 písm. b).

²⁶ Tamtéž, bod 56.

²⁷ Rozsudek ESLP ze dne 10. května 2001, *Z a další proti Spojenému království*, č. 29392/95, § 73 nebo rozsudek ESLP ze dne 25. června 2009, *Beganović proti Chorvatsku*, č. 46423/06.

²⁸ Rozsudek ESLP ze dne 28. října 1998, *Osman proti Spojenému království*, č. 23452/94, § 115.

povinnost zajistit účinné vyšetřování porušení těchto základních práv, které musí být 1) nezávislé a nestranné, b) efektivní, c) rychlé, a d) podrobené veřejné kontrole.²⁹

S ohledem na vysoké standardy ochrany základních lidských práv je pak uvedené závazky nutné vnímat při jejich vzájemné podmíněnosti koherentně, nikoliv izolovaně. Aby poslední dva zmíněné procedurální závazky nezůstaly pouhými bezzubými iluzorními povinnostmi států³⁰ je zřejmé, že primární materiální závazek, tj. zavedení efektivní trestněprávní úpravy, musí být realizován v takové míře, aby jeho prostřednictvím bylo možné skutečně naplnit i zbylé procedurální závazky, a to s ohledem na princip efektivní ochrany lidských práv³¹.

Jinými slovy nestačí zásahy do specifikovaných práv chráněných EÚLP pouze zakázat, ale trestněprávní úprava musí pokrývat jednak účinnou prevenci jejich páchání, ale i možnost jejich vyšetřování kompetentními orgány, které bude způsobilé vést ke zjištění a potrestání odpovědných osob, které právní úprava musí umožnit.

Uvedené záruky se pak uplatní vůči všem osobám bez ohledu na věk, přičemž zvláště účinně chránění musí být zejména děti a ostatní zranitelní jednotlivci.³²

1.1 Nekonsenzuální pohlavní styk jako špatné zacházení ve smyslu čl. 3 EÚLP

Pod svým čl. 3 upravuje EÚLP jedno z nejdůležitějších lidských práv, které „zakotvuje nejzákladnější hodnotu demokratických společností“³³, a které má jako jedno z mála základních práv povahu absolutní³⁴.

Zákaz mučení a nelidského a ponižujícího zacházení ve smyslu čl. 3 EÚLP je zároveň jedním z práv, kterým jsou dle ESLP imanentní materiální a procedurální závazky specifikované v kapitole 1 předkládané práce.³⁵

Čl. 3 EÚLP rozlišuje mezi třemi druhy bezvýjimečně zakázaného jednání: mučení, nelidské zacházení a ponižující zacházení. Rozlišení vyplývá podle ESLP především z rozdílu v intenzitě způsobeného utrpení³⁶.

²⁹ Rozsudek ESLP ze dne 24. února 2005, *Isayeva, Yusupova a Bazayeva proti Rusku*, č. 57947/00, § 209–213.

³⁰ Viz např. rozsudek ESLP ze dne 22. června 2004, *Broniowski proti Polsku*, č. 31443/96.

³¹ KOSAR, David, KRATOCHVÍL, Jan. In: KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva...*, s. 77.

³² Rozsudek ESLP ze dne 26. března 1985, *X a Y proti Nizozemsku*, č. 8978/80.

³³ Rozsudek ESLP ze dne 19. února 2009, *A. a další proti Spojenému království*, č. 3455/05, § 126.

³⁴ Např. rozsudek ESLP ze dne 18. ledna 1978, *Irsko proti Spojenému království*, č. 5310/71, § 163; rozsudek ESLP ze dne 1. června 2010, *Gäfgen proti Německu*, č. 22978/05, § 107.

³⁵ KRATOCHVÍL, Jan. In: KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva...*, s. 429.

³⁶ Rozsudek ESLP ze dne 18. ledna 1978, *Irsko proti Spojenému království*, č. 5310/71, § 167.

Mučení, kterým se dle ESLP rozumí úmyslné jednání spočívající v působení silné bolesti ze strany úřední osoby s konkrétním účelem³⁷, vnímá ESLP jako nejzávažnější formu, přičemž kategorizace forem špatného zacházení byla do čl. 3 EÚLP dle ESLP začleněna právě s cílem umožnit zvláštní „stigmatizaci“ státu v případě, kdy z jeho strany dojde k tak vážnému a krutému jednání vůči jednotlivci naplňující intenzitu mučení³⁸.

Nelidské zacházení dosahuje nižší intenzity než mučení a jde o takové zacházení, které způsobuje „buď skutečné ublížení na těle nebo intenzivní fyzické a mentální útrapy“³⁹.

Ponižující zacházení pak není, na rozdíl od nelidského zacházení, spojeno s mírou utrpení oběti jako spíše s tím, jak oběť vnímá v danou chvíli samu sebe (pocity ponížení, nedůstojnosti).⁴⁰ Jde o jednání způsobilé oběť pokořit, ponížít nebo i překonat její tělesný či duševní odpor a vyvolat u ní pocity úzkosti, strachu nebo méněcennosti⁴¹. Na rozdíl od mučení pak může jít v případě ponižujícího zacházení, ale i v případě nelidského zacházení, o jednání z nedbalosti⁴².

Akt znásilnění směřuje již ze své podstaty přímo proti nejvýznamnějším hodnotám, prvkům soukromého života a samotného lidství, jehož cílem nebo alespoň průvodním jevem je degradace a ponížení osoby⁴³. Znásilnění má dopad na dosavadní život nejen jeho přímé oběti, ale přirozeně i její širší rodiny⁴⁴ a má tak celospolečenský kontext.

Konkrétní důsledky znásilnění ve sféře oběti a jejich projevy se odvíjejí mimo jiné od *modu operandi* pachatele⁴⁵. Obvykle se u obětí vyskytuje jako následek znásilnění tzv. *rape trauma*, tj. forma posttraumatické stresové poruchy⁴⁶, které vymezuje souhrn charakteristických symptomů a reakcí oběti následujících po znásilnění.

Trauma ze znásilnění je tvořeno třemi fázemi. První fází je fáze akutní, kdy oběť může procházet paralyzující úzkostí, otupělostí, panickou atakou, neovladatelným třesem apod.,

³⁷ Rozsudek ESLP ze dne 28. července 1999, *Selmouni proti Francii*, č. 25803/94, § 97 a 98.

³⁸ Rozsudek ESLP ze dne 18. ledna 1978, *Irsko proti Spojenému království*, č. 5310/71, § 167.

³⁹ Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2010, *Gäfgen proti Německu*, č. 22978/05, § 89.

⁴⁰ JANIS, Mark, W., KAY, Richard, S., BRADLEY, Anthony, W. *European human rights law: text and materials*. 3. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 181.

⁴¹ Rozsudek ESLP ze dne 18. ledna 1978, *Irsko proti Spojenému království*, č. 5310/71.

⁴² Rozsudek ESLP ze dne 23. května 2001, *Denizci a další proti Kypru*, č. 25316–25321/94 a 27207/95.

⁴³ BROWNMILLER, Susan. *Against Our Will: Men, Women and Rape*. New York City: Bantam Book, 1976, s. 15.

⁴⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Jak může rodina pomoci obětem sexualizovaného násilí? *Právo a rodina* [online databáze], 2022, roč. 22, č. 2, s. 1 [cit. 2. února 2023]. Dostupné z: [databáze noveaspi.cz](https://databaze.noveaspi.cz).

⁴⁵ PTÁČEK, Radek, ŽUKOV, Ilja, ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Oběti znásilnění (otázky věrohodnosti a psychologické traumatizace). *Soudce* [online databáze], 2009, č. 7. Dostupné z: [databáze noveaspi.cz](https://databaze.noveaspi.cz).

⁴⁶ BURGESS, Ann, Wolbert, HOLMSTROM, Lynda, Lytle. Rape Trauma Syndrome. *The American Journal of Psychiatry* [online], 2015, roč. 131, č. 9, s. 981–986 [cit. 25. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1176/ajp.131.9.981>.

přičemž ne vždy oběť tyto symptomy v akutní fázi projevuje⁴⁷. Během druhé fáze, povrchní adaptace, jsou konkrétní příznaky závislé na mnoha dalších okolnostech (sekundární viktimizaci, sociálním a rodinném prostředí oběti apod.). Tato fáze je obvykle doprovázena přetrvávající úzkostí, pocity bezmoci, změnami nálad, depresí, poruchami spánku, *flashbacky*, panickými atakami atd.⁴⁸ Doba, která uplyne od aktu znásilnění ke třetí fázi, renormalizaci, během které je oběť schopna plné integrace do běžného života, a zda oběť vůbec této fáze dosáhne, závisí rovněž na široké paletě již zmíněných a mnoha dalších okolností.⁴⁹

Z některých odborných výzkumů v oblasti viktimologie vyplývá, že oběti prožívají konkrétní projevy *rape traumatu* nejen v průběhu samotného znásilnění, ale mnohdy i dlouho po něm.⁵⁰ U některých obětí se v důsledku znásilnění obvykle rozvíjejí dále například somatické obtíže, poruchy příjmu potravy, suicidiální myšlenky, různé fobie⁵¹, poruchy spánku, úzkosti, apatie a další závažné psychické obtíže⁵². Většina obětí znásilnění se shoduje na tom, že není schopna znovuzačlenění do běžného života, a to jak v sexuální oblasti, tak v rovině pracovní, rodinné a osobní.⁵³ Následkem těchto skutečností bývá nezřídka rozpad vztahů, ztráta zaměstnání a rozvinutí různých závislostí.⁵⁴

Je tak nepochybné, že nekonsenzuální pohlavní styky jako intenzivní a traumatizující zásahy do tělesné integrity oběti je nutné obecně vnímat jako jednu z forem špatného zacházení ve smyslu čl. 3 EÚLP zpravidla dosahující „minimální úrovně závažnosti jednání“, kterou ESLP vyžaduje pro aktivaci čl. 3 EÚLP⁵⁵.

⁴⁷ RESNICK, Heidi, ANCIERNO, Ron, WALDROP, Angela, E., KING, Lynda, KING, Daniel, DANIELSON, Carla, RUGGIERO, Kenneth, J., KILPATRICK, Dean. Randomized Controlled Evaluation of an Early Intervention to Prevent Post-Rape Psychopathology. *Behaviour research and therapy* [online], 2007, roč. 45, č. 10, s. 2432-2447 [cit. 2. ledna 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.brat.2007.05.002>.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ KAYSEN, Debra, MORRIS, Miranda, K., RIZVI, Shireen, L., RESICK, Patricia, A. Peritraumatic responses and their relationship to perception of threat in female crime victims. *Violence against women* [online], 2005, roč. 11, č. 12, s. 1515–1535 [cit. 4. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/107780120528093>.

⁵⁰ Viz např. TOMMASO, Maria, Laura, Di, SHIMA, Isilda, STROM, Steinar, BETTIA, Francesca. As bad as it gets: Well-being deprivation of sexually exploited trafficked women. *European Journal of Political Economy* [online], 2009, roč. 25, č. 2, s. 143–162 [cit. 5. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2008.11.002>; nebo ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Vybrané poznatky..., s. 2–5.

⁵¹ PTÁČEK, Radek, Žukov, Ilja, ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Rape trauma – klinické a forenzní souvislosti. *Psychiatrie pro praxi*, 2009, roč. 10, č. 6, s. 268.

⁵² WEISS, Petr, KRULOVÁ, Tatiana. Psychické následky traumatizace obětí sexuální agrese. In: KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, 2008, s. 101.

⁵³ WELCH, Jan, MASON, Fiona. Rape and sexual assault. *British Medical Journal* [online], 2007, roč. 334, č. 7604, s. 1154–1158 [cit. 4. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1136/bmj.39211.403970.BE>.

⁵⁴ DANIELSON, Carla, Kmett, AMSTADTER, Ananda, B., DANGELMAIERS, Ruth, E., RESNICK, Heidi, S., SAUNDERS, Benjamin, E., KILPATRICK, Dean, G. Trauma related risk factors for substance abuse among male versus female young adults. *Addictive Behaviors* [online], 2009, roč. 34, č. 4, s. 395–399 [cit. 14. června 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2008.11.009>.

⁵⁵ Rozsudek ESLP ze dne 15. prosince 2016, *Khlaifia a ostatní proti Itálii*, č. 16483/12.

Uvedený závěr dlouhodobě zastává rovněž ESLP, který nekonsenzuální pohlavní styky, s ohledem na výše uvedené dopady na jejich oběti, staví dokonce na vyšší příčku pomyslného žebříčku závažnosti ve srovnání s jinými formami fyzického a duševního násilí⁵⁶.

Povahu konkrétního druhu špatného zacházení spočívajícím v nekonsenzuálním pohlavním styku je třeba posuzovat podle všech okolností případu, zejména intenzity a závažnosti útoku.⁵⁷

Nejhojněji bude nekonsenzuální pohlavní styk představovat zřejmě nelidské nebo ponižující zacházení. Ve věci *Ayidin proti Turecku*, kdy byla sedmnáctiletá stěžovatelka v průběhu umístění do vazby vystavena sérii zvláště děsivých a ponižujících zážitků a znásilnění ze strany bezpečnostních sil, došel ESLP k závěru, že popsané jednání představovalo dokonce tu nejzávažnější formu špatného zacházení ve smyslu čl. 3 EÚLP – mučení.⁵⁸

1.2 Požadavky ve vztahu k legislativnímu rámci

Jak již bylo uvedeno, v případě zásahů do práva nebýt podroben špatnému zacházení ve smyslu čl. 3 EÚLP tedy musí stát zajistit účinnou trestněprávní reakci a přijmout právní úpravu poskytující účinnou ochranu subjektu práva nebýt vystaven špatnému zacházení⁵⁹.

S ohledem na zahrnutí nekonsenzuálních pohlavních styků pod pojem špatného zacházení ve smyslu čl. 3 EÚLP, vyplývá v souvislosti s úmyslnými⁶⁰ nekonsenzuálními pohlavními styky ČR z čl. 3⁶¹ ve spojení s čl. 1 EÚLP povinnost „přijmout ustanovení trestního práva, která účinně trestají znásilnění“⁶², zaměřená na „trestání a účinné stíhání nesouhlasných pohlavních styků včetně těch, ve kterých chybí prvek fyzického odporu obětí“⁶³, a to i ve sféře vztahů mezi soukromými osobami⁶⁴.

⁵⁶ Viz rozsudek ESLP ze dne 25. září 1997, *Ayidin proti Turecku*, č. 23178/97, § 83.

⁵⁷ Rozsudek ESLP ze dne 18. ledna 1978, *Irsko proti Spojenému království*, č. 5310/71.

⁵⁸ Rozsudek ESLP ze dne 25. září 1997, *Ayidin proti Turecku*, č. 23178/97, § 86.

⁵⁹ SHELTON, Dinah, GOULD, Ariel. Positive and negative obligations. In: SHELTON, Dinah (eds.). *The Oxford Handbook of International Human Rights Law*. Oxford: University Press, 2013, s. 571.

⁶⁰ Pozn.: Z důvodu, že většina případů špatného zacházení dosud řešených ESLP ve vztahu k posuzované pozitivní povinnosti státu byla zřejmě pouze úmyslná, nelze jednoznačně dovodit, zda by se povinnost kriminalizace nekonsenzuálních pohlavních styků měla uplatnit i v některých případech nedbalostních jednání, a to s ohledem na posuzování konkrétních okolností případu při hodnocení určitého stupně závažnosti nezbytného pro aktivaci čl. 3 EÚLP (viz např. rozsudek ESLP ze dne 25. června 2019, *Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku*, č. 41720/13, který se věnuje aplikovatelnosti čl. 2 EÚLP ve vztahu k dopravním nehodám způsobeným z nedbalosti).

⁶¹ Pozn.: ESLP dovozuje totožný závazek v podobě povinnosti přijmout účinnou trestněprávní úpravu potírající nekonsenzuální pohlavní styky vedle čl. 3 EÚLP rovněž z práva na soukromí podle čl. 8 EÚLP (rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2003, *M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98).

⁶² Rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2003, *M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Srov. rozsudek ESLP ze dne 10. května 2001, *Z a další proti Spojenému království*, č. 29392/95.

1.3 Požadavky ve vztahu k promlčení

EÚLP nestanoví explicitně povinnost přijmout v případě TČ potírajících nekonsenzuální pohlavní styky dostatečně dlouhé promlčecí doby tak, jak to činí Úmluva o ochraně dětí proti zneužívání (viz kapitolu 2.2) nebo požadavek na nepromlčitelnost jednání dopadajících pod rozsah čl. 3 EÚLP.

Otázce promlčení trestní odpovědnosti se ESLP věnoval ve věci *Mocanu a další proti Rumunsku* ve vztahu ke špatnému zacházení ze strany vykonavatelů veřejné moci, kdy rozhodl, že „v případech týkajících se mučení nebo špatného zacházení ze strany státních činitelů by trestní řízení nemělo být zastaveno z důvodu promlčecí doby“⁶⁵. K obdobnému závěru došel v předmětné věci ESLP rovněž ve vztahu k institutu amnestie a milosti, které by v uvedeném případě špatného zacházení ze strany vykonavatelů veřejné moci dle ESLP „neměly být tolerovány“⁶⁶.

ESLP se však prozatím zřejmě nezabýval přímo otázkou promlčení trestní odpovědnosti ve vztahu k zásahu do čl. 3 EÚLP ze strany soukromé osoby, nicméně v témže případě *Mocanu a další proti Rumunsku* dospěl k závěru, že je obtížné akceptovat nepružné promlčecí doby, neboť: „způsob, jakým je promlčecí lhůta uplatňována [musí být] slučitelný s požadavky úmluvy“⁶⁷.

Konkrétní trestněprávní úprava sexuálních deliktů podléhá, jak již bylo uvedeno, zejména požadavku na její účinnost a schopnost vést k potrestání odpovědných osob.

Hodnocení efektivity trestněprávní úpravy nelze zaměřit toliko na formulaci samotných skutkových podstat a posouzení výhradně jejich účinnosti⁶⁸. S přihlédnutím ke specifikům daného typu trestné činnosti je nutné posuzovat všechny dílčí články trestněprávní úpravy mající vliv na možnost potrestání odpovědných osob, jak instruuje ve zmíněném případě *cum grano salis* právě ESLP, a to jak samostatně, tak v jejich celistvosti.

Přístup, který by se naopak zaměřoval omezeně pouze na konkrétní skutkové podstaty sexuálních deliktů bez jejich nedílných součástí a celkového kontextu, by byl v rozporu s výkladovým a aplikačním principem EÚLP, podle něhož je EÚLP nutné vykládat a aplikovat takovým způsobem, aby byla zaručena práva „praktická a účinná“, a nikoliv pouze práva „iluzorní a teoretická“⁶⁹.

⁶⁵ Rozsudek ESLP ze dne 17. září 2014, *Mocanu a další proti Rumunsku*, č. 10865/09, 45886/07, 32431/08, § 326; rozsudek ESLP ze dne 17. října 2006, *Okkali proti Turecku*, č. 52067/99, § 76.

⁶⁶ Rozsudek ESLP ze dne 17. září 2014, *Mocanu a další proti Rumunsku*, č. 10865/09, 45886/07, 32431/08, § 326.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ V případě skutkových podstat potírajících nekonsenzuální pohlavní styky se bude jednat zejména o preciznost formulace, zaměření se na nesouhlas oběti, absence vyžadování fyzického odporu oběti apod. (k účinné a dosaženému stupni vývoje lidských práv odpovídající úpravě TČ znásilnění viz rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2003, *M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98.).

⁶⁹ Např. rozsudek ESLP ze dne 13. května 1980, *Artico proti Itálii*, č. 6694/74, § 33.

K tomu, aby byla trestněprávní úprava účinná jako celek, je nezbytné, aby v rámci takové úpravy absentoval institut promlčení, resp. institut promlčení v takové podobě, která by znemožňovala efektivní potrestání odpovědných osob, s ohledem na specifika dané trestné činnosti.

Institut promlčení v trestním právu má obecně již ze své podstaty významný vliv na možnost potrestání pachatele⁷⁰. V závislosti na konkrétní národní právní úpravě totiž v konečné fázi může otázka promlčení trestní odpovědnosti představovat, i přes pozitivní naplnění znaků skutkové podstaty TČ a známost jeho pachatele, absolutní zábranu potrestání odpovědné osoby a zajištění osobě odpovědné za zásah do práva chráněného čl. 3 EÚLP faktickou beztrestnost v rozporu s procedurálním závazkem z tohoto článku vyplývajícím⁷¹.

Sexuální kriminalita je oblastí, pro níž je významná právě právní skutečnost času a jeho plynutí, již je institut promlčení imanentní⁷², a která ve vztahu k této problematice vykazuje výrazná specifika. Konkrétně se jedná o skutečnost, že sexuální kriminalita je ve srovnání s jinými druhy trestné činnosti spojována s nejvyšší mírou latence a dlouhými časovými intervaly od okamžiku spáchání TČ do jeho oznámení OČTŘ, přičemž obory viktimologie a psychotraumatologie již dokáží pojmenovat důvody, pro které obětem této trestné činnosti trvá, než ji oznámí (viz kapitolu 5).

Schopnost a možnost oběti TČ oznámit je významným ukazatelem pro hodnocení účinnosti právní úpravy v tom smyslu, že nejsou promlčecí doby, nastaveny tak, aby v jejich časovém rámci byly oběti schopny TČ nahlásit, pak nemůže být právní úprava potírající nekonsenzuální pohlavní styky účinná jako celek, resp. nemůže vést k potrestání odpovědných osob.

Uvedený názor zřejmě sdílí rovněž odborná literatura, která v případě sexuálních útoků namířených proti dětem nalézá korelaci mezi délkou promlčecí doby a schopností státu potrestat osobu odpovědnou za taková zakázaná jednání⁷³.

S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že z čl. 3 ve spojení s čl. 1 EÚLP vyplývá pro ČR rovněž povinnost upravit v souvislosti s právní úpravou potírající nekonsenzuální pohlavní styky institut promlčení trestní odpovědnosti takovým způsobem, aby nedošlo k zamezení potrestání odpovědných osob, a stanovit promlčecí doby příslušných TČ dostatečně dlouhé tak, aby v jejich časovém ohraničení byly oběti nekonsenzuálních pohlavních styků schopny taková jednání oznámit OČTŘ, a to i v rámci sexuálních útoků ze strany soukromých osob.

⁷⁰ Srov. KRATOCHVÍL, Jan. In: KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva...*, s. 377.

⁷¹ Rozsudek ESLP ze dne 1. února 2011, *Yazgüel Yılmaz proti Turecku*, č. 36369/06, § 61 a 64.

⁷² GERLOCH, Aleš. *Teorie práva...*, s. 148.

⁷³ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 467.

V této souvislosti je nutné doplnit, že závazky vyplývající z EÚLP nepředstavují povinnost za výsledek, ale tzv. povinnost náležitě péče. Takové závazky nevyžadují po ČR zabránit veškerému násilí⁷⁴ a není vždy porušením EÚLP, pokud stát v daném případě osobu odpovědnou za zásah do práva podle čl. 3 EÚLP nenajde a nepotrestá⁷⁵.

Nabízí se tedy otázka odpovědnosti státu v situaci, kdy k promlčení trestní odpovědnosti osoby odpovědné za zásah do práva podle čl. 3 EÚLP nedojde v důsledku bezdůvodného otálení oběti s oznámením takového jednání OČTR, ale v důsledku nesprávného postupu OČTR.

Před takovou otázkou byl ESLP postaven ve věci *Calvelli a Ciglio proti Itálii* v případě tvrzeného porušení práva na život ve smyslu čl. 2 EÚLP, k němuž mělo dojít v důsledku úmrtí novorozence stěžovatelů způsobeným lékařem.

ESLP se však meritorního posouzení otázky slučitelnosti promlčení veřejné žaloby s čl. 2 EÚLP v tomto případě zprostil s ohledem na závěr, že se v projednávané věci jednalo o úmrtí způsobené nikoliv úmyslně, ale lékařskou nedbalostí a stěžovatelé souhlasili s uzavřením věci smírnou cestou, čímž si „uzavřeli přístup k cestě, která byla v daném případě nejvhodnější pro objasnění rozsahu odpovědnosti lékaře, cestě, která byla za specifických okolností projednávané věci způsobila splnit pozitivní povinnosti vyplývající z čl. 2 Úmluvy“⁷⁶, přičemž v takovém případě se stěžovatelé nemohou považovat pro účely řízení před ESLP za poškozené⁷⁷.

S ohledem na dovětek ESLP ve vztahu k právě uvedenému v podobě: „ustanovení [čl. 2 EÚLP] vyžaduje nejen, aby mechanismy ochrany, předvídané vnitrostátním právem, existovaly teoreticky, ale též, a to především, aby účinně fungovaly v praxi ve lhůtách umožňujících uzavřít meritorní posouzení případů“⁷⁸, lze však, s výhradou konkrétních okolností případu, formulovat odpovědnost státu za nesplnění procedurálních závazků vyplývajících z čl. 3 EÚLP v případě, kdy k promlčení trestní odpovědnosti osoby odpovědné za zásah do tohoto článku dojde z důvodu nesprávného postupu OČTR, jakožto projevu nedostatku náležitě péče.

⁷⁴ Rozsudek ESLP ze dne 11. prosince 2009, *Trapeznikova proti Rusku*, č. 21539/02, § 73.

⁷⁵ Srov. obdobně KRATOCHVÍL, Jan. In: KMEC, Jirí a kol. *Evropská úmluva o lidských právech...*, s. 365.

⁷⁶ Rozsudek ESLP ze dne 17. ledna 2002, *Calvelli a Ciglio proti Itálii*, č. 32967/96.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž.

2 Úmluva o ochraně dětí proti zneužívání

Další z mezinárodních smluv, která se již přímo věnuje nekonsenzuálním pohlavní stykům, a kterou je ČR vázána od roku 2016⁷⁹, je již zmíněná Úmluva o ochraně dětí proti zneužívání. Předmětem úmluvy je, jak vyplývá z jejího názvu, speciálně ochrana před sexuálními útoky namířenými proti úzce vymezené skupině osob – dětem.

Pojem dítě poté Úmluva o ochraně dětí proti zneužívání vymezuje ve svém čl. 3 písm.

a) tak, že se jím rozumí „každá osoba mladší osmnácti let“, přičemž z hlediska relevance vůle dítěte ve vztahu k pohlavnímu styku tato úmluva dále kategorizuje pojem „dětí“ na osoby mladší patnácti let⁸⁰ a osoby mladší osmnácti let (viz dále).

2.1 Požadavky ve vztahu k legislativnímu rámci

Ve vztahu k legislativnímu rámci nekonsenzuálních pohlavních styků stanoví v případě obětí, jimiž jsou osoby mladší osmnácti let, čl. 18 odst. 1 písm. b) ve spojení s čl. 3 písm. a) Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání povinnost (mimo jiné) kriminalizovat nedobrovolnou účast na sexuálních praktikách, pokud je pachatelem k jeho záměru použito násilí, nátlaku nebo pohrůžek, zneužito důvěry, vlivu nebo nadřízenosti nebo zneužito obzvláště zranitelné situace oběti.

Oproti EÚLP, z níž vyplývá požadavek na kriminalizaci veškerých nekonsenzuálních pohlavních styků, je tak požadavek Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání ve vztahu k legislativnímu rámci nekonsenzuálních pohlavních styků, jejichž obětí je dítě mladší osmnácti let, formulován užším způsobem prostřednictvím konkretizace určitých zakázaných způsobů jednání, jimiž pachatel uskutečňuje svůj záměr.

V případě obětí mladších patnácti let pak čl. 18 odst. 1 písm. a) Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání ve spojení s § 187 odst. 1 TZ zavádí povinnost kriminalizovat jakoukoliv účast na sexuálních praktikách, ať už je účast těchto osob dobrovolná či nedobrovolná.

Dále formuluje čl. 27 odst. 1 Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání požadavek rovněž ve vztahu k trestání, když stanoví, že příslušná trestněprávní úprava musí obsahovat odpovídající účinné, přiměřené a odrazující sankce zohledňující závažnost TČ.

⁷⁹ ČR přistoupila k Úmluvě o ochraně dětí proti zneužívání v roce 2016, přičemž ratifikační proces ze strany ČR byl završen uložením ratifikační listiny ČR u generálního tajemníka Rady Evropy dne 2. května 2016 (viz Sdělení č. 59/2016 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání. In: *Sbírka mezinárodních smluv*. č. 59/2016, částka 37, s. 1169–1216. Dostupné z: <file:///C:/Users/natalie.vaicova/Downloads/sb0037-2016m.pdf>).

⁸⁰ Pozn.: Kategorizace vychází z čl. 18 odst. 1 písm. a) Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání ve spojení s ustanovením § 18Z TZ.

2.2 Požadavky ve vztahu k promlčení

Úmluva o ochraně dětí proti zneužívání je jediným mezinárodním dokumentem, který explicitně upravuje otázku promlčení ve vztahu k sexuální deliktům, a to prostřednictvím svého čl. 33, který stanoví, že v případě specifikovaných TČ sexuální povahy, jejichž obětí je dítě⁸¹, je každá smluvní strana povinna přijmout „taková legislativní a jiná opatření, která budou nezbytná k tomu, aby promlčecí lhůta pro zahájení trestního řízení [pro vybrané TČ] trvala dostatečně dlouhou dobu, tak aby bylo možné zahájit řízení poté, co oběť dosáhla zletilosti, přičemž bude délka této doby úměrná závažnost příslušného TČ“.

Pro ČR tedy vyplývá povinnost zajistit dostatečně dlouhou promlčecí dobu zohledňující závažnost TČ, a to dle čl. 33 ve spojení s čl. 18 odst. 1 písm. a) Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání a ustanovením § 187 odst. 1 TZ nejen ve vztahu k jednáním spočívajících v sexuálních praktikách s osobou mladší patnácti let, ať už jde o praktiky dobrovolné či nedobrovolné, ale dle čl. 33 ve spojení s čl. 18 odst. 1 písm. b) a čl. 3 písm. a) Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání i v případě sexuálních praktik s osobou mladší osmnácti let probíhajících některým ze způsobů uvedených v čl. 18 odst. 1 písm. b) Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání.

Dílčí závěr:

Z obou posuzovaných mezinárodních dokumentů vyplývají pro ČR ve vztahu k nekonsenzuálním pohlavním stykům do jisté míry obdobné závazky.

EÚLP stanoví povinnost přijmout účinnou trestněprávní úpravu, která má způsobilost vést k potrestání osob odpovědných za všechny podoby nekonsenzuálních pohlavních styků. Uvedený závazek pak chrání všechny oběti nekonsenzuálních pohlavních styků bez ohledu na věk, přičemž ve vztahu ke zranitelným obětem, jimiž jsou zejména děti, stanoví EÚLP vyšší požadavky na jejich ochranu.

Účinná trestněprávní úprava musí být komplexní a musí zahrnovat všechny aspekty, které se promítají do možnosti odpovědné osoby potrestat, tedy i otázku promlčení trestní odpovědnosti. Nepřímo tak z EÚLP vyplývá povinnost přijmout v případě TČ potírajících nekonsenzuální pohlavní styky dostatečně dlouhé promlčecí doby, v jejichž časovém rámci jsou oběti schopné daný TČ oznámit. V případech, kdy je původcem nekonsenzuálního pohlavního

⁸¹ Konkrétně se jedná o TČ pohlavního zneužití podle čl. 18, TČ spojené s dětskou prostitucí podle čl. 19 odst. 1 písm. a) a b) a TČ týkající se účasti dítěte na pornografických představeních podle čl. 21 odst. 1 písm. a) a b) Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání.

styku vykonavatel veřejné moci, pak promlčení trestní odpovědnosti zřejmě nepřipadá v úvahu vůbec.

Úmluva o ochraně dětí proti zneužívání přiznává ochranu před nekonsenzuálními pohlavními styky toliko obětem mladším osmnácti let, přičemž konkrétní závazky diferencuje v závislosti na věku oběti. V případě oběti mladší patnácti let stanoví povinnost přijmout trestněprávní úpravu potírající jakékoliv sexuální praktiky s touto obětí. U obětí mladších osmnácti let pak požaduje kriminalizovat určité formy nedobrovolných pohlavních styků. Oproti EÚLP pak Úmluva o ochraně dětí proti zneužívání obsahuje explicitní požadavek na úpravu dostatečně dlouhých promlčecích dob zohledňujících závažnost TČ.

Oproti požadavkům vyplývajícím z Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání je závazek účinné trestněprávní úpravy potírající sexuální delikty vyplývající z čl. 3 ve spojení s čl. 1 EÚLP z právního hlediska obtížnější, neboť vyžaduje komplexní zhodnocení kvality trestněprávní úpravy jako celku, a to včetně všech jejích relevantních prvků.

B. Kriminologie

Pro definování právní úpravy účinně poskytující ochranu určitému právnímu statku a nastavení její nejvhodnější podoby je nejprve nutné tento právní statek správně charakterizovat a pojmenovat, tedy dostatečně popsat to, čemu právní ochranu zamýšlíme poskytnout a určit jeho, zejména, kvalitativní specifika.

Jedině takovou metodou lze určit rozhodné okolnosti, které by trestněprávní úprava potírající nekonsenzuální pohlavní styky měla reflektovat a jak dlouhé by měly být konkrétní promlčecí doby proto, aby mohla být taková trestněprávní úprava označena za vhodnou a účinnou z hlediska její ochrany.

Právě charakteru a specifikům nekonsenzuálních pohlavních styků z hlediska kriminologického, resp. zejména viktimologického, bude věnována tato část předkládané rigorózní práce.

3 Charakteristika jednání pachatele

Realita všedního dne přináší celou řadu různých sexuálně motivovaných jednání a s tím související varietu znásilnění v materiálním slova smyslu. Množinu těchto jednání odborná literatura již více než čtyřicet let kategorizuje na dva základní typy znásilnění, a sice tzv. „*stranger rapes*“ (znásilnění neznámým pachatelem) a „*acquaintance rapes*“ (vztahová znásilnění)⁸². Kriminologie rozlišuje tyto dva základní typy jednání z důvodu značně odlišného *opusu moderandi* jejich původce, nuancích v dopadech na jejich oběti a jejich poměru na celkové množině sexuálních útoků v podobě nekonsenzuálních pohlavních styků jako takových.⁸³

3.1 Rozdíl mezi *stranger rapes* a *acquaintance rapes*

Stranger rapes představují množinu sexuálních útoků, u nichž absentuje jakýkoliv vztah mezi pachatelem a obětí. V těchto případech tedy neznámý pachatel přepadne zpravidla na odlehlém místě a ve večerních hodinách osamělou obětí. Chování pachatele má zpravidla charakter násilného útoku, při kterém pachatel využívá jako prostředek k dosažení svého záměru fyzické násilí nebo bezprostřední výhružky⁸⁴.

Způsoby provedení sexuálního útoku mohou být různé. Pachatel může například využívat své schopnosti komunikovat a k agresivnímu útoku přistoupí až po zaujetí pozornosti oběti. V některých případech provede pachatel bleskový útok bez jakékoliv předchozí interakce s obětí. Někteří pachatelé naopak vyčkávají vhodné chvíle k provedení útoku, kterou může být spánek oběti nebo účinek omamných látek⁸⁵. Přírozeně pachatelé při tomto typu znásilnění využívají momentu překvapení a jím zapříčiněného stavu oběti vylučujícího se bránit (viz kapitolu 4.1).

V případě tzv. *acquaintance rapes*, tedy vztahových znásilnění, se znásilnění odehrává mezi osobami, které se znají. Mezi pachatelem a obětí je dán určitý vztah.

Varieta právě těchto vztahových znásilnění je velmi bohatá. *Modus operandi* pachatele se v určitých případech může blížit charakteru *stranger rapes* nebo jej naplňovat. Ve většině případů

⁸² CHECK, James, V., P., MALAMUH, Neil. M. Sex role stereotyping and reactions to depictions of stranger versus acquaintance rape. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1983 [online], roč. 4, č. 2, s. 344-356 [cit. 3. června 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.45.2.344>.

⁸³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Je třeba rozlišovat různé typy znásilnění?. *Právo a rodina* [online databáze], 2019, roč. 19, č. 6 [cit. 2. února 2023]. Dostupné z: databáze noveaspi.cz.

⁸⁴ Tamtéž, s. 1.

⁸⁵ GILLERNOVÁ Ilona, BOUKALOVÁ, Hedvika. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, s. 48-49.

je však způsob provedení a prostředky, které pachatel v rámci vztahových znásilnění využívá, naprosto odlišný.⁸⁶

Obvykle při sexuálním útoku zcela absentuje prvek fyzického násilí nebo explicitní hrozba násilím či újmou⁸⁷. Pachatel ke svému záměru využívá právě specifických prostředků vyplývajících z konkrétního (mnohdy ambivalentního) vztahu oběti vůči pachateli a stavu, v němž se v důsledku takového vztahu oběť nachází, a to například zneužití postavení, vlivu, důvěry, moci, postavení, závislosti, alkoholizace apod.⁸⁸ Z uvedených důvodů je i pro oběť prožitá událost těžko uchopitelná, přičemž platí přímá úměra čím bližšího vztahu, tím obtížnějšího zhodnocení a orientace oběti ve svém prožitku⁸⁹.

Konkrétní průběh sexuálního útoku vyplývá, mimo jiné, z charakteru vztahu mezi pachatelem a obětí. Proto jednotlivé stupně známosti u vztahových znásilnění určují jejich bližší klasifikaci podle kontextu znásilnění. Obvykle viktimologie kategorizuje vztahová znásilnění jako partnerská a nepartnerská znásilnění, přičemž mezi nepartnerská znásilnění lze zařadit: a) vztahová znásilnění bez předcházející intimity, b) vztahová znásilnění na schůzce (tzv. *date rapes*), a jako partnerská lze označit: c) vztahová znásilnění expartnerem, a d) vztahová znásilnění současným partnerem (tzv. *marital rapes*)⁹⁰.

Vztahová znásilnění bez předcházející intimity představují kategorii sexuálních útoků, jejichž pachatel má s obětí vztah toliko formální, který se omezuje na běžný pracovní nebo sousedský kontakt, vztah mezi zdravotníkem a pacientem, kontakt mezi spolužáky nebo studentem a vyučujícím apod.⁹¹

Speciálním lze v této kategorii vnímat vztah mezi zpovědníkem nebo duchovním otcem a členem církevního společenství, vzhledem k tomu, že se s těmito duchovními rolmi pojí významný rozsah důvěry a naprostého otevření vnitřního světa druhému člověku, která v sekulárním světě není běžná ani u rodinných příslušníků nebo přátel⁹².

V případě *date rapes* se jedná o vynucený pohlavní styk v rámci vznikajících nebo již vzniklých intimních vztahů. V souvislosti s touto formou vztahového znásilnění je často

⁸⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Je třeba rozlišovat..., s. 2–3.

⁸⁷ Tamtéž, s. 3.

⁸⁸ Srov. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 17.

⁸⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Je třeba rozlišovat..., s. 2; ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie...*, s. 54.

⁹⁰ Tamtéž, s. 3–9.

⁹¹ Tamtéž, s. 3.

⁹² Srov. BOTEK, Libor, NAVRÁTILOVÁ, Jiřina. Trestné činy duchovních v sexuální oblasti z pohledu světského a kanonického práva. *Státní zastupitelství* [online databáze], 2019, roč. 17, s. 1–2 [cit. 3. května 2023]. Dostupné z: databáze noveaspi.cz.

diskutována otázka tzv. *date rape drugs* nebo alkoholizace oběti, která právě tuto formu sexuálního napadení tradičně doprovází⁹³.

Množinu jednání, která souvisejí s konfliktním odloučením páru představuje kategorie znásilnění expartnerem. V tomto druhu sexuálních útoků se právě často objevuje prvek agrese, mnohdy pramenící ze změny chování toho z expartnerů, který je původcem násilí⁹⁴.

Významnou kategorii tvoří tzv. *marital rapes*, která jsou součástí komplexní problematiky domácího násilí ze strany jednoho z manželů nebo partnerů vůči druhému. Dynamika průběhu *marital rapes*, která vykazují řadu specifík, se odvíjí právě od skutečnosti, že jsou tyto zpravidla průvodním jevem dlouhodobého domácího násilí.⁹⁵

3.1.1 Poměr *acquaintance rapes* a *stranger rapes*

V laické, ale i odborné sféře společnosti je stále zakořeněná představa, že ke znásilnění dochází nejčastěji ze strany neznámého muže za použití násilí, zatímco se oběť brání nebo se pokouší o útek, a během znásilnění tato oběť utrpí fyzická zranění (tzv. mýtus o pravém znásilnění).⁹⁶

Policejní statistiky a jiné statistiky trestního soudnictví neposkytují příliš věrný odhad prevalence sexuální kriminality, a to z důvodu vysoké latence tohoto druhu trestné činnosti, která se ve vyšší míře vyskytuje právě u obětí vztahových znásilnění⁹⁷. Poměr *acquaintance rapes* a *stranger rapes* k celkové množině spáchaných sexuálních útoků tak není možné na základě statistik přesně určit a při jejich čtení je nutné tyto skutečnosti, pro účely hodnocení stavu sexuální kriminality v konkrétní zemi, zohledňovat.

Přesto lze pro prvotní přiblížení „rozložení sil“ *acquaintance rapes* a *stranger rapes* v ČR na základě statistik Policie ČR uvést, že za rok 2021 bylo objasněno celkem 162 TČ znásilnění, kterých se měl dopustit pachatel bez jakéhokoliv vztahu k oběti. V případě 288 objasněných TČ znásilnění pak šlo o pachatele oběti známému.⁹⁸

Prizmatem uvedeného mýtu o pravém znásilnění upozorňují na realitu významného upozadění *stranger rapes* ve prospěch *acquaintance rapes* v ČR v témže pozorovaném období roku

⁹³ Viz např. ABBEY, Antonia, ROSS, Lisa, Thompson, MCDUFFIE, Donna, MCAUSLAN, Pam. Alcohol and dating risk factors for sexual assault among college women. *Psychology of Women Quarterly* [online], 1996, roč. 20, č. 1, s. 147–169 [cit. 17. dubna 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1996.tb00669.x>; nebo RUSSO, Laura. Date rape: a hidden crime. *Trends & Issues in crime and criminal justice*. Canberra: Australian Institute of criminology [online], 2000, č. 157, s. 1-6 [cit. 4. května 2023]. Dostupné z: <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi157>.

⁹⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Je třeba rozlišovat..., s. 4–6.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Mýty o obětech znásilnění. *Právo a rodina*, 2014, roč. 14, č. 5, s. 8.

⁹⁷ Tamtéž; ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Je třeba rozlišovat..., s. 5–6; SEJBALOVÁ, Petra, REGULI, Helena. Specifičnost viktimizace obětí znásilnění. *Psychiatrie pro praxi*, roč. 12, č. 1, s. 19.

⁹⁸ Viz příloha č. 1.

2021 rovněž tabulky Policie ČR, které se věnují TČ znásilnění z hlediska místa jeho spáchání a podle použití zbraně. Za předpokladu, že k jednáním majícím povahu *stranger rapes* dochází nejčastěji na odlehlých místech a za využití prostředků zbraně, je zřejmé, že takové útoky představují v tuzemsku menšinu.

V roce 2021 bylo totiž v ČR registrováno pouze 13 případů znásilnění, které měly být spáchány se zbraní oproti 760 útokům, u nichž oběti užití zbraní neuváděly.⁹⁹ Objasněno bylo za rok 2021 rovněž celkem 13 sexuálních útoků se zbraní, přičemž nejčastější zbraní byla chladná zbraň (např. nůž, sekera, boxer apod.), oproti 435 objasněným TČ znásilnění, k nimž mělo dojít bez použití zbraně¹⁰⁰.

Z hlediska místa pak bylo v ČR registrováno pouze malé množství TČ znásilnění, k nimž mělo dojít na odlehlých místech, jako je park (13), samota (32), železnice (2), les (8) apod. K nejvíce registrovaným TČ znásilnění za rok 2021 pak mělo dojít na osídleném místě (663).¹⁰¹ Uvedené údaje následuje obdobná tabulka Policie ČR zaměřená na stíhané TČ znásilnění, u níž vymezený poměr při poklesu množiny TČ zůstává zachován v přibližně stejné podobě¹⁰².

Věrnější obraz poskytuje rozsáhlý výzkum FRA s názvem *Násilí na ženách: průzkum napříč EU*, který jako první svého druhu poskytuje detailní analýzu prevalence násilí ve 28 členských státech EU¹⁰³. Jak však vyplývá z názvu, výzkum se zaměřuje pouze na určitou skupinu obětí násilí, a sice ženy. Výzkum se zároveň nevěnuje pouze sexuálnímu násilí, které je předmětem předkládané práce, ale vychází z rozhovorů se 42 000 ženami z celé EU, které byly dotazovány na své zkušenosti s fyzickým, sexuálním a psychickým násilím, včetně případů domácího násilí.

Z tohoto výzkumu vyplývá, že případy sexuálních útoků, jejichž původcem je osoba v určitém vztahu vůči oběti významně převažují nad případy tzv. *stranger rapes*. Významnou skupinu tvoří partnerská násilí, kdy celkem 22 % žen, které mají (současného nebo předchozího) partnera, zažilo v době od svých 15 let fyzické nebo sexuální násilí ze strany partnera¹⁰⁴. Pro úplnost je nutné zdůraznit, že v tomto případě vychází průzkum nikoliv pouze z údajů o sexuálním partnerském násilí, ale do předmětu zkoumání je zahrnuto rovněž násilí fyzické.

S respektem ke specifčnosti partnerského násilí byl průzkum v těchto případech zaměřen rovněž na otázku doby, v níž došlo k prvnímu incidentu, a na okamžik posledního incidentu. Z obětí domácího násilí, které se prvním incidentem fyzického nebo sexuálního násilí

⁹⁹ Viz příloha č. 2.

¹⁰⁰ Viz příloha č. 3.

¹⁰¹ Viz příloha č. 4.

¹⁰² Viz příloha č. 4.

¹⁰³ European Union: European Agency for Fundamental Rights. *Violence against women: an EU-wide survey*. Main results report [online]. Lucemburk: Publication Office of European Union, 2014, s. 27–29 [cit. 5. května 2023]. Dostupné z: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 21.

setkaly před pěti a více lety, zažilo 26 % obětí poslední incident v posledním roce¹⁰⁵. Tyto údaje naznačují, že partnerská násilí nemají charakter ojedinělých útoků, ale probíhají zpravidla několik let.

Uvedený závěr o recidivitě útoků v rámci partnerských znásilnění podporují i výzkumy zaměřené speciálně na oblast domácího násilí, které uvedenou skutečnost, společně s vyšší prevalencí manželského znásilnění, připisují snazšímu přístupu k obětem znásilnění ze strany intimního partnera nebo bývalého intimního partnera, zvýšené důvěře a blízkosti v rámci předmětných vztahů, než je tomu ve vztahových nepartnerských znásilněních nebo znásilněních spáchanými pro oběť neznámou osobou¹⁰⁶.

V rámci předmětného výzkumu dále celkem 9 % žen, které zažily nepartnerské a nyní již výhradně sexuální násilí¹⁰⁷, v době od jejich patnácti let věku, uvádí jako pachatele příbuzného nebo člena rodiny (jiného než partnera). Dalších 11 % žen uvedlo, že pachatelem byla osoba z kontextu pracovního prostředí (nadřízený, kolega nebo zákazník apod.). V 15 % případů šlo o tzv. *date rapes* a 24 % žen označilo jako pachatele kamaráda nebo známého. V 23 % případů šlo o někoho, koho oběť předem neznala¹⁰⁸.

Rovněž z dalších výzkumů vyplývá, že k většině znásilnění dochází mezi osobami, které se znají. Některé studie udávají, že až 90 % obětí znásilnění pachatele zná¹⁰⁹. Jiné pak uvádějí, že v případě 21,6 % sexuálních napadení byla pachatelem osoba, kterou oběti znaly méně než 24 hodin, 35,7 % obětí jako pachatele uvádělo osobu, kterou znalo déle než 24 hodin, sousedy,

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 44.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 21.

¹⁰⁶ BENNICE, Jennifer. A., RESSICK, Patricia. A. *Trauma, Violence, & Abuse* [online], 2003, roč. 4, č. 3, s. 228–246 [cit. 4. ledna 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1524838003004003003>.

¹⁰⁷ Pozn.: Výzkum Násilí na ženách: průzkum napříč EU striktně rozlišuje mezi sexuálním násilím a sexuálním obtěžováním. V rámci výzkumu vztahujícího se k sexuálnímu násilí byly ženám kladeny následující dotazy: „Jak často jste od svých patnácti let / za dobu posledních dvanácti měsíců byla nucena k pohlavnímu styku tím, že vás útočník držel, nějakým způsobem vám ubližoval nebo se o to pokoušel? Jak často vás útočník nutil k účasti na určitých formách sexuálních aktivit, jichž jste se nechtěla účastnit, nebo jste nebyla schopná je odmítnout? Svolila jste k sexuální aktivitě ve strachu z následků odmítnutí?“, přičemž pohlavním stykem se rozumí orální styk, anální styk nebo vaginální penetrace (viz European Union: European Agency for Fundamental Rights. *Violence against women...*, s. 27).

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 21.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 49.

¹⁰⁹ Např. ABBEY, Antonia, ROSS, Lisa, Thompson, MCDUFFIE, Donna, MCAUSLAN, Pam. Alcohol and dating risk factors for sexual assault among college women. *Psychology of Women Quarterly* [online], 1996, roč. 20, č. 1, s. 147–169 [cit. 17. dubna 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1996.tb00669.x>; nebo TJADEN, Patricia, THOENNES, Nancy. *Prevalence, incidence, and consequences of violence against women: Findings from the national violence against women survey*. Research in Brief. Washington, DC: US Department of Justice, National Institute of Justice, and US Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention [online], 1998, s. 16 [cit. 2. února 2023]. Dostupné z: <https://www.ojp.gov/pdffiles/172837.pdf>.

příbuzné, nadřízené, pronajímatele atp., a ve 22,2 % případů byla oběť znásilněna svým partnerem (bývalým nebo současným) nebo manželem.¹¹⁰

3.1.2 Následky *acquaintance rapes* a *stranger rapes*

V souvislosti s kategorizací vztahových a tzv. pravých znásilnění vyvstává otázka rozdílu v dopadech těchto jednání na oběť znásilnění.

Řada studií přesvědčivě dokládá, že mezi intenzitou následků není v případech *acquaintance rapes* a *stranger rapes* zásadních rozdílů. Vztahová znásilnění způsobují, stejně jako tzv. pravá znásilnění, významné a dlouhotrvající následky na duševním zdraví a psychice oběti, které jsou zahrnovány pod tzv. *rape trauma*, jemuž se autorka věnuje v kapitole 1.1. Rovněž pravděpodobnost rozvoje posttraumatické stresové poruchy je u obou druhů sexuálních útoků stejná.¹¹¹ Míra dopadů na oběť závisí vždy na dalších okolnostech a faktorech, a to např., zda se oběť v okamžiku útoku nacházela ve stavu tzv. tonické imobility (viz kapitolu 4.1).

Z odborného výzkumu v této oblasti dokonce vyplývá, že v případech vztahových znásilnění může být rozsah traumatu, v porovnání se sexuálními útoky ze strany neznámých osob, daleko hlubší, a to právě z důvodu odlišné dynamiky prožívání oběti vztahového znásilnění, při němž se prolamují „základní iluze tvořící kognitivně emocionální bázi duševní stability“¹¹².

3.1.3 Poměr *acquaintance rapes* a *stranger rapes* u dětských obětí a následky sexuálních útoků

U dětských obětí sexuálních útoků je rozdíl v poměru *acquaintance rapes* a *stranger rapes* ještě výraznější. Výzkumy v této oblasti uvádějí, že dítě až v 90 % případů původce svého zneužívání zná. Přibližně 30 % takto zneužívaných dětí je zneužíváno členy své rodiny. Zhruba 60 % dětí

¹¹⁰ DU MONT, Janice, MILLER, Karen, Lee, MYHR, Terri, L. The Role of “Real Rape” and “Real Victim” Stereotypes in the Police Reporting Practices of Sexually Assaulted Women. *Violence against women* [online], 2003, roč. 9, č. 4, s. 466–486. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1077801202250960>.

¹¹¹ Viz např. KOSS, Mary, P., DINERO, Thomas, E., SEIBEL, Cynthia, A., COX, Susan, L. Stranger and acquaintance rape. Are there differences in the victim's experience? *Psychology of Women Quarterly* [online], 1988, roč. 12, č. 1, s. 1–24 [cit. 1. února 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1988.tb00924.x>; KAHN, Arnold. S., JACKSON, Jennifer, KULLY, Christine, BADGER, Kelly, HALVORSEN, Jessica. Calling it rape: differences in experience of women who do or do not label their sexual assault as rape. *Psychology of Women* [online], 2003, roč. 27, č. 3, s. 233–242 [cit. 6. června 2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/1471-6402.00>; nebo VIKI, Tendayi, G., ABRAMS, Dominic, MASSER, Barbara. Evaluating Stranger and Acquaintance Rape: The Role of Benevolent Sexism in Perpetrator Blame and Recommended Sentence Length. *Law and Human Behavior* [online], 2004, roč. 28, č. 3, s. 295–303 [cit. 30. srpna 2022]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1023/B:LAHU.0000029140.72880.69>.

¹¹² WELCH, Jan, MASON, Fiona. Rape and sexual assault. *British Medical Journal* [online], 2007, roč. 334, č. 7604, s. 1154–1158 [cit. 4. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1136/bmj.39211.403970.BE>.

je zneužíváno rodinnými známými a osobami, jimž rodina dětské oběti důvěřuje. Pouze v 10 % případech jsou děti zneužívány cizí osobou.¹¹³

Sexuální útoky představují obecně velmi závažné zásahy do života dítěte, které jsou spojené s bezprostředními, ale i následnými psychickými dopady.¹¹⁴ V porovnání s jinými traumaty mají sexuální útoky namířené proti dětem zpravidla těžší průběh a představují specifické narušení vývoje dítěte, jako vývojově nezralého jedince.¹¹⁵

Okamžitý následek aktu znásilnění může u dětské oběti představovat akutní reakce na stres spojená s dezorientací, neklidem, disociativními projevy atp.¹¹⁶ Obvyklou reakcí na sexuální zneužívání dítěte jsou například bolesti břicha, hlavy, zvracení, psychosomatické obtíže, poruchy příjmu potravy, poruchy spánku, noční můry¹¹⁷, sexualizované chování¹¹⁸ atp.

Po určité době od sexuálního útoku se může rozvinout posttraumatická stresová porucha, „která může vyústit v přetrvávající změnu osobnosti s nepřátelským a nedůvěřivým postojem ke světu, sociálním stažením, pocitu prázdnoty, beznaděje, trvalého ohrožení a odcizení, ztrátu potěšení ze sexuálního života či dokonce jeho odmítání nebo na druhé straně může vést k promiskuitě a neschopnosti navazovat trvalejší citové vztahy“¹¹⁹.

Rozsah traumatu u dětské oběti je závislý na okolnostech sexuálního útoku, zejména zda se jednalo o jednorázový útok nebo o sexuální útoky opakované, a dále, zda se jedná o *acquaintance rapes* nebo *stranger rapes*, kdy za závažnější jsou odbornou literaturou rovněž považovány útoky, jejichž původcem je osoba dětské oběti známá, především člen jeho rodiny¹²⁰. Vzhledem k nedokončenému vývoji dětské oběti mohou sexuální útoky v těchto případech působit závažnější následky než u dospělých jedinců.¹²¹

¹¹³ Viz např. FINKELHOR, David, ORMROD, Richard. Characteristics of crimes against juveniles. *Juvenile Justice Bulletin*, Washington, DC: US Government Printing Office, 2000, č. 6, s. 1–11.

¹¹⁴ VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální zneužívání dětí: rizika a potřeby dětí jako východisko prevence*. Praha: Univerzita Karlova, 3. lékařská fakulta, 2012, 95 s.; VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha: Portál, 1999, 118 s.; WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada, 2005, 264 s.

¹¹⁵ ČIHÁK, František. Psychické reakce dětských obětí sexuálního zneužívání a znásilnění. *Pediatric pro praxi*, 2011, roč. 12, č. 5, s. 325.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 325–326.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ MALÁ, Eva. Specifické otázky dětské psychiatrie. In: HORT, Vladimír, HRDLIČKA, Michal, KOCOURKOVÁ, Jana a kol. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Praha: Portál, 2000, s. 383–400.

¹¹⁹ ČIHÁK, František. Psychické reakce dětských obětí sexuálního zneužívání a znásilnění. *Pediatric pro praxi*, 2011, roč. 12, č. 5, s. 326.

¹²⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Oběti sexuálního násilí. In: KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese...*, s. 73–78.

¹²¹ Tamtéž, s. 73–79.

4 Charakteristika jednání oběti v okamžiku útoku

Znásilnění představuje pro oběť vysoce stresující zážitek, který oběť vnímá jako velké nebezpečí¹²². Vědecké studie jej označují za jeden z nejtraumatičtějších zážitků, kterému může být člověk vystaven¹²³.

Obecně během situací, které představují pro člověka akutní stres, se aktivují obranné vzorce chování. Přírozené fyziologické reakce člověka na nebezpečí a stres s ním spojený známe přitom celkem tři, přičemž dvě z nich jsou aktivní: boj a útek, a jedna pasivní: ustrnutí¹²⁴.

4.1 Tonická nehybnost

V případě sexuálních útoků je to právě poslední ze zmíněných přirozených reakcí na útok – ustrnutí – která je pro oběti typická, a to z důvodu, že oběti mají v okamžiku útoku pocit, že jsou pachateli vydány na pospas, nevidí prostor pro boj ani útek nebo se jim tento způsob zdá v danou chvíli neefektivní¹²⁵.

Mechanismus této biologicky zakódované reakce spočívá v přerušení psychické integrity oběti v důsledku prožívání intenzivního strachu, které se projevuje nedobrovolnou dočasnou motorickou inhibicí (známou jako tonická nehybnost), zahrnující disociační stupor, katatonické stavy, svalovou slabost, třes, analgezií a relativní necitlivost na vnější podněty¹²⁶.

Oběť v okamžiku útoku není schopná jakékoliv reakce, nezmůže se na projev odporu, její schopnost obrany nebo útoku je omezená až zcela vymizelá, ochromeny jsou mnohdy i řečová centra a v některých případech může dojít až k lehkému narušení vědomí¹²⁷. Stav oběti, který vylučuje její schopnost, a tedy i možnost, bojovat, utéct nebo slovně odporovat, je jako fyziologicky podmíněná reakce na stres nezávislý na její vůli.

¹²² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Vybrané poznatky..., s. 1.

¹²³ KESSLER Ronald, C., BERGLUND, Patricia, DEMLER, Olga, JIN, Robert, MERIKANGAS, Kathleen, R., WALTERS, Ellen, E. Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of DSM-IV disorders in the National Comorbidity Survey Replication. *Archives of General Psychiatry* [online], 2005, roč. 62, č. 7, s. 592-602 [cit. 5. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1001/archpsyc.62.6.593>.

¹²⁴ ROEFOLS, Karin. Freeze for action: neurobiological mechanisms in animal and human freezing. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences* [online], 2017, roč. 372, č. 1718 [cit. 23. března 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1098/rstb.2016.0206>.

¹²⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie...*, s. 37–41.

¹²⁶ MÖLLER, Anna, SÖNDERGAARD, Hans, Peter, HELSTRÖM, Lotti. Tonic immobility during sexual assault – a common reaction predicting post-traumatic stress disorder and severe depression. *Acta Obstet Gynecol Scand* [online], 2017, roč. 96, č. 8, s. 932–938 [4. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/aogs.13174>.

¹²⁷ Viz např. TICHÝ, Vlastimil, PRÁŠKO, Ján. Akutní reakce na stres a posttraumatická stresová porucha. *Vojenské zdravotnické listy*, 2000, roč. 69, č. 4, s. 185–186; nebo ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Vybrané poznatky..., s. 1–2.

Právě stavy tonické imobility během sexuálního napadení byly předmětem studie pod záštitou jedné z předních světových lékařských univerzit, kterou je švédská Karolinska Institutet, publikované v roce 2017¹²⁸.

Z 298 žen, které se účastnily předmětného výzkumu, hlásilo 69,8 % významnou tonickou imobilitu a 47,7 % extrémní tonickou imobilitu během sexuálního útoku, jehož byly obětí. Až dvakrát větší pravděpodobnost tonické imobility je podle výsledků studie dána u obětí, které již měly předchozí zkušenost se sexuálním útokem. Ve skupině obětí, které hlásily stav tonické imobility byly rovněž dvakrát častěji hlášeny závažnější formy napadení, které vykazovaly prvky násilí. Rozložení přítomnosti tonické imobility pak z hlediska vztahu mezi obětí a pachatelem tvořila z 52,9 % *acquaintance rapes* (jiná než partnerská), v případě 36,2 % se jednalo o *stranger rapes* a 10,9 % tvořila partnerská znásilnění¹²⁹.

Z výše uvedených závěrů tedy vyplývá, že neschopnost oběti projevit během probíhajícího útoku odpor v důsledku stavu tonické imobility se vyskytuje jak v případě vztahových znásilnění, tak v případě *stranger rapes*, a to až v téměř 70 % případů sexuálního napadení.

Kromě výše uvedených poznatků přinesla zmíněná studie významné zjištění určité korelace mezi výskytem tonické imobility v okamžiku sexuálního napadení a rozvojem posttraumatické stresové poruchy, která je s přítomností tonické imobility v průběhu sexuálního napadení spojena. V případě žen, které prodělaly tonickou imobilitu během znásilnění, byla dále až třikrát vyšší pravděpodobnost, že se u nich rozvine těžká deprese¹³⁰. Sexuální útok, který je veden za takových okolností a takovým způsobem, že je spojen s fyziologickou reakcí oběti v podobě ustrnutí, je tak zřejmě závažnější z hlediska dopadů, které má takový útok na oběť v porovnání s útoky, v rámci nichž je oběť schopná projevit odpor, bránit se, nebo utéct.

¹²⁸ MÖLLER, Anna, SÖNDERGAARD, Hans, Peter, HELSTRÖM, Lotti. Tonic immobility during sexual assault – a common reaction predicting post-traumatic stress disorder and severe depression. *Acta Obstet Gynecol Scand* [online], 2017, roč. 96, č. 8, s. 932–938 [4. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/aogs.13174>.

¹²⁹ Tamtéž, s. 935.

¹³⁰ Tamtéž.

5 Specifika sexuálních deliktů

Sexuální delikty vykazují ve srovnání s jinými TČ výrazná specifika. Tyto zvláštnosti mají původ ve skutečnosti, že se jedná o jedny z nejzávažnějších TČ směřující přímo proti nejzranitelnějším, nejintimnějším a nejniternějším aspektům jednotlivce. Na svých obětech tyto delikty zanechávají po dlouhou dobu hluboké jizvy, mnohdy zapříčiní i vážné poškození zdraví, které může vést až ke smrti.¹³¹ Zmíněné okolnosti se dále promítají v řadě navazujících kriminologických jevů, jimiž jsou dlouhé prodlevy v oznámení sexuálního napadení a vysoká míra latence¹³².

5.1 Latence

Nejvýznamnějším specifikem sexuálně násilné kriminality je bezpochyby její systematické nedostatečné oznamování OČTŘ¹³³.

Z výzkumu FRA vyplývá, že většina osob svou zkušenost s násilím neoznámí policii ani žádné organizaci podporující oběti sexuálního zneužívání a nevnímá ani, že by k oznámení byla jakkoliv motivována systémem¹³⁴. Oběti oznámí OČTŘ celkem 14 % těch nejzávažnějších nepartnerských sexuálních útoků. V případě partnerských sexuálních útoků pak oběti nahlásí OČTŘ 15 % těch nejzávažnějších incidentů.¹³⁵

Vyšší míra oznamování partnerských znásilnění udaná v rámci předmětného výzkumu pochází zřejmě z významné recidivity partnerských sexuálních napadení, přičemž oběti se v těchto případech rozhodnou oznámit útok až po jeho několikerém zopakování ze strany partnera¹³⁶.

Jakékoliv instituci, včetně sociálních služeb, různých organizací, zdravotnických středisek nebo již zmíněných OČTŘ, oznámí ten nejzávažnější incident partnerského znásilnění 39 % obětí, v případě nepartnerských znásilnění pak 30 %.¹³⁷ Ve více než 60 % případů (těch nejzávažnějších) sexuálních útoků tak k oznámení podle výzkumu FRA nedochází. Přibližně v tomto rozsahu jsou zřejmě nekonsenzuální pohlavní styky latentní a osoby za ně odpovědné zůstávají bez jakékoliv konfrontace.

¹³¹ DIANIŠKA, Gustáv, STRÉMY, Tomáš a kol. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 233.

¹³² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie...*, s. 50–54.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ European Union: European Agency for Fundamental Rights. *Violence against women...*, s. 59.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž, s. 60.

¹³⁷ Tamtéž, s. 59.

5.2 Prodlevy v oznamování

Dalším významným specifikem zkoumaného typu trestné činnosti je skutečnost, že se jeho oběti zdráhají oznamovat OČTŘ a mezi okamžikem inkriminovaného jednání a jeho oznámením uplyne mnohdy i výrazně dlouhá doba¹³⁸.

5.2.1 Okolnosti ovlivňující (ne)oznámení promlčení v případě dospělého jedince

V případě těch nejzávažnějších útoků přetrvávají následky takového činu po zbytek života oběti. Nezřídka je psychický stav oběti v důsledku sexuálního útoku v tak závažném stavu, že se oběti uchýlí k suicidiálním pokusům. Řadu let v těchto případech trvá oběti její stabilizace a vyrovnávání se s prožitou událostí a. Teprve po ukončení takového procesu je oběť schopná zvážit proces oznámení sexuálního útoku OČTŘ¹³⁹. Z uvedených důvodů proto zřejmě nejsou nikterak výjimečná ani oznámení sexuálních útoků OČTŘ po uplynutí deseti, patnácti nebo dvaceti let (viz kapitolu 5.2.3).

Dalším důvodem nízké ochoty obětí oznamovat TČ je zejména strach oběti ze sekundární viktimizace, opětovného setkání s pachatelem a medializace případu¹⁴⁰. Významnou příčinou vysoké latence sexuální kriminality je také skutečnost, že oběti znásilnění jsou ve srovnání s oběťmi jiných TČ obviňovány ze svého napadení¹⁴¹. Výrazněji jsou se sekundární viktimizací a tendencí společnosti „očerňovat oběť“ spojena vztahová znásilnění. Zmíněný přístup společnosti k oběti sexuálního útoku pak vede k jejímu sebeobviňování a připsování si viny za své napadení¹⁴².

Do rozhodnutí oběti oznámit TČ významně zasahuje i intenzita, zejména, psychických dopadů sexuálního útoku na oběť, pocity studu a ponížení a (ne)schopnost zorientovat se v prožité události¹⁴³. Řada obětí uvádí, že důvodem k neoznámení sexuálního útoku byla skutečnost, že nevěděly, co lze za znásilnění považovat a zda v jejich případě skutečně o znásilnění šlo¹⁴⁴. Obtížné zhodnocení naplnění definice znásilnění z hlediska skutkové podstaty TČ například z důvodu případné nejednotné interpretace a aplikace OČTŘ může podporovat dále i (pro oběť) nejasná

¹³⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Vybrané poznatky..., s. 5.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie...*, s. 52–55.

¹⁴¹ GRAVELIN, R., Claire, BIERNAT, Monica, BUCHER, E., Caroline. Blaming the victim of acquaintance rape: individual, situational, and sociocultural factors. *Frontiers in psychology* [online], 2019, roč. 19, č. 9. s. 2422 [cit. dne 25. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02422>.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ WEISS, Petr, ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Praha: Portál, 2001, s. 121; ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie...*, s. 54.

¹⁴⁴ WARD, Colleen. Anna. *Attitudes toward rape: Feminist and social psychological perspectives*. Londýn: SAGE Publications, 1995. s. 116.

a obtížně uchopitelná událost, zejména z důvodu určitého vztahu k pachateli. Právě uvedené je zřejmě důvodem významnější latence v případě vztahových znásilnění¹⁴⁵.

5.2.2 Okolnosti ovlivňující (ne)oznámení promlčení v případě dětské oběti

V případě sexuálního zneužívání dětí je situace z hlediska důvodů neoznamování těchto činů specifická vzhledem k jejich zvláštní zranitelnosti.¹⁴⁶

Sexuální zneužívání pro dítě znamená intenzivně traumatizující zážitek, na který reaguje komplexem psychických a somatických následků. Jedním z takových následků je zpravidla vytěsnění zážitků zneužívání, k němuž dochází nejčastěji v důsledku traumatizujících událostí u dětí v období předškolního, školního a adolescentního věku.¹⁴⁷

Pro dítě je zkušenost sexuálního zneužívání, stejně jako v případě dospělých obětí (zejména) vztahových znásilnění, těžko uchopitelná, přičemž neschopnost orientace ve vlastním prožitku významně umocňuje skutečnost, že dítě často dlouho nechápe, co se s ním děje a nerozumí, že chování pachatele vůči němu je „špatné“. Traumatizující zkušenost si často uvědomí až v okamžiku nástupu do puberty.¹⁴⁸ Vyrovnaní se s traumatizující událostí poté probíhá výrazně déle než v případě dospělých obětí¹⁴⁹.

Obvykle dětským obětem v oznámení brání pocity provinění a spoluodpovědnosti v případě, že nekladly odpor nebo nevyjádřily nesouhlas. Při oznámení sexuálního zneužívání děti obvykle prožívají strach ze ztráty lásky, a to s ohledem na skutečnost, že 90 % sexuálních napadení jsou páčány osobou, k níž má dítě určitý vztah a důvěru. Zároveň mají strach z ohrožení sebe nebo své rodiny zejména v důsledku obvyklého vyhrožování ze strany původce zneužívání¹⁵⁰.

5.2.3 Doba oznámení v případě nahlášení sexuálních útoků

Neochota obětí oznamovat TČ s sebou přináší související jev specifický pro oběti sexuálního zneužívání, a sice poměrně dlouhý časový interval, který uplyne od okamžiku sexuálního napadení do jeho oznámení.

¹⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie...*, s. 17.

¹⁴⁶ Srov. KAREŠOVÁ, Vladana. Sexuálně motivovaná trestná činnost páchaná na dětech. In: KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese...*, s. 73–78.

¹⁴⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, VITOUŠOVÁ, Petra. *Pomoc dětem (a svědkům) TČ: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 54.

¹⁴⁸ ČIHÁK, František. Psychické reakce dětských obětí sexuálního zneužívání a znásilnění. *Pediatric pro praxi*, 2011, roč. 12, č. 5, s. 325.

¹⁴⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2004. s. 442–443.

¹⁵⁰ HANUŠOVÁ, Jaroslava, HANUŠ, Petr, KOVÁŘÍK Jiří, RAMEŠOVÁ, Miluše. Sexuální zneužívání dětí – oběti a pachatelé – teoretická část. *Prevence úrazů, otrav a násilí*, 2014, roč. 10, č. 66.

Rozsáhlý výzkum v oblasti oznamování sexuálních útoků přinesla statistika ABS o obětech sexuálního napadení¹⁵¹.

V roce 2022 oznámilo 22 225 (69,1 %) obětí z celkových 32.146 ohlášených sexuálních napadení incident v období do jednoho roku. V období od jednoho do dvou let nahlásilo sexuální napadení 1758 (5,5 %) obětí. V době od dvou až pěti let od okamžiku sexuálního napadení jej oznámilo 2308 (7,2 %) obětí. Podobný počet obětí, a sice 1668 (5,2 %), nahlásilo sexuální napadení v době od 5 do 10 let od jeho spáchání. Neobvyklé nejsou ani případy výrazně delší časové prodlevy, kdy v intervalu 10 až 20 let od okamžiku napadení jej oznámilo 4465 (4,6 %) obětí a po 20 letech a více až 2702 (8,4 %) obětí.¹⁵²

V této souvislosti je nutné doplnit, že dle statistiky ABS byl vyšší podíl sexuálních útoků oznámen OČTŘ v období do jednoho roku od incidentu u ženských obětí (71,3 %) ve srovnání s mužskými obětmi (57,5 %), přičemž u mužských obětí významně převažovala oznámení v době více než 1 rok od okamžiku sexuálního napadení (42,4 %) v porovnání s oznámeními v uvedeném časovém intervalu v případě ženských obětí (28,6 %).¹⁵³

Průměrný časový interval od spáchání sexuálního útoku do jeho oznámení v konkrétní zemi odráží zřejmě mnoho významných ukazatelů od společenského nastavení, přístupu OČTŘ a jiných státních orgánů k dané problematice, koncept právní úpravy potírající znásilnění atp.

Kromě výše uvedených externích faktorů lze však shrnout, že pro oznámení znásilnění je rozhodný i stav oběti a charakter znásilnění, kdy tím delší uplyne doba od spáchání znásilnění do jeho oznámení, čím mladší je oběť v době činu¹⁵⁴.

Korelaci věku oběti a doby, která uplyne od okamžiku napadení do jeho oznámení, potvrzuje rovněž zmíněná statistika ABS, a to s ohledem na skutečnost, že v roce 2019 nahlásilo 1307 ženských 713 mužských obětí sexuálního napadení, k němuž došlo před více než 20 lety, přičemž 55 % těchto ženských obětí a 49 % mužských obětí bylo v době incidentu méně než 10 let.¹⁵⁵

¹⁵¹ Australian Bureau of Statistics. *Recorded Crime – Victims*. National statistics about victims of a range of personal, household and family and domestic violence offences as recorded by police [online]. Canberra: ABS, 2022 [cit. 31. června 2023]. Dostupné z: <https://www.abs.gov.au/statistics/people/crime-and-justice/recorded-crime-victims/latest-release#cite-window1>.

¹⁵² Australian Bureau of Statistics. *Recorded Crime – Victims*. National statistics about victims of a range of personal, household and family and domestic violence offences as recorded by police [online]. Canberra: ABS, 2022, Data downloads: Victims of crime, Australia, tabulka č. 6 [cit. 31. června 2023]. Dostupné z: <https://www.abs.gov.au/statistics/people/crime-and-justice/recorded-crime-victims/latest-release#cite-window1>.

¹⁵³ Australian Bureau of Statistics. *Recorded Crime – Victims*. National statistics about victims of a range of personal, household and family and domestic violence offences as recorded by police [online]. Canberra: ABS, 2022, Data downloads: Victims of crime, Australia, tabulka č. 7 [cit. 31. června 2023]. Dostupné z: <https://www.abs.gov.au/statistics/people/crime-and-justice/recorded-crime-victims/latest-release#cite-window1>.

¹⁵⁴ ČIRTKOVÁ, Ludmila. Vybrané poznatky..., s. 5.

¹⁵⁵ Australian Bureau of Statistics. *Victims of sexual assault: time to report and age at incident*: [online]. Canberra: ABS, 2019, Reporting sexual assault incidents that occurred 20 years or more ago [cit. 3. března 2023]. Dostupné z: <https://www.abs.gov.au/articles/victims-sexual-assault-time-report-and-age-incident#cite-window1>.

Zároveň platí, že čím více je oběť sexuálního útoku traumatizována, tím delší je doba, než vyhledá odbornou pomoc, a o to delší je i interval od spáchání činu do jeho oznámení. Dále je zřejmé, že delší dobu trvá oznámit incident obětem vztahového znásilnění než obětem znásilnění neznámým pachatelem, přičemž čím intimnější je vztah oběti s pachatelem, tím delší je doba od spáchání sexuálního útoku do jeho oznámení¹⁵⁶.

Nikterak výjimečné nejsou dlouhé prodlevy v oznámení sexuálních útoků v řádech desetiletí rovněž v prostředí ČR, jak potvrzuje advokát JUDr. Daniel Bartoň, LL.M., Ph.D., který se ve své advokátní praxi zaměřuje na pomoc obětem sexuálního zneužívání¹⁵⁷.

Dílčí závěr:

Z výše uvedeného vyplývá, že v celkové množině sexuálních útoků významně převažují v porovnání se *stranger rapes* znásilnění vztahová. V závislosti na konkrétní kategorii se *acquaintance rapes* obvykle vyznačují spíše absencí prvku násilí, kdy pachatel za svým záměrem zneužívá zpravidla právě zvláštního vztahu mezi sebou a obětí. *Acquaintance rapes* mohou mít zároveň pro oběť závažnější následky než znásilnění ze strany pro oběť neznámého pachatele. Vztahová znásilnění hrají nepochybný a jednoznačný prim rovněž v případech sexuálního zneužívání dětí, kdy *stranger rapes* tvoří pouze jednu desetinu případů.

Významným specifíkem je v případě obou ze zmíněných druhů znásilnění obvyklá reakce oběti na sexuální útok, spočívající ve stavu tzv. ustrnutí, které je jako biologicky podmíněná reakce nezávislé na vůli oběti. Útoky vedené takovým způsobem, že pachatel za svým záměrem využil právě zmíněného stavu ustrnutí oběti, mohou mít v porovnání s útoky, při nichž oběť projevila odpor a bránila se, významnější dopad na oběť útoku a závažnější zdravotní následky.

Dalším zásadním specifíkem je vysoká latence sexuálních útoků a dlouhé prodlevy v oznamování TČ, které jsou opět významnější v případě vztahových znásilnění, a dále v případě, kdy oběť byla v době útoku nižšího věku nebo v případě vyšší míry traumatizace oběti, přičemž nejsou neobvyklá ani oznámení takových útoků po uplynutí doby delší deseti nebo dvaceti let od okamžiku útoku, a to zejména v případě těch nejzávažnějších jednání.

Prodlevy v oznamování pramení ze zvláštního typu trestné činnosti, která zasahuje ty nejintimnější sféry lidské bytosti, v jejímž důsledku je psychický stav oběti v tak závažném stavu, že se tato oběť uchýlí v některých případech až k suicidiálním pokusům. Řadu let v těchto

¹⁵⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Vybrané poznatky..., s. 5.

¹⁵⁷ Interview s JUDr. Danielem Bartoňem, LL.M., Ph. D. *Sexuální agresorů sázejí na promlčení, mám i případy z 90. let, říká advokát* [online]. iDNES.cz, 27. 11. 2022 [cit. 12 února 2023]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/daniel-barton-advokat-zrada-serial.A221124_125018_domaci_vlc.

případech oběti trvá stabilizace a vyrovnávání se s prožitou událostí. Teprve po ukončení takového procesu je oběť schopná zvážit proces oznámení sexuálního útoku OČTŘ¹⁵⁸.

¹⁵⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Vybrané poznatky..., s. 5–6.

C. Hodnocení právní úpravy

Ústavní soud se během své rozhodovací praxe již dotkl otázky naplnění výše uvedeného závazku přijmout účinnou trestněprávní úpravu, a to v souvislosti s úpravou TČ znásilnění podle staré úpravy TrZ, kdy v podobě účinné do 30. dubna 2001 bylo možné dle ustanovení § 241 TrZ spáchat zmíněný TČ toliko na ženě¹⁵⁹.

Aktuální úprava TČ znásilnění sice již nediferencuje oběti na základě pohlaví, nicméně naplněním mezinárodních závazků a účinností a vhodností trestněprávní úpravy potírající nekonsenzuální pohlavní styky je stále nezbytné se zabývat, a to zejména s ohledem na prudký vývoj na poli vědních oborů zaměřených na oběti posuzovaných TČ.

Z přechozích kapitol vyplývá, že k tomu, aby byla trestněprávní úprava potírající nekonsenzuální pohlavní styky vhodně nastavena s ohledem na viktimologické poznatky, aby byla taková trestněprávní úprava účinná v praxi a aby naplňovala veškeré další požadavky plynoucí z EÚLP a Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání specifikované v části první předkládané práce, je potřeba, aby taková úprava v první řadě pokrývala všechny podoby nekonsenzuálních pohlavních styků a dostatečně zohledňovala jejich závažnost.

Vzhledem k tomu, že ne všechny sexuální útoky probíhají vždy za okolností a způsoby popsanými v části B v závislosti na druhu nekonsenzuálního pohlavního styku a specifika popsaná v části B u jednotlivých druhů nekonsenzuálních pohlavních styků představují toliko jejich obvyklé prvky, je v zájmu efektivity trestněprávní úpravy nezbytné, aby tato byla zaměřena primárně obecně na nesouhlas oběti s pohlavním stykem a dále pak dostatečně reflektovala zmíněná specifika konkrétních typů znásilnění a průběh, jímž se obvykle vyznačují tak, aby bylo zřejmé, že ochrana před nekonsenzuálními pohlavními styky zahrnuje i tato jednání.

Ve vztahu k *acquaintance rapes* tedy musí trestněprávní úprava postihovat v rámci ochrany před nekonsenzuálními pohlavními styky i taková jednání, kdy souhlas oběti s pohlavním stykem není dán dobrovolně jako následek její svobodné vůle¹⁶⁰, ale jako výsledek toho, že byla přiměna k pohlavnímu styku ze strany pachatele nenásilným způsobem prostým výhrůžek, prostřednictvím „pouhého“ zneužití vztahu určité kvality mezi tímto pachatelem a obětí.

Příslušné skutkové podstaty musí postihovat i způsob jednání pachatele, který ke svému záměru využívá stavu tzv. „ustrnutí“ oběti, jenž vede k citelnějším dopadům na psychiku oběti a představuje tak potencialitu vyšší závažnosti jednání.

¹⁵⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. dubna 2021, sp. zn. III. ÚS 3244/20, bod 36.

¹⁶⁰ Srov. rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2003, *M. C. proti Bulbarsku*, č. 39272/98.

V rámci závažnosti jednotlivých jednání vymezených ve skutkových podstatách je dále nutné zohlednit skutečnost, že *acquaintance rapes* jsou, z hlediska svých následků, minimálně na stejné úrovni jako *stranger rapes*, přičemž pro oběť známý pachatel nese dokonce rovněž potencialitu vyšší míry traumatizace¹⁶¹. Jako okolnost zvyšující závažnost sexuálních útoků je pak nutné nepochybně vnímat nízký věk oběti, a zvláště chránit dětské oběti s reflexí možné vyšší závažnosti sexuálních útoků ze strany pro dětskou oběť známého pachatele.

Z hlediska promlčení trestní odpovědnosti pachatelů TČ potírajících nekonsenzuální pohlavní styky, jakožto významného prvku při posuzování způsobilosti právní úpravy vést k potrestání odpovědných osob, je nezbytné zabývat se samotnou odůvodněností institutu promlčení ve vztahu k příslušným skutkovým podstatám, a to z důvodu zjištění maximální možné míry omezení zájmu společnosti na potrestání odpovědných osob (blíže viz kapitolu 7).

V závislosti na výsledku testu legitimacy institutu promlčení trestní odpovědnosti je pak nutné upravit promlčecí doby způsobem reflektujícím následující skutečnosti: 1) obětem TČ obvykle trvá dlouhou dobu, než daný útok oznámí, 2) doba od spáchání znásilnění do oznámení je zpravidla tím delší, čím bližší je vztah oběti k pachateli, čím nižší je věk oběti nebo čím větší je míra traumatizace oběti, a 3) není výjimkou, že oběti mnohdy oznamují TČ po uplynutí doby delší než 5 let a více od jejich spáchání.

V případě sexuálních útoků, jejichž obětí je osoba mladší osmnácti let, musí být promlčecí doby zvláště dlouhé tak, aby umožňovaly potrestání odpovědných osob v rámci systému trestního práva dostatečně dlouhou dobu poté, co oběť dosáhne zletilosti a zároveň, aby zohledňovaly závažnost konkrétního sexuálního útoku, která má nezanedbatelný vliv na schopnost oběti TČ oznámit.

¹⁶¹ PTÁČEK, Radek, Žukov, Ilja, ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Rape trauma – klinické a forenzní souvislosti. *Psychiatrie pro praxi*, 2009, roč. 10, č. 6, s. 270.

6 Účinnost skutkových podstat TČ potírajících nekonsenzuální pohlavní styky

Nekonsenzuální pohlavní styky postihuje TZ v rámci celkem tří TČ¹⁶², ve kterých jejich oběti chrání obecně základní skutkové podstaty TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ, TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea druhá TZ a TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ a jejich kvalifikované podoby, a sexuální útoky namířené proti osobám mladším patnácti let pak potírá (mimo výše uvedených) speciálně TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 TZ¹⁶³.

Zmíněné TČ budou posouzeny prizmatem výše specifikovaných požadavků vyplývajících z EÚLP a Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání a podrobeny hodnocení, zda takové požadavky naplňují a zda tak ve své vzájemné provázanosti představují účinnou trestněprávní úpravu potírající nekonsenzuální pohlavní styky.

6.1 Zaměření skutkové podstaty znásilnění na nesouhlas oběti

K tomu, aby trestněprávní úprava potírající nekonsenzuální pohlavní styky byla účinná, vyžaduje judikatura ESLP, aby skutková podstata TČ znásilnění umožňovala takový výklad, vedoucí k závěru, že dopadá na všechny nesouhlasné pohlavní styky, „včetně těch, ve kterých chybí prvek fyzického odporu oběti“¹⁶⁴.

Podle ESLP: „Jakýkoli rigidní přístup ke stíhání sexuálních TČ, jako je vyžadování důkazu o fyzickém odporu za všech okolností, znamená riziko nepotrestání určitých typů znásilnění, a tudíž ohrožení řádné ochrany sexuální autonomie jednotlivce“¹⁶⁵. Bez ohledu na znění skutkové podstaty TČ znásilnění lze stanoveného cíle podle názoru ESLP dosáhnout „prostřednictvím výkladu relevantních právních termínů, jako jsou např. donucení, násilí, nátlak, lest, překvapení atd. a prostřednictvím citlivého posuzování důkazů“¹⁶⁶.

¹⁶² TČ znásilnění podle § 185 TZ, TČ sexuální nátlak podle § 186 TČ a pohlavní zneužití podle § 187 TZ.

¹⁶³ Pozn.: zahrnovat TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 TZ pod úpravu potírající nekonsenzuální pohlavní styky je sémanticky značně nepřesné, neboť TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 TZ potírá dobrovolný pohlavní styk s obětí mladší patnácti let, která s takovým pohlavním stykem souhlasí (Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2007, sp. zn. 11 Tdo 1240/2007). Autorka předkládané práce jej pod úpravu potírající nekonsenzuální pohlavní styky zahrnuje z důvodu, že i TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 TZ podrobuje komplexnímu hodnocení z hlediska naplnění mezinárodních závazků v rámci vymezeného tématu rigorózní práce.

¹⁶⁴ Rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2003, *M. C. proti Bulbarsku*, č. 39272/98.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Tamtéž.

Skutková podstata TČ znásilnění dle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ je rovněž založena na pojmech donucení a násilí¹⁶⁷. Z praxe autorky předkládané práce vyplývá zkušenost, že přesto, že lze jistě zaznamenat trendy opačné, některé OČTŘ se ve vztahu k výkladu dotčené skutkové podstaty stále zaměřují nikoliv na aspekt nesouhlasu oběti, ale zkoumají použití fyzické síly pachatele a otázku, zda se oběť sexuálnímu útoku fyzicky bránila.

Pro příklad uvádí autorka předkládané práce jednu z argumentací, v tomto případě Městského státního zastupitelství v Praze v rámci výkonu dohledové činnosti ve smyslu ustanovení § 12d odst. 1 ZSZ, s níž se v rámci problematiky nekonsenzuálních pohlavních styků setkala:

„S ohledem na delší časový odstup a absenci lékařských zpráv ohledně případných zranění poškozené, nelze jednoznačně dospět k závěru, že podezřelý použil fyzickou sílu k překonání odporu poškozené a k jejímu donucení k pohlavnímu styku. Přesto, že poškozená projevovala odpor i nesouhlas, kdy podezřelému opakovaně se slzami v očích říkala, že to nechce, intenzivní fyzický odpor poškozená neuváděla.“¹⁶⁸

V tomto případě se jednalo o opakované sexuální útoky ze strany římskokatolického kněze na oběti, dobrovolnici na faře, ve věku od jejích sedmnácti let, která za sebou již měla zkušenost se sexuálním napadením ze strany svého rodinného příslušníka, přičemž ohledně této zkušenosti se pachateli, jakožto svému duchovnímu vůdci, svěřila. Z hlediska otázky vyjádření konsenzu s konkrétními pohlavními styky pak tato oběť v rámci jednotlivých stádií trestního řízení uváděla, že v případě prvního sexuálního útoku ze strany pachatele se kromě pláče nezmohla na projev jakékoliv aktivity a nebyla schopna mluvit. V případě následujících sexuálních útoků daného pachatele měly projevy nesouhlasu oběti různou podobu, kdy jej prosila, aby jí neubližoval, plakala, slovně odporovala nebo se mu pokoušela vytrhnout a postupně, pro zjevnou bezvýslednost projeveného nesouhlasu, na jakékoliv projevy odporu rezignovala a „pokoušela se jeho aktivity co nejméně vnímat a nějak je přetrpět“.

Jak naznačuje výňatek z citovaného rozhodnutí, Městské státní zastupitelství v Praze v daném případě vyjádřilo souhlas se závěrem policejního orgánu, nad nímž vykonávalo dozor Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 9, o nenaplnění znaků skutkové podstaty TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ, založeným na základě argumentace policejního orgánu, že „sic poškozená vnímala intimní styky s podezřelým jako nepříjemné, nechtěla je a ubližovaly jí, nedokázala, vzhledem ke svým povahovým rysům, projevit zřetelný odpor a nesouhlas“¹⁶⁹.

¹⁶⁷ Pozn.: Pro úplnost je nutné doplnit, že kromě násilí vymezuje skutková podstata TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ jako prostředek donucení k pohlavnímu styku dále pohnutku násilí a pohnutku jiné těžké újmy.

¹⁶⁸ Vyrozumění Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 20. ledna 2021, č. j. 3 KZN 1114/2020-13, s. 5.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 2.

6.1.1 Limity výkladu termínu donucení a násilí

Interpretace a aplikace právních norem v oblasti trestního práva hmotného je obecně ovládána ústavní zásadou *nullum crimen sine lege* ve smyslu čl. 39 LZPS. Jedním z důsledků tohoto principu je zákaz použití instrumentu analogie v neprospěch pachatele. Uvedený zákaz se tak vztahuje toliko k dotváření práva, přičemž dle právní teorie je hranicí aplikace normy její nejzazší možný jazykový význam¹⁷⁰.

V případech, kdy OČTŘ vykládají dotčenou skutkovou podstatu TČ znásilnění dle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ tak, že pro její naplnění vyžadují fyzický odpor oběti, jde naopak o stav restriktivní aplikace dané normy, neboť citované ustanovení o aspektu (fyzického) odporu nikterak nehovoří.

Rovněž zužující výklad normy trestního práva hmotného je dle judikatury Nejvyššího soudu možný jen výjimečně, a to za předpokladu, že výklad dané normy prostřednictvím všech výkladových metod vede k nepochybnému závěru o smyslu a rozsahu právní normy, která je z určitých důvodů formulována širěji, ačkoliv dopadá pouze na užší skupinu případů¹⁷¹.

Vzhledem k tomu, že čl. 3 EÚLP v rámci účinné ochrany subjektů před špatným zacházením, které nekonsenzuální pohlavní styk představuje, vyžaduje potrestání všech nesouhlasných pohlavních styků včetně těch, ve kterých chybí prvek fyzického odporu oběti¹⁷², přičemž EÚLP je jakožto mezinárodní smlouva o lidských právech součástí ústavního pořádku ČR¹⁷³, je zřejmé, že, nejen s ohledem na požadavek bezrozpornosti právního řádu, není jakýchkoliv důvodů pro restriktivní výklad, v jehož důsledku dojde k odepření ochrany určité skupině obětí nekonsenzuálních pohlavních styků (těch, ve kterých absentuje prvek fyzického odporu oběti).

Zužující výklad předmětného ustanovení navíc vede k odepření ochrany skupině dětských obětí, které je přitom v souladu jak s Úmluvou o ochraně dětí proti zneužívání, tak EÚLP třeba zvláště chránit.

Dětské oběti mladší patnácti let totiž chrání před sexuálními útoky mimo jiné rovněž TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první, odst. 3 písm. a) TZ, dětské oběti starší patnácti let pak skutková podstata podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první, odst. 2 písm. b) TZ, která by, v důsledku jejího restriktivního výkladu, upírala ochranu rovněž těmto dětským obětem před nekonsenzuálními pohlavními styky, u nichž by absentoval prvek fyzického odporu a které by zároveň nebylo možné subsumovat pod jiné skutkové podstaty TČ potírajících nekonsenzuální pohlavní styky a dostatečně zohledňující závažnost jednání (viz kapitolu 6.3).

¹⁷⁰ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2011, 2. vydání, s. 106.

¹⁷¹ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 11. listopadu 2015, sp. zn. Tpjn 304/2014.

¹⁷² Rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2003, *M. C. proti Bulbarsku*, č. 39272/98.

¹⁷³ Nález Ústavního soudu sp. zn. ze dne 25. června 2002, Pl. ÚS 36/01.

S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že zužující přístup omezený na zkoumání fyzického odporu oběti je zcela nepřijatelný a znaky skutkové podstaty TČ znásilnění dle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ je nutné vykládat způsobem v co nejširší možné míře naplňujícím požadavky vyplývající z čl. 3 EÚLP, kdy limitem takového výkladu je toliko hranice oblasti rozsahu pojmu a případů, které lze do této oblasti dle jazykového vyjádření zahrnout¹⁷⁴.

V této souvislosti je za násilí považováno „úmyslné použití či hrozba použití fyzické síly nebo moci proti sobě, jiné osobě, proti skupině či komunitě, a to síly (moci), která má, nebo s vysokou pravděpodobností bude mít za následek poranění, smrt, psychickou újmu, poruchu vývoje či osobnosti.“¹⁷⁵

Zatímco v případě některých jiných TČ, jejichž cílem není zásah do tělesné integrity, může být násilí skutečně prostředkem, jímž pachatel docílí svého záměru, v případě nesouhlasných pohlavních styků představuje již samotný zásah do tělesné integrity oběti přes její nesouhlas akt násilí, a to s ohledem na skutečnost, že pachatel zde překračuje hranice osobní a tělesné sféry druhé osoby. Lze si jen stěží představit, že osoba, které je zasahováno do její tělesné integrity proti její vůli v podobě pohlavního styku nevnímá takové jednání jako akt agrese vůči sobě samé, který má nepochybně za následek poranění fyzického, ale i psychického rázu, jak vyplývá z části B předkládané práce. Uvedeným specifickým útoků na lidskou důstojnost v sexuální oblasti je nutné pojem násilí přizpůsobit, a to vzhledem k principu nedotknutelnosti lidské osobnosti. S ohledem na právě uvedené je nesouhlasným pohlavním stykům imanentní rovněž pojem donucení, které odborná literatura vnímá jako „překonání nebo zamezení vážně míněného [...] nesouhlasu [oběti] s pohlavním stykem“¹⁷⁶.

Skutková podstata TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ počítá navíc jako s prostředkem donucení k pohlavnímu styku kromě násilí rovněž s jeho méně intenzivními podobami a sice s pohrůzkou násilí a pohrůzkou jiné těžké újmy.

S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že výklad skutkové podstaty TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ, který vyžaduje ESLP, a který spočívá v zaměření se na nesouhlas oběti (nikoli na aspekt fyzického násilí a překonání fyzického odporu oběti ze strany pachatele) jako jeho nezbytného prvku, je v souladu s požadavky vyplývajícími ze zásady *nullum crimen sine lege*, neboť takový výklad zůstává v jádru pojmů vymezených v posuzované skutkové podstatě a zároveň naplňuje princip ochrany obětí sexuálních útoků v plné míře.

¹⁷⁴ MELZER, Filip. *Metodologie nalézáni práva...*, s. 106.

¹⁷⁵ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Manuál o násilí*. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2004, s. 3.

¹⁷⁶ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář – 1. díl* [online databáze]. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, 2. aktualizace, § 185, m. č. 10 [cit. 23. srpna 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

Takový výklad navíc odpovídá požadavku Ústavního soudu na ústavně konformní interpretaci norem, podle něhož: „v situaci, kdy určité ustanovení právního předpisu umožňuje dvě různé interpretace, přičemž jedna je v souladu s ústavními zákony a mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy, a druhá je s nimi v rozporu [...] je úkolem soudů interpretovat dané ustanovení ústavně konformním způsobem“¹⁷⁷.

Odpovědnost za účinný a řádný výklad norem OČTŘ leží přitom rovněž na pomyslných bedrech ČR, a to s ohledem na skutečnost, že kromě povinnosti přijmout účinnou trestněprávní úpravu potírající nekonsenzuální pohlavní styky, vyplývá smluvním státům z čl. 3 EÚLP rovněž procedurální závazek zajistit odpovídající soudní a administrativní aparát, který by takové normy vykládal, aplikoval a vynucoval¹⁷⁸, a to tak, aby garantovaná ochrana obětí špatného zacházení nebyla toliko iluzorní, ale byla účinná i v praxi.

I přes výše popsaný procedurální závazek ČR ve zmíněném případě sexuálního zneužívání ze strany římskokatolického kněze Ústavní soud porušení závazků vyplývajících z čl. 3 EÚLP ve vztahu k popsané interpretaci znaků skutkové podstaty TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ ze strany OČTŘ nevyslovil¹⁷⁹.

6.1.2 Judikatura Nejvyššího soudu ve vztahu k výkladu skutkové podstaty

Je zřejmé, že rovněž Nejvyšší soud, jemuž přísluší mimo jiné důležitá funkce sjednocování české judikatury, již ve vztahu k vymezeným pojmům, zejména ve vztahu k prvku donucení, upustil od lpění na přítomnosti fyzického odporu oběti dosahujícího určité intenzity a zaměřil svou pozornost právě na otázku jejího nesouhlasu, který pachatel za svým záměrem překonává.

Nejvyšší soud zašel v rámci své rozhodovací činnosti ještě dále, když deklaruje, že takový nesouhlas nemusí být projevem pouze verbálně. Podle Nejvyššího soudu: „projev nesouhlasu s požadavky pachatele lze totiž projevit různými způsoby a odmítnutí se nemusí vyjádřit jen slovně, ale s ohledem na okolnosti a stav oběti jej lze vyjádřit nonverbálním způsobem, např. pozicí těla apod.“¹⁸⁰

Dílčí závěr:

Přestože se ve skutkové podstatě TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ objevují mimo jiné pojmy donucení a násilí, posuzovanou skutkovou podstatu lze

¹⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 26. března 1996, sp. zn. Pl. ÚS 48/95; dále viz např. nález Ústavního soudu ze dne 23. dubna 2013, sp. zn. Pl. ÚS 33/10; nebo nález Ústavního soudu ze dne 16. června 1999, sp. zn. Pl. ÚS 4/99.

¹⁷⁸ KRATOCHVÍL, Jan. Kapitola In: KMEC, Jirí a kol. Evropská úmluva..., s. 430.

¹⁷⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. října 2021, sp. zn. IV.ÚS 707/21.

¹⁸⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. srpna 2021, sp. zn. 8 Tdo 699/2021.

vyložit tak, aby odpovídala judikatuře EÚLP a dostatečně pokrývala nesouhlasné pohlavní styky. Takový výklad je nejen v souladu s požadavky vyplývajícími z principu *nullum crimen sine lege stricta*, ale naplňuje i princip ochrany obětí sexuálních útoků a účinným způsobem realizuje závazky vyplývající ze zákazu špatného zacházení ve smyslu čl. 3 EÚLP.

I přes výše uvedené možnosti interpretace znaků skutkové podstaty TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ setrvávají však v některých případech OČTŘ stále ve svém rigidním přístupu a trvají na prokázání prvku fyzického odporu oběti. Takový přístup vede ve svém důsledku k odepření ochrany obětí sexuálních útoků a porušení procedurálních závazků ČR vyplývajících z čl. 3 EÚLP.

6.2 Zohlednění specifík vztahových znásilnění v rámci skutkových podstat

Co se týká vztahových znásilnění a zohlednění specifických průběhů těchto útoků, pak na určité skupiny *acquaintance rapes* může mířit skutková podstata TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ.

Zmíněná skutková podstata postihuje přímo jednání, kterým pachatel přiměje oběť k pohlavnímu styku (případně k jiným ze zde zmíněných jednání) prostřednictvím zneužitím zvláštního vztahu mezi sebou a obětí.

Existence vztahu mezi pachatelem a obětí ve smyslu vymezeném v části B předkládané práce je tak nezbytným předpokladem pro naplnění předmětné skutkové podstaty, a jeho zneužití je způsobem, kterým pachatel docílí svého záměru – vykonání pohlavního styku s obětí.

Formulace kvality zvláštního vztahu mezi pachatelem a obětí dostatečně pokrývá tzv. „vztahová znásilnění bez předcházející intimity“, která se vyznačují určitou vztahovou asymetrií. V případě vztahu se silnou mocenskou potencialitou, charakteristickou významným odkázáním oběti na pachatele, přičemž tento je způsobilý či schopný ovlivnit život oběti v jeho určitých aspektech (např. opatrovník a opatrovaný, pěstoun a svěřenec, rodič a dítě, učitel a žák apod.), se bude jednat zpravidla o vztah závislosti, jehož bude pachatel za svým záměrem zneužívat.¹⁸¹

V situaci, kdy pachatelem je osoba s nižší schopností ovlivnit život oběti nebo do něho zasáhnout v menší intenzitě (např. zaměstnanec a zaměstnavatel, jiní příbuzní, starosta a občan obce, trenér a svěřenec, duchovní a člen církve, policista a občan apod.), půjde o kategorii zneužití postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.¹⁸²

¹⁸¹ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář – 1. díl...*, § 186, m. č. 15 [cit. 16. července 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

¹⁸² Tamtéž, s. 1531.

Trestněprávní úprava potírající nekonsenzuální pohlavní styky tedy z hlediska viktimologických poznatků dobře reflektuje specifika určité skupiny *acquaintance rapes*, v jejichž rámci docílí pachatel svého záměru způsobem představujícím zneužití určitého vztahu mezi sebou a obětí.

Předmětná skutková podstata však již v důsledku v ní vymezeného způsobu jednání pachatele přirozeně nezahrnuje ta ze vztahových znásilnění bez předcházející intimity, u nichž mocenský prvek absentuje (známost mezi pachatelem a obětí se omezuje například na běžný sousedský vztah), a při nichž pachatel za svým záměrem nezneužívá svého postavení, ale využívá například neočekávanosti situace a momentu překvapení oběti¹⁸³, a dále partnerská znásilnění, která se vyznačují specifickou dynamikou jejich průběhu, resp. ta z nich, která neprobíhají způsobem vymezeným v ustanovení § 186 odst. 2 TZ (viz kapitolu 3.1).

V případě TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 TZ pak pro naplnění základní skutkové podstaty není existence vztahu mezi pachatelem a obětí relevantní vůbec.

Jakkoliv by se mohlo na první pohled zdát, že první skutková podstata obsažená v ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ vychází právě z výše zmíněného mýtu o tzv. „pravém znásilnění“¹⁸⁴, když svou pozornost zaměřuje, z hlediska gramatického výkladu, na aspekt násilí (ať už v podobě přímého násilí, pohrůžky násilí, anebo pohrůžky jiné těžké újmy), ve vztahu k subjektu TČ předmětná skutková podstata nerozlišuje, zda ji naplní pro oběť známý pachatel nebo pro oběť osoba zcela neznámá.

Namísto vztahu mezi pachatelem a obětí je tak pro naplnění předmětné skutkové podstaty TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ zásadní způsob jednání pachatele, kterým docílí svého záměru – vykonání pohlavního styku s obětí, přičemž z předchozí kapitoly vyplývá, že právě zde vymezený způsob jednání dostatečně pokrývá potírání pohlavních styků, s nimiž jejich oběti vysloví nebo jinak vyjádří nesouhlas, tedy i na vztahová znásilnění, která probíhají tímto způsobem.

V rovině vztahových znásilnění může daná skutková podstata TČ znásilnění podle ustanovení § 185 TZ v důsledku své formulace dopadat rovněž na ta z nich, pro něž je charakteristický prvek alkoholizace oběti, a sice tzv. *date rapes* probíhající právě při využití stavu opojení oběti, a to v závislosti na výkladovém ustanovení ve vztahu k prvku násilí obsaženém v ustanovení § 119 TZ, přičemž při případných změnách právní úpravy skutkové podstaty TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 TZ je nutné na zmíněnou odkazující normu pamatovat.

¹⁸³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Je třeba rozlišovat..., s. 3.

¹⁸⁴ Viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Mýty o obětech..., s. 8.

Pro správnou kvalifikaci daného jednání je pak v případě alkoholizace oběti podle Nejvyššího soudu rozhodující: „zda poškozenou přivedl do stavu opilosti podáváním alkoholických nápojů sám pachatel v úmyslu zneužít pak tohoto jejího stavu k vykonání soulože, či zda se poškozená do stavu opilosti přivedla bez pachatelova přičinění a ten teprve potom pojal úmysl s ní souložit za využití její bezbrannosti“¹⁸⁵.

V případě, že pachatel uvede oběť sám do stavu, ve kterém není schopna projevit svou vůli ve vztahu k pohlavnímu styku s pachatelem tím, že jí podá alkohol, a to za účelem docílení svého záměru, tj. vykonání pohlavního styku, je TČ spáchán násilím ve smyslu zmiňovaného ustanovení § 119 TZ¹⁸⁶ a předmětná skutková podstata podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ na takové jednání dopadá.

Situace, kdy pachatel „pouze“ zneužije stavu takového silného obluzení oběti alkoholem, v němž tato není schopna vlastního úsudku, aniž by pachatel sám oběť do takového stavu uvedl, zahrnuje skutková podstata znásilnění dle ustanovení § 185 odst. 1 alinea druhá TZ¹⁸⁷, podle níž lze spáchat TČ znásilnění alternativně prostřednictvím zneužití bezbrannosti oběti (blíže viz kapitolu 6.4).

Ani tato zmíněná skutková podstata TČ znásilnění dle ustanovení § 185 odst. 1 alinea druhá TZ však druhy nekonsenzuálních pohlavních styků rovněž přímo nereflktuje a zaměřuje se výlučně na způsob jednání pachatele bez ohledu na jeho vztah k oběti, přičemž v tomto případě je prostředkem k docílení záměru pachatele zmíněné zneužití bezbrannosti oběti.

Stejně jako v případě TČ znásilnění podle ustanovení § 185 TZ není ani pro základní skutkovou podstatu TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 odst. 1 TZ, speciálně postihující pohlavní styk vykonaný s dítětem mladším patnácti let, ať už je takový pohlavní styk ze strany dítěte dobrovolný, či nikoliv, vztah mezi dětskou obětí a pachatelem rovněž jakkoliv relevantní.

Dílčí závěr:

Z hlediska zohlednění specifických prvků *acquaintance rapes* v rámci trestněprávní úpravy potírající nekonsenzuální pohlavní styky je zřejmé, že zvláštní průběh některých vztahových znásilnění, při nichž pachatel zneužívá za svým záměrem zvláštního vztahu mezi sebou a obětí, dostatečně pokrývá skutková podstata TČ sexuálního nátlaku ve smyslu ustanovení § 186 odst. 2 TZ, pro jejíž naplnění je existence určitého vztahu mezi obětí a pachatelem ve smyslu vymezeného v části B této práce nezbytná.

¹⁸⁵ Zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 19. ledna 1982, č. Tpjf 158/80.

¹⁸⁶ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2012, sp. zn. 11 Tdo 975/2012.

¹⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. srpna 2014, sp. zn. 11 Tdo 782/2014.

Žádná z analyzovaných skutkových podstat se nevěnuje v dostatečné míře nekonsenzuálním pohlavním stykům v partnerských vztazích, která vykazují řadu specifíků.

Vztahová znásilnění, která neprobíhají způsobem vymezeným ve skutkové podstatě TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ, avšak představují útok, při němž pachatel docílí svého záměru v podobě vykonání pohlavního styku s obětí, která s takovým jednáním projeví nesouhlas, dostatečně pokrývá skutková podstata podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ.

Pro zhodnocení, zda je koncept posuzovaných skutkových podstat způsobitý vést k potrestání veškerých nekonsenzuálních pohlavních styků, je dále zcela zásadní výklad znaku bezbrannosti ve smyslu ustanovení § 185 odst. 1 alinea druhá TZ, kterému se autorka věnuje v kapitole 6.4, a to ve smyslu posouzení otázky potírání pohlavních styků probíhajících způsobem, kdy pachatel za svým záměrem využívá stavu tzv. „ustrnutí“ oběti, který je společný pro *acquaintance rapes* i *stranger rapes*¹⁸⁸.

6.3 Zohlednění okolností zvyšujících závažnost znásilnění

Nekonsenzuální pohlavní styk představuje jeden z neškodlivějších útoků, jichž se může pachatel vůči jiné osobě dopustit, u něhož je zpravidla přítomna psychická, resp. emocionální, traumatizace oběti, která ne vždy koresponduje s intenzitou fyzické újmy¹⁸⁹.

Pro vymezení okolností, které ještě zvyšují závažnost útoku v podobě nekonsenzuálního pohlavního styku, lze vycházet z ustanovení § 39 odst. 2 TZ, podle něhož je povaha a závažnost TČ určována zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem.

Jak vyplývá ze závěrů kriminologické části této práce, vztahová znásilnění mohou, v porovnání se znásilněními neznámým pachatelem, zanechat na psychice oběti hlubší stopy a rozsáhlejší traumata. Z hlediska následků TČ tak mohou vztahová znásilnění dosahovat vyšší míry závažnosti než znásilnění neznámým pachatelem. Prizmatem následků TČ pak zvláště zasahují sexuální útoky dětské oběti, které mají zásadní dopad na průběh jejich dospívání a ovlivňují zpravidla všechny aspekty jejich dospělého života.

¹⁸⁸ MÖLLER, Anna, SÖNDERGAARD, Hans, Peter, HELSTRÖM, Lotti. Tonic immobility during sexual assault – a common reaction predicting post-traumatic stress disorder and severe depression. *Acta Obstet Gynecol Scand* [online], 2017, roč. 96, č. 8, s. 935 [4. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/aogs.13174>.

¹⁸⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, VITOUŠOVÁ, Markéta. Pomoc oběti trestného činu znásilnění: Informace pro zdravotnický personál. *Diagnóza*, 2010, roč. 6, č. 4, s. 32-34.

Ve vztahu k osobě pachatele pak ESLP vnímá jako externí okolnost zvyšující závažnost nekonsenzuálního pohlavního styku, situaci, kdy je jeho původcem vykonavatel veřejné moci, a vyžaduje zvláštní stigmatizaci takových případů.¹⁹⁰

6.3.1 Závažnost základních skutkových podstat posuzovaných TČ obecně

Již ze systematiky TZ je zřejmá vůle zákonodárce konstituovat v oblasti TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti jednání vymezené v ustanovení § 185 TZ jako nejzávažnější, kdy TČ znásilnění obsadil v pořadí první místo ve výčtu TČ hlavy III.

Jedním z instrumentů, který umožňuje vyjádřit typovou závažnost daného jednání, je však primárně výše trestní sazby trestu odnětí svobody, přičemž vyšší škodlivost určitých jednání se dále promítá v kvalifikovaných skutkových podstatách konkrétního TČ¹⁹¹.

Rovněž s ohledem na tyto ukazatele je, v porovnání s ostatními sexuálními delikty, zřejmé, že jako nejškodlivější útok namířený proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, vnímá český zákonodárce jednání obsažené v ustanovení § 185 TZ, kdy škodlivost jeho základní skutkové podstaty promítá do výše trestní sazby trestu odnětí svobody šesti měsíců až pěti let, přičemž stejnou nebo vyšší horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody upravuje TZ v rámci hlavy III pouze u dvou základních skutkových podstat TČ chránících dětské oběti, a sice u TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 odst. 1 TZ a TČ zneužití dítěte k výrobě pornografie podle ustanovení § 193 odst. 1 TZ.

Pro srovnání například belgický nebo slovenský zákonodárce vnímá jednání uvedené v základní skutkové podstatě TČ znásilnění¹⁹² na úrovni takové míry závažnosti, že je postihuje trestní sazbou trestu odnětí svobody ve výši pět až deset let¹⁹³, islandské trestní předpisy pak obsahují ve vztahu k obdobnému TČ¹⁹⁴ trestní sazbu v rozmezí jeden rok až šestnáct let¹⁹⁵, Polská

¹⁹⁰ Rozsudek ESLP ze dne 18. ledna 1978, *Irsko proti Spojenému království*, č. 5310/71, § 167.

¹⁹¹ PROVAZNÍK, Jan. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář – 1. díl...*, § 14, m. č. 3 [cit. 20. července 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

¹⁹² Pozn.: skutkové podstaty TČ znásilnění porovnávaných právních úprav však vykazují jisté odlišnosti. Zatímco belgický zákonodárce se zaměřuje na aspekt nesouhlasu s pohlavním stykem, ve slovenské trestněprávní úpravě přetrvává důraz na aspekt násilí a donucení, přičemž skutková podstata TČ se v tomto případě velmi podobná úpravě české.

¹⁹³ L'article 375 du Code pénal du 8 juin 1867, no. 1867-06-08/01, tel que modifié 1867-06-08/01 [online, cit. 5. června 2023]. Dostupné z: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/code-pnal-belgique_html/Belgium_Code_Penal_1867_as_amended_2014.pdf; čl. 199 odst. 1 Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon v znení neskorších predpisov [online, cit. 5. června 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>.

¹⁹⁴ Pozn.: obdobnému ve smyslu trestněprávní úpravy potírající nekonsenzuální pohlavní styky. Islandské právní předpisy jsou v otázce skutkové podstaty TČ znásilnění velmi benevolentní, když se v jejím rámci zaměřují na otázku absence souhlasu.

¹⁹⁵ 194 gr. Almenn hegningarlög nr. 19/1940, með áorðnum breytingum [online, cit. 6. června 2023]. Dostupné z: <https://www.althingi.is/lagas/nuna/1940019.html>.

republika¹⁹⁶ trestá naplnění základní skutkové podstaty TČ znásilnění trestní sazbou trestu odnětí svobody v intervalu dva roky až deset let.¹⁹⁷

Uvedený názor o míře závažnosti dlouhodobě sdílí rovněž odborná literatura, pro niž je zásadním prvkem určujícím vysokou škodlivost předmětného jednání prvek násilí¹⁹⁸, kterým se daná skutková podstata, resp. její varianta uvedená v odst. 1 alinea první, vyznačuje.

Přesto, že z odborného výzkumu v této oblasti vyplývá, že společenská škodlivost vztahových znásilnění může dosahovat z hlediska následků TČ minimálně stejné míry jako znásilnění spáchaná pro oběť neznámým pachatelem¹⁹⁹, řadí TZ mezi méně závažná jednání TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ, který pokrývá právě určitou skupinu vztahových znásilnění, při nichž pachatel za svým záměrem zneužívá právě určitého vztahu mezi sebou a obětí, jak vyplývá nejen ze systematiky hlavy III, ale i z koncepce výše trestní sazby, kterou stanoví v daném případě v rozmezí šesti měsíců až čtyř let.

Závažnost TČ nelze vyvozovat toliko z otázky následků daného TČ, jak vyplývá z ustanovení § 39 odst. 2 TZ, který obsahuje demonstrativní výčet okolností určujících povahu a závažnost TČ²⁰⁰. S ohledem na hledisko způsobu a okolnosti provedení činu lze soudit, že důvodem ke koncepci vyšší závažnosti TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ v porovnání s TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ mohla být hypotéza snížené možnosti obrany oběti v okamžiku, kdy útok probíhá za využití prvku násilí, byť taková úvaha z důvodové zprávy k TZ nevyplývá²⁰¹.

Po vyložení znaků skutkové podstaty TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ způsobem, že pokrývají jednání představující nekonsenzuální pohlavní styk, a zároveň s ohledem na skutečnost, že zákonodárce staví v rámci ustanovení § 185 odst. 1 alinea druhá TZ situace, kdy obranné schopnosti oběti vůči probíhajícímu útoku jsou sníženy nebo zcela vymizely (viz kapitolu 6.4), na stejnou roveň škodlivosti jako jednání obsažené v ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ, není důvod diferenciaci závažnosti předmětných skutkových podstat v podobě odlišné úrovně obranných schopností oběti při určitých posuzovaných jednání opodstatněný.

¹⁹⁶ Art. 197. § 1 Kodeks karny, ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm. [online, cit. 5. června 2023]).

Dostupné z: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>.

¹⁹⁷ Pozn.: Polský zákonodárce vyžaduje pro naplnění skutkové podstaty TČ znásilnění přítomnost prvků násilí, protiprávního vyhrožování nebo podvodu, islandský zákonodárce se zaměřuje na otázku absence souhlasu s pohlavním stykem.

¹⁹⁸ Srov. např. ŠČERBA Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář – 1. díl...*, § 185 [cit. 20. července 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz; nebo ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 2. díl. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1835.

¹⁹⁹ WELCH, Jan, MASON, Fiona. Rape and sexual assault. *British Medical Journal* [online], 2007, roč. 334, č. 7604, s. 1154–1158 [cit. 4. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1136/bmj.39211.403970.BE>.

²⁰⁰ KALVODOVÁ, Věra, ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář – 1. díl...*, § 39, m. č. 46 [cit. 20. července 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

²⁰¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, zvláštní část, § 185 a § 186.

V souvislosti se zmíněnou systematikou TZ je tak nutné uzavřít, že není dost dobře zřejmé, z jakých důvodů upravuje zákonodárce *cum grano salis* tři srovnatelně závažná jednání v rámci dvou TČ, kdy zatímco první dvě z těchto jednání upravuje jako základní skutkové podstaty jediného TČ znásilnění dle ustanovení § 185 TZ, tak třetí z těchto jednání, které má zároveň potencialitu vyšší společenské závažnosti, zahrnuje pod TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ, který navíc prostřednictvím své první základní skutkové podstaty směřuje primárně na jednání, jímž pachatel docílí pohlavního sebeukájení oběti, jejího obnažování nebo jiného srovnatelného chování.

Tímto způsobem staví zároveň zákonodárce z hlediska závažnosti jednání uvedené v ustanovení § 186 odst. 1 TZ, kdy na zásahu do tělesné integrity oběti neparticipuje přímo třetí osoba (oběť je „pouze“ donucena ke zraňujícímu jednání, na němž se však účastní sama) na roveň jednání, kdy pachatel může zasáhnout do tělesné integrity oběti mnohem intenzivnějším způsobem jako přímý činitel, a to vykonáním pohlavního styku s obětí.

Zároveň touto koncepcí dává zákonodárce nezakrytě najevo, že jednání, jímž docílí pachatel pohlavního styku s obětí zneužitím zvláštního vztahu mezi sebou a obětí, vnímá v rozporu s dosavadními viktimologickými poznatky jako méně závažné než jednání, kterým stejného záměru docílí pachatel využitím některé ze zákonem specifikovaných forem donucení nebo zneužitím bezbrannosti oběti, jak rovněž stvrzuje výši trestních sazeb trestu odnětí svobody u předmětných TČ (viz výše).

S ohledem na všechny výše uvedené skutečnosti, především na vymezení dopadů sexuálních útoků probíhajících způsobem uvedeným v ustanovení § 186 odst. 2 TZ, tj. zneužitím zvláštního vztahu mezi pachatelem a obětí, je zřejmé, že pro nižší horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody ve smyslu citovaného ustanovení není jakýchkoliv důvodů, přičemž argumenty pro odlišnou výši trestní sazby u tří srovnatelně škodlivých jednání, navíc v neprospěch toho z nich, které může mít spíše ještě závažnější dopady, neidentifikuje zákonodárce ani v důvodové zprávě k TZ²⁰².

Byť otázka výše trestní sazby trestu odnětí svobody není sama o sobě nikterak teoretická a iluzorní, může mít právě tato zásadní dopady i v oblasti plynutí času, zejména v otázkách promlčení trestní odpovědnosti pachatele (viz kapitolu 8).

²⁰² Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, zvláštní část, § 185 a § 186.

6.3.2 Zohlednění závažnosti jednotlivých druhů znásilnění v rámci kvalifikovaných skutkových podstat

Z hlediska možnosti zohlednění potenciality vyšší škodlivosti vztahových znásilnění v porovnání se závažností znásilnění ze strany pro oběť neznámého pachatele v rámci posuzovaných kvalifikovaných skutkových podstat pak v případě TČ znásilnění dle ustanovení § 185 TZ český zákonodárce neupravuje žádnou takovou okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, která by zohledňovala vztah mezi pachatelem a obětí a jeho zneužití ze strany pachatele. Je zřejmé, že za stávající právní úpravy TČ potírajících nekonsenzuální pohlavní styky by taková kvalifikovaná skutková podstata při existenci TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ nedávala dost dobrý smysl.

Jedinou z posuzovaných skutkových podstat, která zohledňuje okolnost zvláštního vztahu mezi pachatelem a (dětskou) obětí a jednání, jímž pachatel docílí svého záměru vykonání pohlavního styku s touto obětí právě zneužitím onoho zvláštního vztahu v rámci své kvalifikované skutkové podstaty, je tak pouze TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 TZ.

Zmíněné ustanovení ve své základní skutkové podstatě obsažené v odst. 1 zakazuje jednání, kterým osoba pohlavně zneužije dítě mladší patnácti let, bez ohledu na existenci jakéhokoliv vztahu k němu. Případy, kdy se takového jednání dopustí osoba dětské oběti známá, tedy situace, kdy mezi dětskou obětí mladší patnácti let a pachatelem existuje určitý vztah, upravuje kvalifikovaná skutková podstata v odst. 2 TZ, která postihuje zvláště pohlavní styk vykonaný s dítětem mladším patnácti let svěřeným dozoru pachatele, jehož pachatel docílil zneužitím závislosti dítěte nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.

Formulace uvedené kvalifikované skutkové podstaty se tak do velké míry podobá základní skutkové podstatě sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ, v níž oproti předmětné kvalifikované skutkové podstatě pohlavního zneužití absentuje pouze prvek svěřením dozoru, který umocňuje kvalitu vztahu mezi pachatelem a obětí. Ten je ovládán především faktickou mocí a kontrolou, kterou nad dítětem vykonává pachatel²⁰³.

V souladu se specifiky pohlavního zneužívání dětí tak skutková podstata pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 TZ v míře požadované čl. 27 odst. 1 Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání zohledňuje, a zvláště rozlišuje sexuálně motivované jednání mezi dětskou obětí a pro tuto oběť neznámým pachatelem, jehož závažnost odpovídá dle zákonodárce trestní sazbě ve výši jeden rok až osm let, a sexuálně motivovaným jednáním mezi dětskou obětí a obětí známým pachatelem, která tvoří významnou většinu sexuálních útoků na dětské oběti, a která mohou mít

²⁰³ Srov. ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář – 1. díl...*, § 187, m. č. 14 [cit. 3. srpna 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

na život oběti mnohem zásadnější dopady, přičemž taková jednání hodnotí jako závažnější a zvláště přísněji je postihuje trestní sazbou trestu odnětí svobody v rozmezí dva roky až deset let.

Jednání vymezené ve skutkové podstatě TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1, odst. 3 písm. a) TZ, jehož se dopouští pachatel vůči oběti mladší patnácti let, však vnímá zákonodárce v porovnání s pohlavním zneužitím oběti známým pachatelem opět jako závažnější a hodnotí je výrazně vyšší trestní sazbou trestu odnětí svobody v rozmezí pěti až dvanácti let, ačkoliv jsou obě srovnávaná jednání na přibližně stejné úrovni škodlivosti.

V souvislosti se zohledněním určitého vztahu mezi pachatelem a obětí v rámci kvalifikované skutkové podstaty TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 odst. 2 TZ je nutné podotknout, že vymezením určité okolnosti jako okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby „zákon předpokládá, že při jejím naplnění bude stupeň nebezpečnosti činu pro společnost zpravidla podstatně zvýšen“²⁰⁴.

Je tak zřejmé, že v případě obětí mladších patnácti let vnímá zákonodárce existenci určitého vztahu mezi obětí a pachatelem, kterého pachatel za svým záměrem zneužívá, jako okolnost, která zvyšuje závažnost činu ve smyslu citovaného ustanovení čl. 27 odst. 1 Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání a zintenzivňuje dopady, které má takový čin na oběť.

Není však již zřejmé, proč takovou skutečnost nevnímá zákonodárce jako okolnost zvyšující závažnost daného jednání rovněž ve vztahu k dospělým obětem, kdy v těchto případech naopak aspekt určitého vztahu mezi pachatelem a obětí a jeho zneužití jakožto prostředku k dosažení záměru pachatele – vykonání pohlavního styku s obětí – považuje za okolnost snižující závažnost daného jednání, s ohledem na koncepci TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ (viz kapitulu 6.3.1).

Uvedený závěr se navíc uplatní i ve vztahu k dětským obětem starším patnácti let. V těchto případech totiž volí TZ zrcadlový přístup, kdy na jednání, v jejichž rámci zneužívá pachatel za účelem vykonání pohlavního styku zvláštního vztahu mezi sebou a obětí, dopadá (méně závažná) skutková podstata sexuálního nátlaku upravená v ustanovení § 186 TZ, přičemž okolnost věku oběti zohledňuje TZ v rámci její kvalifikované podoby dle odst. 3 písm. a) citovaného ustanovení. V takovém případě však TZ hodnotí dané jednání opět nepoměrně k situaci, kdy je obětí obdobného jednání dítě mladší patnácti let, trestní sazbou odnětí svobody ve výši jeden rok až pět let.

Rozrůznění u výše trestních sazeb u jinak srovnatelně závažných jednání je patrná dále i při porovnání TČ znásilnění dle ustanovení § 185 odst. 2 písm. b) TZ namířeného proti dětské oběti starší patnácti let, za něž TZ stanoví trestní sazbu ve výši dvě léta až deset let a v případě TČ

²⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 6. 11. 1975, sp. zn. 4 To 22/75.

sexuálního nátlaku dle ustanovení § 186 odst. 3 písm. a) TZ namířené rovněž proti dětské oběti starší patnácti let, kdy TZ stanoví, jak již bylo uvedeno, trestní sazbu ve výši jeden rok až pět let.

Nelze samozřejmě jednoznačně a konkrétně určit, jakou výši trestní sazby lze považovat za účinnou, přiměřenou a odrazující ve smyslu čl. 27 odst. 1 Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání a zda například zmíněná trestní sazba ve výši jeden rok až pět let v případě TČ sexuálního nátlaku namířené proti dítěti staršímu patnácti let ve smyslu ustanovení § 186 odst. 3 písm. a) TZ zmíněnému testu přiměřenosti odpovídá.

Rozpor s požadavky Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání však může založit výše popsaná neopodstatněná diferenciací trestních sazeb a znatelné snižování jejich hranic v neprospěch skutkových podstat TČ potírajících určitou skupinu vztahových znásilnění, při nichž jsou dětské oběti často v naprosto závislém postavení, z něhož nemají úniku²⁰⁵, neboť takový přístup odporuje požadavku na zohlednění závažnosti TČ ve smyslu čl. 27 odst. 1 Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání.

6.3.3 Zohlednění závažnosti jednání podle míry traumatizace oběti

Zřejmě vzhledem k tomu, že je újma a určitá míra traumatizace inherentní veškerým nekonsenzuálním pohlavním stykům²⁰⁶, je zvláště zohledněna v rámci kvalifikovaných skutkových podstat posuzovaných TČ jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby újma dosahující intenzity těžké újmy na zdraví.

V těchto případech je výše trestních sazeb trestu odnětí svobody u všech posuzovaných TČ, tj. u TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 3 písm. c), TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 5 písm. b) a TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 odst. 3 TZ sjednocena na rozmezí 5 až 12 let.

Problematická situace však nastává v souvislosti s výkladem jedné z těchto kvalifikovaných skutkových podstat, a sice kvalifikované skutkové podstaty TČ sexuálního nátlaku, v jehož souvislosti způsobí pachatel těžkou újmu na zdraví ve smyslu citovaného ustanovení § 186 odst. 5 písm. b) TZ.

V souvislosti s uvedenou kvalifikovanou skutkovou podstatou vyvstává otázka, k jakému jednání se tato vztahuje, a to s ohledem na skutečnost, že ustanovení § 186 TZ obsahuje ve svých odstavcích 1 a 2 tři základní samostatné skutkové podstaty, přičemž – na rozdíl od některých jiných kvalifikovaných skutkových podstat TČ sexuálního nátlaku – absentuje v případě ustanovení § 186

²⁰⁵ ČIHÁK, František. Psychické reakce dětských obětí..., s. 325.

²⁰⁶ Srov. PTÁČEK, Radek, ŽUKOV, Ilja, ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Rape trauma – klinické a forenzní souvislosti. *Psychiatrie pro praxi*, 2009, roč. 10, č. 6, s. 268-269.

odst. 5 písm. b) TZ výslovný odkaz na odstavec 1 nebo 2 (případně oba z nich) citovaného ustanovení.

Interpretačním nejasnostem se v rámci své rozhodovací praxe věnoval již Nejvyšší soud²⁰⁷, který dospěl k závěru, že zvláště přitěžující okolnost spočívající ve způsobení těžké újmy na zdraví podle ustanovení § 186 odst. 5 písm. b) TZ lze použít toliko v souvislosti se základní skutkovou podstatou TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 1 TZ, nikoliv již ve vztahu k posuzované skutkové podstatě uvedené v ustanovení § 186 odst. 2 TZ.

Výše uvedený názor Nejvyšší soud uvedl následujícím: „Pokud však jde o vyšší trestní sazby vyjádřenou v § 186 odst. 5 písm. b) TZ, tu na základě jazykového výkladu ve vztahu k základní skutkové podstatě podle § 186 odst. 2 TZ aplikovat nelze, protože takový právní závěr dikce tohoto kvalifikačního odstavce, když v něm není výslovný odkaz na odstavec 2, neumožňuje, neboť na základě principu doslovného výkladu nesmí být při jeho užívání dáván jinaký smysl, než jaký vychází z vlastního smyslu slov v jejich souvislosti.“²⁰⁸

Lze přisvědčit argumentu relevancí jazykových pravidel, která mají vliv na význam textu²⁰⁹, kdy v důsledku konstrukce vylučovacího poměru vět obsažených v ustanovení § 186 odst. 5 písm. a) a písm. b) TZ vyplývá nepřímý odkaz pouze na odst. 1 citovaného ustanovení i v případě písm. b), a to z důvodu jeho výslovné formulace v písm. a) předmětné kvalifikované skutkové podstaty²¹⁰.

O smyslu a významu slov tak není z hlediska doslovného výkladu normy v případě ustanovení § 186 odst. 5 písm. b) TZ jakýchkoliv pochyb. Podle Ústavního soudu však: „soud [...] není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit v případě, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku.“²¹¹

Nejvyšší soud se v této souvislosti věnuje v citovaném rozhodnutí vztahu jednotlivých skutkových podstat obsažených v ustanovení § 186 TZ a cíli, kterého chtěl zákonodárce dosáhnout, když uvádí, že: je [...] nutné dovodit, že okolnosti vyjádřené v odstavci 5 § 186 TZ nelze vázat k základní skutkové podstatě podle § 186 odst. 2 TZ, na kterou jakýkoliv odkaz v tomto odstavci 5 chybí, ale jen k základní skutkové podstatě uvedené v odstavci 1, protože z hlediska účelu tohoto zákona i jeho smyslu plyne, že zákonodárce jednotlivé základní skutkové podstaty u vymezení okolností podmiňujících vyšší trestní sazbu odlišoval a konkrétně na ně odkazoval.“²¹²

²⁰⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. září 2017, sp. zn. 8 Tdo 783/2017.

²⁰⁸ Tamtéž, bod 39.

²⁰⁹ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva...*, s. 89.

²¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. září 2017, sp. zn. 8 Tdo 783/2017, bod 39.

²¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 30. září 2009, sp. zn. III. ÚS 384/08.

²¹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. září 2017, sp. zn. 8 Tdo 783/2017, bod 42.

Jestliže by však bylo skutečně úmyslem zákonodárce vztáhnout text obou písmen toliko k odstavci 1 posuzovaného ustanovení, lze se v rámci kontextu a systematiky dané normy domnívat, že by tak učinil předsazením výslovného odkazu na odst. 1 na začátek předmětné kvalifikované skutkové podstaty tak, jak to činí v případě ustanovení § 186 odst. 3 TZ.

V případě smyslu a účelu posuzované normy pak Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí uvedené aspekty zmiňuje bez toho, aniž by se blíže věnoval jejich obsahu.²¹³

Posuzované ustanovení TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 TZ je součástí úpravy poskytující ochranu před jednáním zasahujícím lidskou důstojnost v sexuální oblasti, a to v rámci hlavy III TZ. Cílem úpravy TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 TZ je poskytnutí ochrany oběti před širokou paletou útoků do její intimní sféry v oblasti sexuální, a to včetně takového jednání, které lze označit jako tzv. sexuální harašení²¹⁴. Jednáním subsumovatelným pod skutkovou podstatu uvedenou v odst. 2 posuzovaného ustanovení může pachatel zasáhnout do tělesné integrity intenzivnějším způsobem než jednáním popsáným v odst. 1, a to s ohledem na skutečnost, že odst. 2 potírá jako formu útoku na lidskou důstojnost i uskutečnění pohlavního styku s obětí, zatímco odst. 1 směřuje „pouze“ k formám útoků, při nichž nedochází k fyzickému kontaktu mezi pachatelem a obětí²¹⁵ (viz kapitolu 6.3.1).

Jak již bylo popsáno v kapitole 6.3.1, je zřejmé, že zákonodárce stanovil stejnou výši trestní sazby u prvního i druhého odstavce ustanovení § 186 TZ a vnímal tak společenskou škodlivost u všech základních skutkových podstat TČ sexuálního nátlaku stejnou.

Za těchto okolností, a s důrazem na výše vymezený smysl a účel posuzovaného ustanovení v podobě ochrany oběti před rozličnými formami útoků do její intimní sféry, bezpochyby nemůže být záměrem racionálního zákonodárce²¹⁶ konstituovat těžké ublížení na zdraví jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby pouze u některých, jinak dle zákonodárce srovnatelně škodlivých, skutkových podstat ustanovení § 186 TZ.

V důsledku interpretace vylučující použití předmětné kvalifikované skutkové podstaty obsažené v odst. 5 písm. b) posuzovaného ustanovení a současné koncepce úpravy TČ sexuálního nátlaku popsané v kapitole 6.3.1 navíc dochází ke zcela nelogickému stavu, kdy v případě jednání, které má potencialitu vyšší traumatizace, je vyloučen přísnější postih podle zmíněné kvalifikované podstaty v případě, kdy k naplnění takové potenciality, ve smyslu způsobení těžké újmy na zdraví oběti, dojde, zatímco v obdobném případě jednání popsáného v ustanovení § 186 odst. 1 TZ, které

²¹³ Tamtéž, bod 41 a 42.

²¹⁴ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář – 1. díl...*, § 186 [cit. 3. srpna 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva...*, s. 86–87.

může navíc představovat zásah do tělesné integrity oběti v menší intenzitě, jsou předpoklady pro použití vyšší trestní sazby splněny.

Nejvyšší soud se v rámci komentovaného rozhodnutí dále dotýká „kontextu, do něhož je interpretovaná část textu zasazena [...] a nejde o vnější členění práva, nýbrž o vnitřní souvislosti právních myšlenek, o odvozování jedné od druhé, o zdůvodnění jedné druhou, o jednotu účelu a o hodnotová hlediska“, k němuž je dle Nejvyššího soudu nutné při interpretaci jakéhokoliv textu třeba přihlížet.²¹⁷ Při své interpretaci však Nejvyšší jsou jedno významné hodnotové hledisko a hledisko bezrozpornosti právního řádu zcela opomíjí.

Konkrétně se jedná o závazky vyplývající z Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání, jímž se Nejvyšší soud při interpretaci skutkové podstaty uvedené v ustanovení § 186 odst. 5 písm. b) TZ v komentovaném rozhodnutí nikterak nevěnuje přesto, že v daném případě se dokonce jednalo o případ, kdy oběť byla po většinu doby, po níž byl čin páčán, mladší osmnácti let²¹⁸.

Jak bylo popsáno v kapitole 6.3.1, skutková podstata TČ sexuálního nátlaku uvedená v ustanovení § 186 odst. 2 TZ dopadá ve spojení s její kvalifikovanou podobou v odst. 3 písm. a) rovněž na jednání, jímž pachatel přiměje k pohlavnímu styku, prostřednictvím zneužití závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu, dětskou oběť starší patnácti let.

Tímto způsobem ČR plní svou povinnost vyplývající z čl. 18 odst. 1 písm. b) Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání, dle něhož má ČR povinnosti zajistit trestnost úmyslného jednání v podobě účasti na sexuálních praktikách s dítětem, pokud (mimo jiné) dojde ke zneužití dítěte z pozice požívané důvěry, nadřízenosti nebo vlivu nad dítětem, a to i v rodině, přičemž ve vztahu k dětem mladším patnácti let plní uvedený závazek prostřednictvím TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 odst. 1, odst. 2 TZ.

V souvislosti s potíráním popsaného jednání však vyplývá ČR povinnost rovněž ve vztahu k jeho sankcionování, a to s ohledem na čl. 27 odst. 1 Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání, podle kterého má ČR povinnost v případě TČ potírajícího (mimo jiné) úmyslné sexuální praktiky s dítětem, při nichž dochází k výše popsanému zneužití vztahu mezi pachatelem a obětí, tj. v případě TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2, odst. 3 písm. a) a TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 odst. 1, odst. 2 TZ, přijmout takové účinné, přiměřené a odrazující sankce zohledňující závažnost daného jednání.

²¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. září 2017, sp. zn. 8 Tdo 783/2017, bod 39.

²¹⁸ Tamtéž, bod 25.

V případě, kdy je předmětným jednáním způsobena dětské oběti mladší patnácti let těžká újma na zdraví, která závažnost jednání bezpochyby zvyšuje, sankcionuje takové jednání TZ podle ustanovení § 187 odst. 3 trestní sazbou ve výši 5 až 12 let.

Jestliže však dojde při obdobném jednání ke způsobení těžké újmy dětské oběti starší patnácti let, pak se v důsledku výše nastíněné interpretace Nejvyššího soudu, dle níž je vyloučeno použití kvalifikované skutkové podstaty TČ sexuálního nátlaku obsažené v odst. 5 písm. b) ustanovení § 186 TZ ve vztahu k jednání uvedenému v odst. 2 ustanovení § 186 TZ, v takovém případě uplatní trestní sazba podle ustanovení § 186 odst. 3 písm. a) TZ ve výši jeden rok až pět let.

Jakkoliv je zřejmé, že výše popsany stav není vhodně nastaven s ohledem na poznatky oboru viktimologie, a to již ze stejných důvodů popsaných v kapitole 6.3.1 předkládané práce, nelze ani přes výše uvedené skutečnosti jednoznačně uzavřít, zda trestní sazba v případě jednání uvedeného v ustanovení § 186 odst. 3 písm. a) TZ, při němž je dětské oběti způsobena těžká újma na zdraví, ve výši jeden rok až pět let dostatečně zohledňuje závažnost popsaného jednání ve smyslu čl. 27 odst. 1 Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání.

Vzhledem k právě uvedenému tak není v případě ustanovení § 186 odst. 5 písm. b) TZ přesvědčivě odůvodněn závěr o jeho rozporu s požadavky Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání a principy bezrozpornosti právního řádu, který by opodstatňoval odchýlení se od doslovného textu posuzované kvalifikované skutkové podstaty v souladu s argumenty objektivně teleologického výkladu.

Výklad ustanovení § 185 odst. 5 písm. b) TZ způsobem, že danou normu lze použít i ve vztahu k jednání obsaženému v ustanovení § 186 odst. 2 TZ by se tak nacházel na tzv. hranici *lex lata*²¹⁹, a s ohledem na princip *nullum crimen sine lege stricta* ve smyslu čl. 39 LZPS zakazující v oblasti trestního práva hmotného analogii v neprospěch pachatele, rovněž na hranici samotné ústavnosti²²⁰.

6.3.4 Zohlednění závažnosti jednání podle subjektu

Ve vztahu k závažnosti jednání subsumovatelných pod základní skutkové podstaty posuzovaných TČ je třeba doplnit, že jednání, jímž docílí záměru vykonání nekonsenzuálního pohlavního styku s obětí pachatel prostřednictvím zneužití svého postavení vykonavatele veřejné moci (policista, státní zástupce, úředník apod.), bude takové jednání posuzováno v rámci té ze skutkových podstat vnímaných zákonodárcem, jako méně závažné (viz kapitolu 6.3.1), a sice na

²¹⁹ K tzv. hranici *lex lata* viz MELZER, Filip. *Metodologie nalézáni práva...*, s. 235-236.

²²⁰ NOVÁK, Jirí. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1220.

základě skutkové podstaty TČ sexuálního nátlaku dle ustanovení § 186 odst. 2 TZ²²¹, a to přesto, že takové jednání, kvalifikuje EÚLP jako špatné zacházení dosahující nejvyšší možné úrovně jeho kategorizace – mučení, pro něž vyžaduje zvláštní požadavek stigmatizace²²².

V případě, že záměru v podobě vykonání pohlavního styku s obětí docílí pachatel, jakožto vykonavatel veřejné správy, některým ze způsobů popsaných ve skutkové podstatě TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1, bude takový pachatel odpovědný toliko podle zmíněného ustanovení (nebudou-li naplněny důvody pro současnou aplikaci některé z kvalifikovaných skutkových podstat).

Posuzované TČ totiž neobsahují kvalifikovanou skutkovou podstatu, v rámci níž by okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby byla skutečnost, že pachatel spáchal TČ jako úřední osoba, tak jak je to například v případě TČ mučení podle § 149 odst. 2 písm. a) TZ.

V této souvislosti by proto bylo zřejmě vhodné zvážit takovou změnu právní úpravy, která by zohledňovala právě vyšší stupeň závažnosti jednání v případě nekonsenzuálního pohlavního styku, jehož původcem je vykonavatel veřejné moci²²³.

Dílčí závěr:

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že trestní sazby uvedené u základních skutkových podstat posuzovaných TČ neodpovídají společenské škodlivosti jednání pod tyto skutkové podstaty subsumovatelných, a to s ohledem na skutečnost, že TZ obsahuje v případě TČ sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 2 TZ nižší horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody, než jaká je konstituována v případě základních skutkových podstat TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 TZ.

Kromě toho, že pro výše popsanou diferenciaci není jakýchkoliv důvodů, dochází prostřednictvím formálního snížení závažnosti TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ k absurdním situacím, kdy určitou skupinu obětí nekonsenzuálního pohlavního styku, jehož pachatel docílí způsobem, který má dokonce vyšší potencialitu závažnosti jednání, tj. skupinu obětí jednání popsaného ve skutkové podstatě TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ, chráníme méně, než jiné oběti nekonsenzuálních pohlavních styků.

S ohledem na skutečnost, že úroveň závažnosti jednání popsaného pod skutkovou podstatou TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ plně nekoresponduje s úrovní závažnosti jednání vymezeného v rámci prvního odstavce téhož ustanovení, které může zasahovat

²²¹ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář – 1. díl...*, § 186, m. č. 18 a 19 [cit. 3. srpna 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

²²² Rozsudek ESLP ze dne 18. ledna 1978, *Irsko proti Spojenému království*, č. 5310/71, § 167.

²²³ Srov. rozsudek ESLP ze dne 17. září 2014, *Mocanu a další proti Rumunsku*, č. 10865/09, 45886/07, 32431/08, § 326.

do tělesné integrity oběti v nižší intenzitě, a naopak je jednání uvedené v ustanovení § 186 odst. 2 TZ z hlediska jeho škodlivosti srovnatelné jako jednání popsané v ustanovení § 185 odst. 1 TZ, je vhodné společně se sjednocením trestních sazeb trestu odnětí svobody u posuzovaných skutkových podstat zvážit rovněž formální zahrnutí jednání uvedeného v ustanovení § 186 odst. 2 TZ pod skutkovou podstatu TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 TZ.

Nekonceptnost a vnitřní rozpornost základních skutkových podstat posuzovaných TČ se promítá rovněž do kvalifikovaných skutkových podstat posuzovaných TČ, které rovněž vykazují neopodstatněnou diferenciaci výše trestních sazeb trestu odnětí svobody, a to opět v neprospěch TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ.

Taková koncepce je obzvláště nevhodná vzhledem ke skutečnosti, že úprava TČ sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 2 TZ poskytuje ochranu před v ní vymezeným jednáním rovněž dětským obětem starším patnácti let, zatímco oběti mladší patnácti let chrání před obdobným jednáním speciální právní úprava TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 TZ, která jako jediná zohledňuje vztah mezi pachatelem a obětí, jehož pachatel za svým záměrem zneužívá, jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, a tedy okolnost zvyšující závažnost daného jednání.

Absence formulování aspektu vztahu mezi pachatelem a obětí a jeho zneužití ze strany pachatele jako okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby v rámci zbylých posuzovaných skutkových podstat a koncept TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ jako jednání méně závažného pak ve svém důsledku může vést ke snížení ochrany právě dětským obětem starším patnácti let v situaci, kdy nebude naplnění potenciality vyšší závažnosti jednání popsaného v ustanovení § 186 odst. 2 TZ v podobě způsobení těžšího následku dostatečně reflektováno v rámci adekvátní kvalifikované skutkové podstaty.

Tak je tomu v případě skutkové podstaty TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 5 písm. b) TZ, která obsahuje následek v podobě těžké újmy na zdraví jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby.

V souvislosti se zmíněnou kvalifikovanou skutkovou podstatou však nastávají zásadní interpretační obtíže, kdy v důsledku nedokonalosti textu předmětné normy není možné zmíněnou kvalifikovanou skutkovou podstatu aplikovat ve vztahu k jednání obsaženému ve skutkové podstatě TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ, tedy právě ve vztahu k jednání, které může být spojeno se závažnějšími dopady na oběť.

Uvedené nedostatky kvalifikované skutkové podstaty TČ sexuálního nátlaku obsažené v ustanovení § 186 odst. 5 písm. b) TZ je tak nezbytné napravit příslušnou změnou právní úpravy

tak, aby byla nade vší pochybnost zřejmá použitelnosti ustanovení § 186 odst. 5 písm. b) TZ i ve vztahu k jednání specifikovanému v odst. 2 dotčené skutkové podstaty.

Určité nedostatky vykazuje trestněprávní úprava potírající nekonsenzuální pohlavní styky i ve vztahu k případům, kdy je jejich původcem vykonavatel veřejné moci, když dostatečně nezohledňuje jejich charakter závažnější formy špatného zacházení dosahující úrovně mučení.

6.4 Reflexe ztuhnutí oběti jakožto stavu vylučujícího se bránit

Co do otázky jednání, v jejichž rámci pachatel překonává nesouhlas oběti se záměrem vykonání pohlavního styku je zřejmé, že na taková jednání úprava TČ znásilnění dle § 185 odst. 1 alinea první TZ po jejím vyložení dopadá. Problematictější jsou však situace, při nichž oběť není z různých důvodů schopna svůj nesouhlas projevit.

Skutková podstata TČ znásilnění dle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ totiž počítá pouze se dvěma základními reakcemi na nebezpečí a stres s ním spojený, a sice boj nebo útek (resp. projevením aktivního nesouhlasu oběti). Přírozenou a poměrně častou fyziologickou reakcí na stres v podobě sexuálního útoku je však tzv. „ustrnutí“²²⁴ (viz kapitolu 4.1).

Případy, kdy v průběhu sexuálního útoku pachatel nevyužívá prostředků fyzického násilí, nýbrž zneužívá právě psychické paralýzy oběti a k jeho záměru „postačuje“ využít tohoto ustrnutí oběti z důvodu ztráty kontroly, existenčního ohrožení a šoku²²⁵, by mohla pokrývat skutková podstata ukrytá pod alineou druhou ustanovení § 185 odst. 1 TZ, a to v rámci znaku „zneužití bezbrannosti“, pokud by se zkoumání naplnění tohoto znaku zaměřovalo na faktickou schopnost oběti projevit svou vůli ve vztahu k pohlavnímu styku s pachatelem při respektování výše uvedených poznatků psychotraumatologie.

Systematické zařazení zmíněné skutkové podstaty TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea druhá TZ by v takovém případě rovněž odpovídalo závažnosti jednání, v jehož rámci využívá pachatel ke svému záměru právě stavu ustrnutí oběti.

6.4.1 Limity výkladu termínu zneužití bezbrannosti

Interpretace termínu bezbrannosti OČTŘ je formována zejména ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu. Judikatura Nejvyššího soudu vymezuje tento pojem dvěma směry, a sice kvalitativně, přijetím ucelené definice, která stanovuje nejzazší možné hranice výkladu pojmu

²²⁴ ROELOFS, Karin. Freeze for action: neurobiological mechanisms in animal and human freezing. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences* [online], 2017, roč. 372, č. 1718 [cit. 23. března 2023].

Dostupné z: <https://doi.org/10.1098/rstb.2016.0206>.

²²⁵ Srov. ČIRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie*..., s. 35–37.

bezbrannost, a dále kvantitativně, kdy Nejvyšší soud typově vymezuje určité případy zneužití bezbrannosti.

Dle Nejvyššího soudu se tak bezbranností rozumí obecně: „takový stav oběti, ve kterém není vzhledem k okolnostem schopna projevit svou vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem, popř. ve kterém není schopna klást odpor vůči jeho jednání“²²⁶.

V rozsahu této definice rozeznává Nejvyšší soud dva základní druhy bezbrannosti, a sice bezbrannost absolutní, kterou vnímá jako celkovou „odevzdanost pachateli bez jakýchkoli známek projevu vlastní vůle či schopností na požadavky pachatele jakkoli reagovat“²²⁷, a bezbrannost psychickou, kdy oběť „sice ví, co se s ní děje, avšak není schopna se pachatelovu jednání buď vůbec, anebo účinně bránit, přestože by tak učinit chtěla“²²⁸.

Ačkoliv Nejvyšší soud instruuje OČTŘ k výkladu pojmu bezbrannosti v rámci výše uvedených definic v jejím co nejširším možném smyslu²²⁹, jedním dechem s tím Nejvyšší soud vymezuje konkrétní situace, při nichž se oběť ve stavu bezbrannosti nachází, přičemž v takovém případě vychází Nejvyšší soud již z judikatury Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky a Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky k ustanovení § 241 TrZ²³⁰.

Konkrétně tak za stav bezbrannosti Nejvyšší soud považuje stav bezvědomí, mdlob, silného oblužení alkoholem či drogami, umělého spánku, hypnotického spánku, stav osoby spoutané, osoby s fyzickou vadou omezující její hybnost, osoby upoutané na lůžku, osoby přestárlé²³¹.

Uvedený přístup Nejvyššího soudu do značné míry objektivizuje výklad znaku bezbrannosti ze strany OČTŘ, kdy v praxi dochází k vyprázdnění pojmu bezbrannosti nezohledňováním konkrétních okolností případu, faktického stavu, v němž se oběť v okamžiku nacházela a s tím související schopnost na jednání reagovat.

V dalším z případů, s nimiž se autorka předkládané práce v rámci své praxe setkala, se jednalo o násobné sexuální útoky namířené proti oběti, která za sebou rovněž měla předchozí zkušenost se sexuálními útoky, a to opět ze strany katolického kněze. Ačkoliv oběť v tomto případě vyslovovala nesouhlas v okamžiku, kdy takové útoky neprobíhaly, avšak v okamžiku některých útoků byla oběť paralyzována, neschopna svůj nesouhlas projevit, OČTŘ se otázce zneužití bezbrannosti a možnému naplnění skutkové podstaty TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1

²²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 2019, sp. zn. 8 Tdo 935/2019, bod 46.

²²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. června 2019, sp. zn. 3 Tdo 457/2019.

²²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. srpna 2014, sp. zn. 11 Tdo 782/2014.

²²⁹ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. listopadu 2013, sp. zn. 3 Tdo 1279/2013.

²³⁰ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 14. září 1978, sp. zn. 4 Tz 62/78; zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 19. ledna 1982, č. Tpjf 158/80; rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 1. února 1983, sp. zn. 3 To 3/83;

²³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. srpna 2014, sp. zn. 11 Tdo 782/2014.

alinea druhá TZ nejprve nevěnovaly vůbec. Po namítání takového nedostatku ve vyšetřování předmětného TČ v rámci účinných právních prostředků pak k této skutečnosti uvedlo dozorové Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 6 následující:

„Státní zástupce se také nedomnívá, že by bylo možno jednání podezřelého kvalifikovat jako TČ znásilnění podle § 241 TrZ, neboť podezřelý nevyužil stavu bezbrannosti poškozené. Za takový stav je považován zejména stav bezvědomí vzniklý z různých příčin, ve stavu bezbrannosti je i osoba spoutaná, trpící duševní chorobou či ta, která se pro fyzickou neschopnost nemůže bránit. jednání podezřelého tak nebylo možné podřadit pod žádnou ze skutkových podstat zvláštní části TrZ.“²³²

Názor dozorového státního zastupitelství posléze potvrdilo v rámci výkonu dohledu rovněž státní zastupitelství na vyšším stupni hierarchie – Městské státní zastupitelství v Praze – které jej doplnilo o následující úvahu:

„V případě [oběti] nelze uvažovat o stavu bezbrannosti, neboť se jednalo o dospělou ženu, byť v složité životní situaci, netrpící však žádnou duševní chorobou či jinou chorobou znemožňující jí vyjádřit svoji vůli.“²³³

Ani v tomto případě pak Ústavní soud neposkytl oběti, která se prostřednictvím ústavní stížnosti domáhala vyslovení porušení svého práva na účinné vyšetřování podle čl. 7 a čl. 10 odst. 1 a 2 LZPS a čl. 3 a čl. 8 EÚLP, ochranu, a proti výše nastíněné interpretaci pojmu bezbrannosti ze strany OČTŘ se nikterak nevymezil.²³⁴ Zcela v rozporu s judikaturou ESLP²³⁵ ve vztahu k pozitivní povinnosti státu potírat všechny podoby nekonsenzuálních pohlavních styků účinnou trestněprávní úpravou (viz kapitolu 1), pak Ústavní soud uvedl, mimo jiné, následující: „Šlo o nepřijatelné porušení mravních pravidel spjatých zejména s očekávaným chováním představitele církve, které však přísluší sankcionovat podle morálních nebo církevních regulí. Ne každé neetické či společensky nepřijatelné jednání je trestným činem a podléhá kontrole obecných soudů, které jediné rozhodují o vině a trestu za trestné činy“²³⁶.

Z výše uvedeného vyplývá, že ačkoliv je podle viktimologických poznatků stav ustrnutí plně v působnosti biochemických procesů, oběť nemá jakoukoliv kontrolu nad tímto stavem ani schopnost jej ovládnout a překonat, OČTŘ při výkladu znaku bezbrannosti nemusí stav ustrnutí oběti vždy zohledňovat a mylně jej popisovat jako stav, kdy oběť fakticky má nějaký prostor pro vyjádření odporu.

²³² Vyrozumění Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 2. října 2020, č. j. 3 KZN 1014/2020–8, s. 2.

²³³ Tamtéž, s. 4.

²³⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. května 2021, sp. zn. I. ÚS 3363/20.

²³⁵ Rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2003, *M. C. proti Bulbarsku*, č. 39272/98.

²³⁶ Tamtéž, bod 22.

Interpretace výše specifikovaného stavu ustrnutí jako stavu bezbrannosti by přitom naopak plně odpovídala širokému pojetí bezbrannosti, podle něhož jde o takový stav oběti, ve kterém není vzhledem k okolnostem schopna projevit svou vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem²³⁷.

Stejně jako v případě první základní skutkové podstaty TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ v souvislosti s interpretací pojmů donucení a násilí, může v praxi docházet i v případě skutkové podstaty znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea druhá TZ k jejímu zužujícímu výkladu, resp. k restriktivnímu výkladu pojmu bezbrannosti ze strany OČTŘ, které jej mohou omezovat toliko na Nejvyšším soudem již vymezené situace bezbrannosti.

Nutno podotknout, že uvedený neopodstatněný restriktivní přístup Nejvyšší soud rovněž kritizuje, kdy OČTŘ vytýká právě časté nevěnování pozornosti skutečnostem, které by vedly k závěru o naplnění skutkové podstaty TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 2 alinea druhá TZ s ohledem na rozsah pojmu bezbrannosti.

V jednom z případů Nejvyšší soud vytýkal právě postup, při němž se OČTŘ nezabývaly zvláštním rozpoložením oběti, „které sama popsala tím, že byla paralyzována, nebyla schopna dostatečně reagovat, nejednala za daných okolností zcela adekvátně.“²³⁸ To bylo podle Nejvyššího soudu sice „zkoumáno znalci posuzujícími její psychický stav a v určitém směru jej bral do úvahy i soud, avšak bez toho, aby v potřebné míře zjistil a konkretizoval podmínky, za nichž může ke zneužití bezbrannosti dojít. Zabýval se stavem poškozené jen povrchně a nevyvodil z něj potřebné závěry se zřetelem na kritéria stanovená v alternativě podle § 185 odst. 1 alinea druhá TZ, tedy zda by zjišťované a poškozenou popisované rozpoložení mohlo naplnit znak „zneužití bezbrannosti“.²³⁹

Hned v závěsu se však Nejvyšší soud dopouští určité bagatelizace stavu paralýzy oběti, když se jej opět snaží zasadit do situací již typově vymezených rozhodovací praxí českých soudů následující deklarací: „za bezbrannost se však nepovažuje stav poškozené osoby, která je sice nezletilá, ale natolik fyzicky a duševně vyspělá, že je schopna pochopit jednání pachatele a svůj případný nesouhlas s tímto jednáním dát dostatečně zřetelně najevo (srov. rozhodnutí 43/1994-II. Sb. rozh. tr.)“²⁴⁰.

Uvedený, do jisté míry alibistický, přístup a neochota Nejvyššího soudu jednoznačně zahrnout stav ustrnutí a paralýzy oběti pod pojem stavu bezbrannosti pak restriktivní výklad pojmu bezbrannosti ze strany OČTŘ aprobuje a podporuje.

²³⁷ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. března 1994, sp. zn. 3 To 105/93.

²³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 2019, sp. zn. 8 Tdo 935/2019, bod 44.

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ Tamtéž, bod 47.

Nejasnosti v kvalifikaci jednání, kdy pachatel zneužívá za svým záměrem – vykonání pohlavního styku – stavu ustrnutí oběti, přispělo i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. srpna 2021, sp. zn. 8 Tdo 699/2021, v němž Nejvyšší soud dospěl k závěru, že takové jednání naplňuje skutkovou podstatu TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ, neboť: „projev nesouhlasu s požadavky pachatele lze [...] projevit různými způsoby a odmítnutí se nemusí vyjádřit jen slovně, ale s ohledem na okolnosti a stav oběti jej lze vyjádřit nonverbálním způsobem, např. pozicí těla apod“²⁴¹, přičemž právě za takové vyjádření nesouhlasu považoval Nejvyšší soud stav ustrnutí oběti, která „slovně nereagovala, ale schoulila se do „klubíčka“ na zadním sedadle. Tato poloha jejího těla s nohama u brady svědčila o tom, že odmítá sex, a uvedená pozice byla pro obviněného zcela zjevná.“²⁴²

Závěr Nejvyššího soudu o trestnosti jednání, v jehož rámci pachatel se záměrem vykonání pohlavního styku s obětí využije stavu její paralýzy, je bezpochyby pádný. Není však žádných důvodů takové jednání subsumovat pod ne zcela přílehlavou skutkovou podstatu TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ v případě, kdy na dané jednání dopadá přesněji skutková podstata TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea druhá TZ, a to s ohledem na znak bezbrannosti jakožto stav oběti, v němž není vzhledem k okolnostem schopna projevit svou vůli, který tzv. ustrnutí oběti představuje²⁴³.

Dílčí závěr:

S ohledem na dosavadní formulaci a koncepci posuzovaných skutkových podstat je nutné vykládat pojem bezbrannosti ve smyslu skutkové podstaty TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea druhá TZ v jeho nejširším možném významu, a to tak, aby zahrnoval i takové sexuální útoky, v jejichž rámci zneužívá pachatel se záměrem vykonání pohlavního styku stavu tzv. ustrnutí oběti.

Vzhledem k tomu, že se v případě *tonické imobility* jedná o takovou biologicky zakódovanou reakci na stres spojenou se sexuálním útokem, která je nezávislá na vůli oběti, a v jejímž důsledku není oběť schopna se jakkoliv bránit, nezmuže se na projev odporu, a to ani na projev slovního odporu, je zřejmé, že takový výklad nikterak neodporuje zásadě *nullum crimen sine lege* ve smyslu čl. 39 LZPS, a to s ohledem na skutečnost, že se nacházíme v oblasti nejzazšího možného výkladu pojmu bezbrannost, kterou judikatura vnímá jako „takový stav oběti, ve kterém není vzhledem

²⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. srpna 2021, sp. zn. 8 Tdo 699/2021, bod 36.

²⁴² Tamtéž, bod 39.

²⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu, ze dne 27. srpna 2019, sp. zn. 8 Tdo 935/2019, bod 46.

k okolnostem schopna projevit svou vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem, popř. ve kterém není schopna klást odpor vůči jeho jednání²⁴⁴.

Naopak v důsledku opačného restriktivního výkladu, k němuž se OČTŘ mohou v rámci vyšetřování posuzovaných TČ i nyní stále uchylovat, by ve svém důsledku docházelo k odeprání ochrany obětem takových sexuálních útoků, u nichž není přítomen prvek explicitního nesouhlasu oběti. Taková aplikace předmětné normy by pak byla zcela v rozporu s požadavky vyplývajícími z čl. 3 EÚLP a požadavky ESLP vykládat trestněprávní úpravu takovým způsobem, aby poskytovala ochranu veškerým formám nekonsenzuálních pohlavních styků.²⁴⁵

Rovněž na tomto místě je nutné zdůraznit, že ačkoliv trestněprávní úprava je účinná co do formulace skutkové podstaty z hlediska otázky, zda tato potírá i takové pohlavní styky, jichž docílí pachatel zneužitím stavu ustrnutí oběti, neboť i s ohledem na ústavní principy umožňuje výklad, který takové formy nekonsenzuálních pohlavních styků pod posuzovanou skutkovou podstatu zahrnuje, pouze tímto nemusí být zcela splněny závazky ČR vyplývající z čl. 3 EÚLP.

Samotné přijetí trestněprávní úpravy potírající všechny formy nekonsenzuálních pohlavních styků totiž ještě nemusí být účinné v praxi, pokud absentuje administrativní a soudní aparát, který by takové normy účinně vykládal a vymáhal.

V této souvislosti je nutné doplnit, že Nejvyšší soud již jako „sjednotitel české judikatury“ ve svém usnesení ze dne 4. srpna 2021, sp. zn. 8 Tdo 699/2021 uzavřel, že jednání, jímž pachatel docílí vykonání pohlavního styku s obětí zneužitím stavu její bezbrannosti, naplňuje skutkovou podstatu TČ znásilnění, nicméně takové jednání kvalifikoval nikoliv podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea druhá TZ, které svou formulací na takové jednání dopadá zcela přílehavě, avšak podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ.

S ohledem na možnou neochotu OČTŘ přistoupit na výklad pojmu bezbrannosti, který by stavy ustrnutí oběti zahrnoval, a neochotu Nejvyššího soudu dát v této otázce jednoznačný a odpovídající závěr je zřejmé, že rovněž v této části má ČR ve vztahu ke svým mezinárodním závazkům jisté mezery.

²⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu, ze dne 27. srpna 2019, sp. zn. 8 Tdo 935/2019, bod 46.

²⁴⁵ Rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2003, *M. C. proti Bulbarsku*, č. 39272/9.

7 Legitimita promlčení posuzovaných TČ

S ohledem na specifika nekonsenzuálních pohlavních styků ve vztahu k plynutí času popsaná v kapitole 5.2 předkládané práce je zřejmé, že je otázka promlčení trestní odpovědnosti, zásadním aspektem při hodnocení účinnosti trestněprávní úpravy, která směřuje k potírání nekonsenzuálních pohlavních styků.

Promlčení trestní odpovědnosti je jako tradiční institut trestního práva hmotného dlouholetým předmětem odborných diskusí, které rezonují i laickou částí společnosti, a to právě zejména v souvislosti s násilnou kriminalitou²⁴⁶.

Jistá ambivalence společnosti ve vztahu k promlčení trestní odpovědnosti a v přístupu k problematickým otázkám s tímto institutem obvykle spojeným, má zřejmě původ ve skutečnosti, že v okamžiku aktivace promlčení trestní odpovědnosti pachatele za spáchaný TČ dochází ke střetu dvou právních principů.

Promlčení trestní odpovědnosti je totiž jedním z projevů absolutní teorie trestání klasické školy trestního práva²⁴⁷, podle níž každý TČ vyžaduje svůj trest a trestá se právě proto, že bylo páčáno zlo (*punitur, quia peccatum est*)²⁴⁸. V intencích zásady, podle níž v případě porušení příkazu nebo zákazu vyjádřeného v dispozici právní normy následuje sankce, je potrestání vnímáno jako naplnění principu spravedlnosti.

Institut promlčení jakožto projev zásady humanismu v jejím širším významu²⁴⁹ je oproti tomu v přímém rozporu s touto zásadou, neboť vychází z předpokladu, že po uplynutí určité doby, i přes legitimní očekávání společnosti, pachatel za spáchaný TČ potrestán nebude²⁵⁰.

Střet uvedeného principu spravedlnosti ve smyslu zmíněné teorie odplaty a zásady humanismu proto může eskalovat právě v případě otázky závažných a násilných TČ, jako jsou, mimo jiné, právě TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, u nichž může vnímat společnost požadavek na potrestání jejich pachatelů ve vyšší míře.

Byť se diskuse nad problematikou institutu promlčení trestní odpovědnosti může zdát na první pohled příliš patetická a „mimoprávní“, není třeba k ní volit jiný přístup než ten, který obvykle právní teorie zaujímá k obdobným případům střetu dvou právních principů.

²⁴⁶ Viz například „Spolek Nepromlčíme“, který si dle údajů obsažených na webových stránkách klade za cíl: „otevřít společenskou diskuzi nad tématem promlčených TČ“, a to se záměrem „zrušení možnosti v České republice promlčet TČ, zejména vraždy, anebo alespoň dojit k dosažení prodloužení jejich promlčecích lhůt“ (Spolek Nepromlčíme, z. s. [online, cit. 24. června 2023]. [Dostupné z: <https://www.nepromlcime.cz/>]).

²⁴⁷ PELC, Vladimír. Aktuální otázky promlčení trestní odpovědnosti. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 18, č. 1, s. 1.

²⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. Trestní právo hmotné..., s. 293.

²⁴⁹ SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení dle trestního práva: porovnávací studie dle stavu nynějších zákoníků*. Praha: J. Sládeček, 1892, s. 1-157.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 2.

Pro určení míry optimalizace jednoho principu vůči principu druhému, je tak nevyhnutelné podrobit kolidující principy vzájemnému poměřování²⁵¹, v rámci kterého stojí níže uváděné důvody zavedení institutu promlčení trestní odpovědnosti vyvěrající ze zásady humanismu na straně jedné a nutnost potrestání pachatele za spáchaný TČ jakožto projev principu absolutní spravedlnosti na straně druhé.

V případě úspěšného testu legitimacy institutu promlčení trestní odpovědnosti je pak, s ohledem na vysokou latenci a neochotu obětí oznamovat posuzované TČ, a to z mnoha důvodů, nutné u těchto TČ více než u jiných dbát se zvýšenou pozorností na správné nastavení promlčení a přijetí dostatečně dlouhých promlčecích dob, které umožní potrestání odpovědných osob s ohledem na specifika předmětné trestné činnosti a dosavadní koncepci TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

7.1 Odplatná funkce trestu

V rámci poměřování principů a hodnocení legitimacy institutu promlčení trestní odpovědnosti je nutné vycházet z aktuální podoby projevu principu (absolutní) spravedlnosti²⁵², a to prostřednictvím vymezení účelu trestu.

Účel trestu není, oproti předchozí úpravě TrZ v TZ, výslovně vymezen a je třeba jej dovozovat z obecných zásad trestání.

Trestněprávní nauka se shoduje v tom, že základním účelem trestu je ochrana společnosti před pácháním TČ a jejich pachatelů. Dalším z účelů trestu je zabránění odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovávání jej k tomu, aby vedl řádný život,²⁵³ výchovné působení na ostatní členy společnosti, odplata za spáchaný čin a aktuálně – v důsledku vlivu tzv. *restorativní justice* – rovněž vypořádání náhrady škody poškozeného a zohlednění jeho zájmů.²⁵⁴

Zcela neodmyslitelná v diskusi o účelu trestu je funkce odplatná. Na rozdíl od ostatních funkcí trestu funkce odplatná ve staré úpravě TrZ, konkrétně v ustanovení § 23 odst. 1 TrZ, zcela absentovala, a to z důvodu, že vlivem postupného odklonu od absolutní teorie trestání nepředstavoval trest odplatu za spáchaný čin.²⁵⁵

²⁵¹ MELZER, Filip. *Metodologie nalézáni práva...*, s. 61.

²⁵² GARRAUD, René. *Précis de droit criminel*. Paris: L. Larose et L. Tenin, 1912, 502 s.

²⁵³ KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář – 1. díl...*, § 36, m. č. 21 [cit. 3. srpna 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

²⁵⁴ VANDUCHOVÁ, Marie. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 413.

²⁵⁵ PŮRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákon*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 178.

V současné době, kdy není účel trestu v TZ výslovně vyjádřen, se různí odborné názory na to, zda je odplata jedním z účelů trestu²⁵⁶.

U méně závažné kriminality lze předpokládat, že odplatná funkce trestu, tedy skutečnost, že trest je sám o sobě účelem, mizí ve prospěch výše uvedených funkcí trestu a úměrně vzrůstá se zvyšující se závažností trestné činnosti. Přirozeně čím významnější, důležitější a zranitelnější jsou společenské zájmy a hodnoty, na které pachatel útočí, tím větší je touha společnosti po odplatě prostřednictvím potrestání jejich pachatele. Tak je tomu rovněž v případě TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, které poskytují ochranu před útoky zasahující samotné jádro lidství a nejjintimnější sféru člověka. V případě posuzovaného typu trestné činnosti v sobě trestání pachatelů tedy nepochybně zahrnuje rovněž odplatu za spáchaný trestný čin.

7.2 Důvody institutu promlčení trestní odpovědnosti

Ke (znovu)zavádění institutu promlčení do právních řádů evropských států docházelo již na počátku 19. století v souvislosti s vývojem moderního trestního práva a prosazováním zásady humanismu v jejím širším významu²⁵⁷.

Důvody zavedení institutu promlčení trestní odpovědnosti uváděné v dobové odborné literatuře nenaznaly výrazných změn v porovnání s důvody uváděnými současnou odbornou literaturou za účelem legitimizace institutu promlčení trestní odpovědnosti,²⁵⁸ a to i přes překotný vývoj společnosti v období následujících dvou set let.

Právě proto je na místě zabývat se těmito tradičně uváděnými důvody institutu promlčení trestní odpovědnosti prizmatem jejich přesvědčivosti a aktuálnosti, s ohledem na současnou podobu trestního práva, vývojový stav společnosti a rozvoj vědy, a posuzovat, zda dostatečně odůvodňují existenci institutu promlčení trestní odpovědnosti i ve vztahu k TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, nebo zda se ve vztahu k nim jedná o samoúčelný formalismus.

Odborná literatura za účelem legitimizace institutu promlčení tradičně uvádí jak důvody hmotněprávní, spočívající především v tom, že po uplynutí určité zákonem stanovené doby od spáchání TČ zaniká potřeba společnosti na jeho potrestání, v neúčelnosti potrestání pachatele pro společnost, v nápravě pachatele a v bezúčelnosti trestu nikoliv bezprostředně uloženého, tak

²⁵⁶ Srov. např. KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář – 1. díl...*, § 36, m. č. 23 [cit. 3. srpna 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz; a VANDUCHOVÁ, Marie. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 490.

²⁵⁷ SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení dle trestního práva...*, s. 1–57.

²⁵⁸ Srov. např. SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení...*, s. 1–57; SOLNAR, Vladimír. In: SOLNAR a kol. *Systém českého trestního práva...*, s. 451; PŮRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 452; PELC, Vladimír. *Aktuální otázky...*, s. 1; SOTOLÁŘ, Alexander. In: DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 375; JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 367.

procesněprávní důvody, které reprezentuje okolnost slábnoucí síly důkazních prostředků a snižující se motivace OČTŘ.

7.2.1 Ztráta zájmu společnosti na potrestání pachatele

Z hlediska generální prevence potřeba společnosti na potrestání konkrétního TČ po uplynutí určité doby bez toho, aniž by byla vyvozena trestní odpovědnost pachatele, slábne, neboť společnost ztrácí povědomí o spáchaném TČ, jeho důsledcích a jeho společenská škodlivost se tak snižuje²⁵⁹.

Uvedené tvrzení zřejmě platí u méně závažné kriminality, kdy při méně intenzivních zásazích do právních statků nebo při zásazích do právních statků méně významných může skutečně docházet ze strany společnosti, představované zejména primárními nebo sekundárními oběťmi, k vytrácení povědomí o prožitých zkušenostech a postupnému zapomínání.

V případech závažné trestné činnosti, kdy pachatelé útočí na elementární hodnoty samotného lidství, v daném případě lidskou důstojnost a svobodu v rozhodování o intimním životě, která zanechává zpravidla dalekosáhlé, trvalé a intenzivní následky na svých obětech v podobě tzv. *rape traumatu*²⁶⁰, a současně vyvolává obavy i v širší společnosti²⁶¹, je uvažování o zapomenutí takového TČ ze strany společnosti, resp. obětí TČ, poměrně líceměrné.

V těchto případech je navíc mnohdy pro oběť naopak potrestání pachatele a přesné autoritativní pojmenování toho, čím si oběť prošla nezbytným předpokladem jejího uzdravení a vypořádání se se zkušeností s TČ²⁶². Nemožnost úplného zpracování prožitých traumat z důvodu, že pachatel předmětného TČ po určité době unikl spravedlnosti, popisují kromě obětí znásilnění dále zejména sekundární oběti TČ vraždy, které v tomto případě reprezentují prvek společnosti²⁶³.

Zájem společnosti na potrestání pachatele tak v případech sexuálních útoků přetrvává v určité intenzitě i po dlouhou dobu od okamžiku spáchání TČ a zapomenutí společnosti na spáchání TČ tak v případech posuzovaných sexuálních deliktů jako důvod legitimizující institut promlčení trestní odpovědnosti neobstojí.

²⁵⁹ PELC, Vladimír. Aktuální otázky..., s. 1.

²⁶⁰ Viz např. PTÁČEK, Radek, Žukov, Ilja, ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Rape trauma – klinické a forenzní souvislosti. *Psychiatrie pro praxi*, 2009, roč. 10, č. 6, s. 268.

²⁶¹ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 301–302.

²⁶² Tak je tomu zejména v případech obětí TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie*..., s. 137, s. 140–141).

²⁶³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie*..., s. 182.

7.2.2 Neužitečnost potrestání pachatele pro společnost

Pro odůvodnění promlčení i u závažnější trestné činnosti obvykle slouží argument užitečností a jejím poměřováním s principem spravedlnosti²⁶⁴.

Pokud by zde existoval i po uplynutí řady let od spáchání TČ zájem společnosti na potrestání jeho pachatele udržovaný tím, že společnost ani po tolika letech neztratila povědomí o jeho spáchání, nemusí být přesto užitečné pachatele v takovém případě trestat. Dochází tedy k tomu, že jeden zájem společnosti, reprezentovaný poškozeným nebo obětí TČ, ustupuje jinému utilitaristickému zájmu – sledování užitečnosti potrestání pachatele pro společnost jako celek.

Podle Sládečka: „[Trest] sám o sobě je spravedlivý, i když se trestá pachatel 30 let po spáchaném skutku, avšak on není již užitečný společnosti, trestala by jej bez potřeby, existence právního řádu není ani tenkrát ohrožena, když vůbec pachatel vyjde bez trestu.“²⁶⁵

Uvedený závěr je však značně zjednodušující, neboť užitečnost potrestání pachatele nelze určovat pouze na základě kritéria uplynutí určité časové doby, a je třeba zohlednit více aspektů, včetně těch mimoprávních, v závislosti na specifikách sexuálních deliktů.

Jistě společnost nemá prizmatem argumentu užitečnosti zájem na tom trestat pachatele například za krádež hodinek po třiceti letech, neboť vzhledem k typové závažnosti takového jednání a jeho významu pro společnost a nákladům případně vynaložených na potrestání pachatele by lpění na uplatnění principu (absolutní) spravedlnosti bylo výrazně nepřiměřené.

Naopak tomu bude ale právě u sexuálních deliktů, které jsou v porovnání s jinými druhy trestné činnosti spojovány s nejvyšší mírou latence a dlouhými časovými intervaly od okamžiku spáchání TČ do jeho oznámení OČTŘ.²⁶⁶

Latence a dlouhé prodlevy v oznámení sexuálních útoků OČTŘ přitom nejsou způsobeny skutečností, že o spáchaném TČ nemá jeho oběť povědomí, liknavostí OČTŘ nebo složitostí vyšetřování tohoto typu trestné činnosti, jako tomu může být u jiných TČ. Vysoká latence a dlouhé prodlevy v oznamování jsou způsobeny neochotou obětí sexuální útoky oznamovat zapříčiněné celou řadou důvodů a okolností popsaných v části B této práce.

Vzhledem k tomu, že TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a problematika nekonsenzuálních pohlavních styků nemá dopad pouze na primární oběť, ale zásadně ovlivňují

²⁶⁴ Srov. GARRAUD, René. *Précis de droit criminel*. Paris: L. Larose et L. Tenin, 1912, 502 s.: „Výkon tohoto práva [pozn. promlčení] ovládají dva principy: absolutní spravedlnost a společenská užitečnost. Pokud se zdá, že první z nich promlčení zavrhuje, druhý je naopak ospravedlňuje“.

²⁶⁵ SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení dle trestního práva...*, s. 73.

²⁶⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Mýty o obětech...*, s. 8.

rodinu oběti, komunitu a společnost jako celek²⁶⁷, je v těchto případech i pozdní potrestání jejich pachatelů způsobíle podpořit další oběti sexuálních deliktů v odhodlání oznámit TČ příslušným orgánům i přes těžkosti s tím spojené, což ve svém důsledku vede k uzdravování společnosti jako takové a ke snižování, nebo minimálně k zamezení opakování trestné činnosti konkrétním pachatelem, což je jedním z účelů trestního práva vůbec.

Potrestání pachatele i po uplynutí delšího časového úseku od spáchání TČ je tak v případech posuzovaných sexuálních deliktů pro společnost užitečné, a to jak z hlediska individuálního, tak generálního²⁶⁸, a za účelem legitimizace institutu promlčení trestní odpovědnosti se ve vztahu k tomuto typu trestné činnosti neuplatní ani předmětný utilitaristický argument.

7.2.3 Náprava pachatele

Z pohledu individuální prevence zaniká potřeba společnosti po uplynutí určité doby od spáchání TČ tento TČ trestat, neboť je zřejmé, že se pachatel polepšil.²⁶⁹

K zániku trestní odpovědnosti promlčením však zákon nevyžaduje žádnou další podmínku než uplynutí stanovené promlčecí doby. Nezkoumá se tak vnitřní psychický vztah pachatele ke spáchanému činu, zda jeho spáchání lituje, zda pachatel vedl po spáchání TČ řádný život apod. Naplnění domněnky nápravy pachatele²⁷⁰ česká právní úprava vyvozuje pouze z toho, že pachatel nespáchal stejně závažný či závažnější TČ v promlčecí době.

V uvedené pasivitě pachatele a jeho nápravě důvodová zpráva k TZ spatřuje jednak dosažení účelu trestu – zabránění odsouzenému v páchaní další trestné činnosti, vedení ho k řádnému životu a jednak pokles, ba dokonce úplnou absenci nebezpečí, které hrozilo od konkrétního pachatele²⁷¹. Pozdější stejně závažné nebo závažnější protiprávní jednání, z něhož by bylo možné dovodit, že u pachatele k nápravě nedošlo, však právní úprava ve vztahu k předchozí trestné činnosti ponechává bez významu.

Odůvodnění promlčení nápravou pachatele, a tedy naplněním požadavku ochrany společnosti před pachatelem je bezpochyby smysluplné, obzvláště zohledníme-li další z argumentů podporujících institut promlčení – vnitřní muka pachatelova.²⁷²

²⁶⁷ YOUNG, Richard. Integrating a Multi-Victim Perspective into Criminal Justice Through Restorative Justice Conferences. In: CRAWFORD, Adam, GOODEY, Jo (eds.). *Integrating a Victim Perspective within Criminal Justice. Aldershot: Ashgate Dartmouth*, 2000, s. 224–250. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781315252179>.

²⁶⁸ Srov. ČERNÍKOVÁ, Vratislava. In: VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 185.

²⁶⁹ SOTOLÁŘ, Alexaner. In: DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník...*, s. 375.

²⁷⁰ Srov. SOTOLÁŘ, Alexaner. In: DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník...*, s. 275: „[...] v případech, kdy se (pachatel) v mezidobí nedopustí žádné další trestné činnosti a lze mít za to, že se změnil a ponaučil ze spáchaného činu, [...]“

²⁷¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, zvláštní část, s. 30.

²⁷² SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení dle trestního práva...*, s. 62.

Podle některých autorů²⁷³ totiž dochází u pachatele po spáchání TČ, za předpokladu, že po něm bezprostředně nenastoupí potrestání, k výčitkám, litování, dlouhodobému strachu z případného potrestání a k trýznivé nejistotě ohledně toho, zda bude trestná činnost pachatele odhalena či ne. Tato tzv. „vnitřní muka“ by měla sama o sobě dostatečně nahradit potrestání pachatele.

Přestože samozřejmě nelze určit, zda k takovýmto pocitům dochází u většiny pachatelů, natožpak u všech pachatelů TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, s ohledem na degradační účinky obvykle spojované s odsouzením za TČ znásilnění však není třeba předmětnému argumentu ubírat na určité relevanci, a to i s ohledem na skutečnost, že z některých odborného výzkumu v této oblasti vyplývá vyšší „mediální atraktivita“ sexuálních deliktů, která se výrazně zvyšuje v případě prvků násilí nebo dětských obětí²⁷⁴.

Promlčení ve smyslu jistého dobrodiní pachateli v možnosti pokusit se o svou nápravu, aniž by tato náprava pachatele vešla vniveč, pakliže by TČ vyšel najevo až po určité době a pachatel by byl po jeho potrestání uvržen do kriminogenního prostředí, odpovídá rovněž aktuálním trendům moderního trestního práva zaměřujících se zejména na znovuzачlenění pachatelů do společnosti.²⁷⁵

Nepodmíněný trest odnětí svobody, který je v této souvislosti převažujícím argumentem, je spojen s řadou negativních následků od přetrhání sociálních a rodinných vazeb, ztráty práce, navázání kontaktů s osobami s bohatou kriminální minulostí až po silný stigmatizační efekt²⁷⁶. V důsledku těchto negativních jevů slábne motivace pachatele k nápravě a snižuje se šance na jeho reintegraci, což znamená značné riziko pro společnost²⁷⁷ a stav přesně opačný, než k jehož ideálu trestní právo směřuje.

Přesto, že je recidivita u sexuálních deliktů obecně poměrně nízká²⁷⁸, lze obecně souhlasit s tezí, že institut promlčení trestní odpovědnosti umožňuje pachateli vrátit se ke spořádanému životu přirozenou cestou, zvýšit podmínky pro znovuzачlenění do společnosti a tím jej ochránit před prostředím podněcujícím k páčání další trestné činnosti, kterým je bezpochyby prostředí vězeňské.

Při této úvaze však nelze opomenout skutečnost, že ačkoliv může být účel institutu promlčení naplněn a pachatel se skutečně ze svého činu poučí, následky útoku v podobě

²⁷³ Např. MAYER, Max, Ernst. *Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts*. Heidelberg: C. Winter, 1915, s. 521.

²⁷⁴ JEWKES, Yvonne. *Media and Crime*. (3rd ed.). London: SAGE Publications Ltd., 2015, 304 s.

²⁷⁵ NEDVĚTICKÝ, Kamil. Propojení penitenciární a postpenitenciární péče – podmínka fungující trestní politiky. *Trestní právo*, [online databáze], 2021, č. 2 [cit. 23. října 2022]. Dostupné z: databáze noveaspi.cz.

²⁷⁶ ŠCERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 20.

²⁷⁷ MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 180-181.

²⁷⁸ SAMPLE, Lisa, L., BRAY, Timothy, M. Are sex offenders dangerous? *Criminology and Public Policy* [online], 2003, roč. 3, č. 1, s. 59–82 [cit. 26 března 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1745-9133.2003.tb00024.x>.

nekonsenzuálního pohlavního styku ve sféře oběti přetrvávají, a to v různé intenzitě a podobě, v závislosti na okolnostech průběhu konkrétního útoku, mnohdy po celý zbytek života oběti. Je zřejmé, že v případě zásahů do tělesné integrity oběti takové intenzity nepochybně zájem na potrestání pachatele převáží princip dobrodiní pachateli v podobě promlčení jím spáchaného TČ.

V této souvislosti je však nutné připomenout skutečnost, kterou dostatečně nereflektuje žádný z důvodů institutu promlčení, že se systém trestních sankcí neomezuje pouze na nepodmíněný trest odnětí svobody spojený s výše popsanými negativními faktory.

V současné době je i v rámci evropského trestního práva kladen stále větší důraz na efektivní využívání alternativních trestů²⁷⁹, které v sobě již zahrnují eliminaci vypočtených negativních dopadů souvisejících s výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody a představují tak omezení principu absolutní spravedlnosti (resp. zájmu na potrestání pachatele) v nižší míře, jehož prostřednictvím lze rovněž dosáhnout stanoveného cíle – nápravy pachatele – při současném zachování naplnění principu spravedlnosti.

Jejich prostřednictvím je totiž možné pachatele potrestat, autoritativně pojmenovat skutek, jehož se dopustil a současně jej ochránit od kriminogenního prostředí se všemi jeho aspekty, tedy bez zásadního znehodnocení jeho snahy po nápravě a vedení řádného života.

V této souvislosti se nabízí doplnit, že významný vliv na recidivu sexuálních deliktů má rovněž otázka ochranných opatření, kdy z českých odborných výzkumů v této oblasti vyplývá, že recidiva pachatelů sexuálních deliktů, kteří podstoupili sexuologickou léčbu, je nižší než takových pachatelů, jimž byl uložen pouze trest²⁸⁰.

7.2.4 Bezúčelnost trestu nikoliv bezprostředně uloženého

Dalším uváděným důvodem zavedení institutu promlčení do právního řádu je premisa, že právo není bezúčelné, a že v případě, kdy by trest nemohl dosáhnout svého účelu, postrádá smysl, aby společnost trvala na jeho výkonu²⁸¹.

V souvislosti s nastíněnou premisou se obvykle dovozuje, že trest a jeho výkon je přirozeně účelný pouze za předpokladu, že k němu dochází v období časově blízkém spáchání TČ.²⁸²

Jestliže dojde k potrestání pachatele s odstupem řady let, které uběhly od spáchání TČ, není uložený trest a jeho výkon již tak efektivní. V takových případech může navíc naopak dojít k tomu,

²⁷⁹ Viz např. Doporučení výboru ministrů členskými státy k evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství ze dne 19. října 1992, č. R (92)16.

²⁸⁰ ZIMANOVÁ, Jana, HUBÁLEK, Slavomil. Komplexní adaptační terapie sexuálních delikventů. *Československá psychiatrie*, 1986, roč. 30, č. 82, s. 211–214; WEISS, Petr, FUKA, Jaroslav, ZIMANOVÁ, Jana. Časové faktory recidivy pacientů po prodělané ústavní sexuologické ochranné léčbě. *Československá psychiatrie*, 1987, roč. 31, č. 83, s. 25–29.

²⁸¹ SOLNAR, Vladimír. In: SOLNAR a kol. *Systém českého trestního práva...*, s. 451.

²⁸² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 367.

jak již bylo uvedeno, že pachatel, který se v intervalu mezi spácháním TČ a jeho potrestáním snažil o nápravu, resocializaci a vedení řádného života a představoval tak pro společnost menší riziko, je znovu uvržen do kriminálního prostředí, které jej podněcuje k dalšímu páchání trestné činnosti²⁸³.

Z hlediska vymezeného účelu trestu je pro naplnění funkce spočívající v ochraně společnosti před pácháním TČ, zabránění jejich pachatelům v dalším páchání trestné činnosti a vychovávání těchto osob k tomu, aby vedly řádný život, zcela jistě nezbytná bezprostřednost trestněprávní reakce, bez níž by deklarované funkce trestu ztrácely smysl.

Složitější situace však nastává v případě generálně výchovné a odplatné funkce trestu. V této souvislosti se autorka domnívá, že skutečnost, že po uplynutí určité doby od spáchání TČ nedojde k jeho potrestání, vysílá potenciálním delikventům zprávu, že se (za předpokladu dobré a pečlivé přípravy) nemusí obávat spáchání zamýšleného TČ, neboť stačí pár let počkat a uniknou jakékoliv odpovědnosti.

V daném případě se tak děje navíc za takové situace a v takové oblasti trestné činnosti, která je z hlediska otázky času k jejím pachatelům velice příznivá, a to s ohledem na její hibernaci ve velké míře v latentní podobě a zdráhání obětí k jejímu (bezprostřednímu) oznamování z důvodů popsaných v části B předkládané práce.

Z hlediska generálně výchovné funkce trestu je tak zřejmé, že i pozdní trest v případě sexuálních deliktů plní svou funkci, a to v podobě odrazování ostatních členů společnosti a potenciálních pachatelů od páchání TČ pod hrozbou trestu.

K naplnění odplatné funkce trestu, s ohledem na její podstatu, pak zřejmě rovněž nebrání skutečnost, že k uložení trestu a jeho výkonu nedojde bezprostředně po spáchání TČ, ale třeba až po několika letech, a to vzhledem k vysoké společenské škodlivosti nekonsenzuálních pohlavních styků, která, jak již bylo naznačeno, úměrně zvyšuje podstatu funkce odplatné.

Při posuzování účelu trestu jakožto zohlednění zájmu poškozeného, resp. oběti TČ, je zřejmé, že ani pro jeho naplnění rovněž není rozhodná doba, která uplynula od spáchání TČ, jako spíše otázka, zda trvá zájem poškozeného na vypořádání újmy, hájení svých práv a zohlednění svých zájmů v rámci trestního řízení.

Z vysoké latence TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti lze na první pohled usuzovat na neochotu obětí účastnit se trestního řízení. Důvody, pro které však oběti zpravidla nenahlašují předmětné TČ, respektive oznamují je až s určitou časovou prodlevou, nemají původ v jejich nezájmu na prošetření věci a potrestání pachatele (viz část B předkládané práce).

²⁸³ BLATNÍKOVÁ, Šárka, FARIDOVÁ, Petra, ZEMAN, Petr. *Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci [online], 2015, s. 44 [cit. 2. února 2023]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/428.pdf>.

Naopak, jak již bylo uvedeno, nemožnost po určité době dosáhnout potrestání pachatele, resp. prošetření a autoritativní pojmenování prožité události OČTR, má na oběť TČ mnohdy široký negativní dopad spočívající zejména v tom, že není schopna plného uzdravení, zpracování a vyrovnání se s trestnou činností spáchanou vůči ní.

Jestliže zde vůle poškozeného interagovat v rámci trestního řízení je, pak není na překážku účelnosti trestu, pokud se dostaví s určitým prodlením od spáchání TČ, obzvláště pokud je takové potrestání pachatele nezbytným prvkem při vyrovnání se oběti s prožitou zkušeností. I pozdní trestněprávní reakce na spáchaný TČ tak v posuzovaných případech plně odpovídá zájmu poškozeného a účelu trestu takový zájem zohledňujícího.

Závěrem je třeba zdůraznit, že snaze reflektovat zájmy poškozeného odpovídá rovněž systém alternativních trestů, který představuje jistý korektiv teorie odplaty, a jejichž plné a efektivní využívání by mohlo představovat výrazné zjemnění a optimalizaci střetu kolidujících principů, principu absolutní spravedlnosti a zásady humanismu.

7.2.5 Slábnoucí síla důkazních prostředků

Podle odborné literatury dochází po určité době od spáchání TČ ke ztrátě možnosti provést řádné trestní řízení, neboť se snižuje spolehlivost důkazních prostředků (mizí stopy, svědci zapomínají apod.) nebo tyto důkazní prostředky nelze vůbec obstarat.²⁸⁴

Okolnost slábnoucí síly důkazních prostředků je s institutem promlčení spjata historicky od jeho zavádění do právních řádů²⁸⁵. Oproti prudkému rozmachu kriminalistiky, forenzních disciplín a zejména behaviorální analýzy však tento důvod nezaznamenal tomu odpovídající a úměrný vývoj.

Významné kriminalistické metody, jako např. trasologie, identifikace pisatele, kriminalistická biologie, balistika, mechanoskopie dosáhly největšího rozkvětu ve druhé polovině 20. století²⁸⁶. Velký rozvoj zaznamenala rovněž molekulární biologie v případě identifikační metody analýzy DNA²⁸⁷, ale i například oblast daktyloskopie. V oblasti kriminalistiky došlo k rapidnímu pokroku v souvislosti s vývojem výpočetní techniky, přičemž konkrétní kriminalistické metody, taktiky a techniky se vyvíjí neustále. Stále větší uplatnění v kriminalistice nalezne kriminalistická informatika a informační systémy, které podstatně usnadňují nalezení pachatele a jeho usvědčení. Velký význam, a to zejména v rámci šetření závažné násilné trestné činnosti, má již zmíněná aplikovaná behaviorální analýza, která je v současnosti na vysoké odborné úrovni.²⁸⁸ S ohledem na

²⁸⁴ SOLNAR, Vladimír. In: SOLNAR a kol. *Systém českého trestního práva...*, s. 451.

²⁸⁵ SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení dle trestního práva...*, s. 65.

²⁸⁶ STRAUS, Jirí a kol. *Dějiny kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 37.

²⁸⁷ MUSIL, Jan. *Kriminalistika*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 176-177.

²⁸⁸ STRAUS, Jirí a kol. *Dějiny kriminalistiky...*, s. 243–250.

výše nastíněný vývoj a stav kriminalistické vědy a praxe je odůvodnění institutu promlčení slábnoucí silou důkazních prostředků obecně již neudržitelný a značně alibistický.

Předmětný procesněprávní důvod institutu promlčení tak odpovídá spíše době před tímto razantním technickým pokrokem, tedy době, kdy byl institut promlčení znovuzaváděn do právních řádů moderních evropských států.

V konkrétním případě samozřejmě může mít delší časový rozstup mezi spácháním TČ a jeho šetřením negativní vliv na možnost využití důkazních prostředků a jejich hodnocení v trestním řízení. Přirozeně například právě výpověď svědka o skutečnostech, které svými smysly vnímal před více než deseti lety, nemusí být dostatečně přesvědčivá.

V případě sexuálních deliktů je však situace poměrně složitější. Případy znásilnění bezpochyby představují tradičně již ze své podstaty (tedy nikoliv až v důsledku plynutí času) komplikované a nejednoznačné kauzy, a to z důvodu obvyklé důkazní nouze.

Nepříznivá důkazní situace je zpravidla zapříčiněná skutečností, že oběť je často jediným svědkem, který vypovídá o daném jednání nezprostředkovaně a k samotnému oznámení předmětného jednání OČTŘ navíc často přistupuje až s určitým časovým odstupem od jeho spáchání, a to především s ohledem na rozsah traumatu, které zásahy do tělesné integrity oběti neodmyslitelně provází²⁸⁹.

V případech znásilnění, které jsou „důkazně slabé“, a u nichž klasické výše zmiňované kriminalistické metody nepřinesou zásadní zjištění, tak hraje zcela nezastupitelnou a klíčovou roli znalec, který podává znalecký posudek v oboru psychiatrie a psychologie, zaměřený na otázky věrohodnosti výpovědi oběti, přítomnosti traumatických stop v psychice oběti a míra případné psychické traumatizace²⁹⁰.

Za účelem zjištění, zda se skutek stal tak, jak jej popisuje oběť daného jednání, je pak v důkazně komplikovaných situacích nutné zaměřit se v rámci znaleckého zkoumání především na otázku zmíněné věrohodnosti výpovědi oběti, tj. věrohodnost specifickou a následky viktimizace²⁹¹. Ve skutkově jasnějších případech pak znalec zaměřuje svou pozornost především na otázku rozsahu psychické traumatizace oběti.²⁹²

Složitost dokazování nekonsenzuálního pohlavního styku za využití omezených možností důkazního práva však nemůže sloužit jako argument pro konstituci takového institutu, který vede

²⁸⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Je třeba rozlišovat..., s. 7.

²⁹⁰ PTÁČEK, Radek, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, ŽUKOV, Ilja. Oběti znásilnění (otázky věrohodnosti a psychické traumatizace). *Soudce* [online databáze], 2009, č. 7. Dostupné z: [databáze.noveaspi.cz](http://databaze.noveaspi.cz).

²⁹¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Úskalí viktimologických expertíz [online]. Ministerstvo vnitra České republiky, 2015 [cit. 25. května 2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/doc-cirtkova-ppt.aspx>.

²⁹² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Posuzování věrohodnosti: Chyby při interpretaci znaleckých posudků [online].

Ministerstvo vnitra České republiky, 2017 [cit. 25. května 2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/cirtkova-l-posuzovani-verohodnosti-chyby-pri-interpretaci-znaleckych-posudku.aspx>.

k nemožnosti potrestání odpovědných osob ve smyslu požadavků plynoucích z čl. 3 EÚLP, a to právě s ohledem na skutečnost, že takové ztížení důkazní situace nenastává v důsledku plynutí času, ale je problematice sexuálních deliktů z podstaty imanentní.

V důsledku přístupu opačného by došlo k odepření možnosti šetření i těch sexuálních deliktů, jejichž spáchání by bylo možné i s určitým časovým odstupem nade vší pochybnost prokázat, a to právě prostřednictvím znaleckého zkoumání stop traumatu a souvisejících důkazů, a na jejichž potrestání má společnost i po uplynutí určitého časového období zájem (viz výše).

Pro případy, kdy je důkazní síla důkazního prostředku nedostatečná, aniž by existovaly další důkazy, jejichž prostřednictvím by bylo možné pachateli TČ spolehlivě a nade vší pochybnost prokázat vinu, již přitom reaguje pravidlo *in dubio pro reo* vyplývající z ústavní zásady presumpce nevinu.

Podle tohoto pravidla, „[Z]ůstanou-li po vyčerpání všech dosažitelných důkazů důvodné pochybnosti o skutkové otázce významné pro rozhodnutí, které nelze rozptýlit provedením a zkoumáním dalších dostupných důkazů, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného“²⁹³. Slábnoucí síla důkazů usvědčujících způsobená vlivem plynutí času by tak nemohla jít pachateli k tíži ani kdyby institut promlčení v našem právním řádu konstituován nebyl.

S ohledem na výše uvedené je navíc zřejmé, že promlčení není vždy fakticky pachateli ku prospěchu, neboť v okamžiku, kdy se po určité době objeví okolnosti nasvědčující tomu, že konkrétní osoba spáchala TČ, přičemž trestní odpovědnost za tento TČ je již promlčena, přichází podezřelá osoba zcela o možnost podezření prostřednictvím trestního řízení rozptýlit, a to opět v oblasti trestné činnosti se silnými difamačními účinky, a je tak nucena žít ve stínu těchto pochybností.

7.2.6 Motivace OČTŘ k naplnění zásady rychlosti řízení

Dalším z procesněprávních důvodů legitimizujících institut promlčení trestní odpovědnosti je snaha o motivaci OČTŘ k tomu, aby postupovaly při své činnosti v souladu se zásadou rychlosti, bez zbytečných časových prodlev tak, aby byla trestná činnost objasněna co nejrychleji.²⁹⁴

Lze přisvědčit tomu, že existence promlčení a konkrétních promlčecích dob může mít vliv na urychlení šetření trestné činnosti. Požadavek rychlosti řízení by však neměl být na újmu zásadě materiální pravdy a řádného postupu a sloužit jako argument k odmítání jejího naplnění.

²⁹³ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář – 1. díl*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 24.

²⁹⁴ PŮRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 452 (§ 34).

Dílčí závěr:

Důvody, na nichž je institut promlčení trestní odpovědnosti založen v podobě, v níž jsou vymezeny dosavadní judikaturou a odbornou literaturou, již plně neodpovídají aktuální podobě trestního práva a zřejmě neobstojí ani z hlediska společenského vývoje a vědních oborů, čemuž odpovídá i skutečnost, že trestní právo tenduje spíše k prodlužování promlčecích dob²⁹⁵.

Z hlediska odůvodněnosti je však podstatný rozdíl mezi případy závažné kriminality v porovnání s trestnou činností méně závažnou. Důvody promlčení spočívající ve ztrátě zájmu společnosti na potrestání pachatele, v neúčinnosti jeho trestání pro společnost a bezúčelnosti trestu uloženého teprve po uplynutí delšího časového úseku mohou být jistě legitimní v případě TČ, které nemají citelný a intenzivní dopad do osobní nebo majetkové sféry oběti.

V případě trestné činnosti, která se výrazně dotýká zájmů společnosti a představuje zásah do nejvýznamnějších právních statků, jakou je trestná činnost namířená proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, jsou ale takto vymezené důvody promlčení zcela liché. Nejinak je tomu v případě procesněprávního odůvodnění institutu promlčení slábnutím síly důkazních prostředků, které nikterak nereflektuje markantní vývoj na poli kriminalistiky, forenzních disciplín a možnosti využití znaleckého zkoumání.

Smysl institutu promlčení se snižuje rovněž úměrně vzrůstajícímu a efektivnějšímu využívání alternativních trestů směřujících k totožnému cíli jako promlčení trestní odpovědnosti – náprava pachatele – a které by mohly i v souvislosti s TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti představovat optimalizaci střetu principu absolutní spravedlnosti a zásady humanismu, který se aktivuje v okamžiku promlčení trestní odpovědnosti a eskaluje v případě závažné trestné činnosti.

²⁹⁵ Viz např. nedávná novela TZ, která prodloužila promlčecí dobu nejzávažnějších TČ (zákon č. 333/2020 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony) nebo novela TZ, která rozšířila výčet TČ, v souvislosti s nimiž dochází ke stavení promlčecí doby (zákon č. 287/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony).

8 Účinnost úpravy promlčení posuzovaných sexuálních deliktů

Jak vyplývá z předešlé kapitoly, s ohledem na dosavadní vývoj společnosti a současnou podobu vědních oborů, důvody tradičně udávané za účelem legitimizace institutu promlčení trestní odpovědnosti ve vztahu k posuzovaným sexuálním deliktům neobstojí.

V právním řádu ČR je institut promlčení trestní odpovědnosti v určité podobě konstituován. V této souvislosti je proto nutné zkoumat, zda takový koncept přímo nezamezuje způsobilosti trestněprávní úpravy potrestat odpovědné osoby za veškeré nekonsenzuální pohlavní styky, kdy jednotlivé promlčecí doby musí pokrývat i taková jednání, k jejichž oznámení dochází po řadě (resp. více než 10 nebo 20) let. Jejich vynětí z trestněprávní ochrany totiž nemá, s ohledem na absenci důvodů dostatečně legitimizujících institut promlčení trestní odpovědnosti ve vztahu k posuzovaným TČ, žádného opodstatnění.

V případech nekonsenzuálních pohlavních styků, jejichž původcem je vykonavatel veřejné moci pak musí právní úprava promlčení trestní odpovědnosti reflektovat judikaturu ESLP, dle které je v případech špatného zacházení ze strany státních činitelů vyloučeno.²⁹⁶

8.1 Institut promlčení trestní odpovědnosti obecně

Pro úplné a správné určení, zda daná úprava promlčení trestní odpovědnosti umožňuje prošetření předmětného TČ a potrestání odpovědných osob (respektive zda vyšetření TČ a potrestání odpovědných osob neznemožňuje), je nezbytné nejprve vymezit základní principy institutu promlčení trestní odpovědnosti.

Promlčení lze obecně definovat jako jeden z možných následků právní události – uplynutí časové lhůty, a sice jako zánik vymahatelnosti práv a povinností.²⁹⁷

V českém právním prostředí již minimálně přes dvě století není pochyb o tom, že je promlčení trestní odpovědnosti hmotněprávní povahy, na čemž se jednomyslně shoduje trestněprávní nauka.²⁹⁸

Zásadním argumentem pro vnímání promlčení jako institutu hmotněprávního je skutečnost, že spočívá z většiny na hmotněprávních důvodech (viz kapitolu 7.2). Podpůrným a ryze formalistickým důvodem je, že promlčení samotné je upraveno předpisy hmotného práva²⁹⁹.

²⁹⁶ Rozsudek ESLP ze dne 17. září 2014, *Mocanu a další proti Rumunsku*, č. 10865/09, 45886/07, 32431/08.

²⁹⁷ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva...*, s. 148.

²⁹⁸ K tomu např. SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení dle trestního práva...*, s. 4.; SOLNAR, Vladimír. In: SOLNAR a kol. *Systém českého trestního práva...*, s. 451; JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 350–365.; KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 477–480.

²⁹⁹ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 380 (§ 34).

Hmotněprávní povaha znamená především nutnost respektování zásad, kterými je ovládáno trestní právo hmotné při aplikaci ustanovení upravujícího promlčení³⁰⁰, což je stěžejní především pro problematiku časové působnosti a zákazu zpětné účinnosti norem v neprospěch pachatele.

Prakticky tak není přijatelné například v případě spáchání TČ znásilnění ve smyslu ustanovení 185 TZ v okamžiku, kdy dosud nedošlo k uběhnutí promlčecí doby, prodloužit prostřednictvím legislativních změn stanovenou délku promlčecí doby, a to ani prostřednictvím zákona ústavní síly³⁰¹.

Hmotněprávním důsledkem marného uplynutí promlčecí doby je pak úplný zánik trestní odpovědnosti pachatele ve vztahu k promlčovanému TČ. Zánikem trestnosti dochází k definitivnímu zániku trestněprávního vztahu a stát ztrácí oprávnění a zároveň povinnost vyslovit vinu a uložit trest pachatelů.³⁰² Rovněž pachatel je zbaven tomu odpovídající povinnosti strpět vyslovení viny, uložení trestu a jeho výkon³⁰³. K zániku takového vztahu dochází jednou pro vždy a jeho obnova není možná.

Z hlediska mezinárodních závazků ČR vyplývajících z čl. 3 EÚLP se tak může na první pohled zdát, že promlčení představuje přímou kolizi se zárukami vyplývajících z citovaného čl. 3 EÚLP, neboť v jeho důsledku ztrácí rovněž oběť nekonsenzuálního pohlavního styku právo na prošetření své věci postupem způsobilým vést k potrestání odpovědných osob.

Závazek vyplývající z čl. 3 EÚLP však není formulován v podobě odpovědnosti za výsledek tak, že stát má povinnost zajistit, aby došlo k potrestání všech osob odpovědných za nekonsenzuální pohlavní styky. Závazek se vztahuje toliko k účinnosti právní úpravy potírající tyto nekonsenzuální pohlavní styky ve smyslu reálné možnosti oběti iniciovat vyšetřování špatného zacházení na základě trestněprávní úpravy potírající všechny podoby nekonsenzuálních pohlavních styků.³⁰⁴

S ohledem na judikaturu ESLP³⁰⁵ tak zřejmě není porušením čl. 3 EÚLP, pokud smluvní strana EÚLP limituje trestněprávní úpravu potírající nekonsenzuální pohlavní styky mezi soukromými osobami prostřednictvím institutu promlčení trestní odpovědnosti, bez ohledu na jeho případnou bezúčelnost a neopodstatněnost, jestliže je hranicí takového omezení nejzazší

³⁰⁰ SOLNAR, Vladimír. In: SOLNAR a kol. *Systém českého trestního práva...*, s. 451.

³⁰¹ Pozn.: Čl. 40 odst. 6 LZPS, který zakotvuje zákaz retroaktivity trestního zákona v neprospěch pachatele, podléhá jako součást tzv. materiálního jádra Ústavy klauzuli nezměnitelnosti (RYCHETSKÝ, Pavel a kol. *Ústava České republiky: Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 96).

³⁰² PELC, Vladimír. *Aktuální otázky ...*, s. 1.

³⁰³ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl...*, s. 439 (§ 34).

³⁰⁴ Srov. KRATOCHVÍL, Jan. In: KMEC, Jirí a kol. *Evropská úmluva o lidských právech...*, s. 365.

³⁰⁵ Rozsudek ESLP ze dne 17. září 2014, *Mocanu a další proti Rumunsku*, č. 10865/09, 45886/07, 32431/08, § 326.

možná míra, v níž lze ještě označit trestněprávní úpravu za účinnou ve smyslu vymezeného závazku náležité péče, tj. nikoliv závazku za výsledek.

V případě zákonné formulace institutu promlčení trestní odpovědnosti i ve vztahu k posuzovaným TČ tak nemusí dojít k porušení závazku vyplývajícího z čl. 3 EÚLP, pokud jsou promlčecí doby nastaveny v dostatečně dlouhé délce zohledňující viktimologické poznatky vztahující se k otázce časového intervalu mezi jednáním záležejícím v nekonsenzuálním pohlavním styku a jeho oznámením OČTŘ a zohledňují i případy takových obzvláště dlouhých intervalů, které nejsou u předmětného typu trestné činnosti nikterak neobvyklé, zejména v případě vysoce závažných útoků. Pokud jsou totiž promlčecí doby nastaveny tak, že v nich oběti nejsou schopné TČ ohlásit, pak nemůže být taková právní účinná a představuje vyprázdněné a pouhé iluzorní právo.

8.2 Délka promlčecích dob základních skutkových podstat posuzovaných TČ

Délky promlčecích dob obecně jsou dle ustanovení § 34 odst. 1 TZ diferencované v závislosti na závažnosti konkrétních TČ, kdy pro tento případ je jediným ukazatelem určujícím závažnost daného jednání výše trestní sazby trestu odnětí svobody.

Jak vyplývá z kapitoly 6.3 předkládané práce, úprava trestních sazeb posuzovaných TČ není v současné době nastavena vhodným způsobem, přičemž taková úprava může mít přímý vliv na vhodnost a účinnost nastavení délky promlčecích dob u posuzovaných TČ.

Délka promlčecích dob je sjednocena u základních skutkových podstat TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 TZ a TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 odst. 1 TZ, kde dle ustanovení § 34 odst. 1 písm. c) TZ činí promlčecí doba 10 let.

S ohledem na skutečnost, že v případě dětských obětí TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 TZ, neběží dle ustanovení § 34 odst. 3 písm. c) TZ v souladu s čl. 33 Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání promlčecí doba po dobu, po kterou je oběť mladší osmnácti let, v případě základní skutkové podstaty TČ pohlavního zneužití však promlčecí doba fakticky trvá vždy deset let od okamžiku dosažení osmnáctého roku oběti a minimálně třináct let od okamžiku spáchání TČ.

S ohledem na skutečnost, že dětská oběť sexuálních útoků zpravidla dlouhou dobu nerozumí, že sexuální útoky namířené proti ní jsou nepřipustné a nerozumí tomu, co se s ní děje³⁰⁶, která způsobuje, že čím mladší oběť, tím delší doba uplyne, než tato oběť oznámí TČ³⁰⁷,

³⁰⁶ ČIHÁK, František. Psychické reakce dětských obětí..., s. 325.

³⁰⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Vybrané poznatky..., s. 5.

a s ohledem na statistické ukazatele doby oznámení nekonsenzuálních pohlavních styků v případě dětských obětí popsané v kapitole 5.2.3, z nichž vyplývá, že nezanedbatelné množství obětí, kterým bylo v době útoku méně než deset let, nahlašuje takové útoky po době delší dvaceti let, je koncept, byť formálně, stejně dlouhé promlčecí doby u základní skutkové podstaty TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 odst. 1 TZ jako u základní skutkové podstaty TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 TZ, která dopadá toliko na „dospělé“ oběti, přinejmenším ne zcela vhodný. Tím spíše, zavázala-li se ČR ke zvláštní ochraně dětí a mladistvých před nekonsenzuálními pohlavními styky, jak ve své judikatuře deklaruje rovněž Ústavní soud³⁰⁸.

Podobná situace nastává v případě základní skutkové podstaty TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ, u které stanoví TZ dle ustanovení § 186 odst. 2 ve spojení s § 34 odst. 1 písm. d) délku promlčecí doby v trvání 5 let.

Jak vyplývá z kriminologické části této práce, skutková podstata TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ dopadá na druh nekonsenzuálních pohlavních styků, které jsou spojovány s vyšší mírou latence a delším časovým prodléváním oběti s oznámením TČ.

V porovnání s jinými druhy sexuálních útoků, je obecně u vztahových znásilnění doba od uplynutí spáchání TČ do jeho oznámení delší.³⁰⁹ Koncept trestněprávní úpravy, kdy délka promlčecí doby u základní skutkové podstaty TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ, jehož obětí může v porovnání s TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 TZ zpravidla delší dobu, než je oznámí, činí pouze 5 let, zatímco v případě základní skutkové podstaty TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 TZ běží promlčecí doba v délce 10 let, je zcela nepřijatelná.

V době 5 let od spáchání nejsou mnohdy dle výzkumů v oblasti viktimologie (viz kapitolu 5.2.3) oběti často ani schopné TČ oznámit, přičemž dle rozsáhlé statistiky ABS o obětech sexuálního napadení³¹⁰ nejsou neobvyklé ani případy, kdy od spáchání TČ do jeho oznámení uplynulo více než 10 nebo více než 20 let.

Vzhledem k tomu, že pro konstituci institutu promlčení trestní odpovědnosti v právním řádu ČR nejsou dány v současné době přesvědčivé důvody, které by převážily nad významem ochrany obětí sexuálních útoků v podobě úpravy vedoucí k potrestání odpovědných osob v té míře, že by legitimovaly odepření této (trestněprávní) ochrany některým obětem po uplynutí

³⁰⁸ Viz usnesení Ústavního soudu ze dne 27. dubna 2021, sp. zn. III. ÚS 3244/20.

³⁰⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie...*, s. 17.

³¹⁰ Australian Bureau of Statistics. *Recorded Crime – Victims*. National statistics about victims of a range of personal, household and family and domestic violence offences as recorded by police [online]. Canberra: ABS, 2022 [cit. 31. června 2023]. Dostupné z: <https://www.abs.gov.au/statistics/people/crime-and-justice/recorded-crime-victims/latest-release#cite-window1>.

určitého časového období, není žádných překážek a argumentů, které by měly bránit stanovení delších promlčecích dob již u základních skutkových podstat posuzovaných.

Sjednocení délky promlčecí doby u TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ (prostřednictvím jejího prodloužení) a TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 TZ je pak pro vyslovení účinnosti trestněprávní úpravy potírající nekonsenzuálních pohlavní styky zcela nezbytné.

Jak již bylo uvedeno, přímou úměrou mezi dostatečně dlouhou promlčecí dobou a účinnou trestněprávní úpravou potírající znásilnění vnímá i odborná literatura, a to v případě sexuálního zneužívání dětí³¹¹. Není žádného důvodu, proč by uvedený závěr neměl platit i pro dospělé oběti sexuálních útoků, jimž mezinárodní i vnitrostátní závazky zaručují trestněprávní úpravu vedoucí k potrestání osob odpovědných za tyto nekonsenzuální pohlavní styky.

Skutečnost, že promlčecí doba v délce pěti let v případě sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ znemožňuje potrestání osob odpovědných za jednání zachyceného v předmětné skutkové podstatě potvrzuje rovněž advokát JUDr. Daniel Bartoň, LL.M., Ph.D., který se ve své advokátní praxi zaměřuje na pomoc obětem sexuálního zneužívání, podle něhož se v praxi lze setkat často se situacemi, že se v tak krátkém intervalu nepodaří trestní stíhání ani zahájit^{312, 313}.

8.3 Délka promlčecích dob kvalifikovaných skutkových podstat posuzovaných TČ

S ohledem na koncept délky promlčecích dob diferencované dle ustanovení § 34 odst. 1 TZ v závislosti na výši trestní sazby trestu odnětí svobody u konkrétního TČ, je k účinnosti trestněprávní úpravy potírající nekonsenzuální pohlavní styky dále nutné, aby délka promlčecích dob posuzovaných TČ zohledňovala okolnosti mající vliv na prodlévání obětí s oznámením TČ, a to v rámci kvalifikovaných skutkových podstat posuzovaných TČ a trestních sazeb trestu odnětí svobody v nich upravených.

Zejména by tak měla být, v kontextu formulace délky promlčecí doby, zohledněna míra traumatizace oběti, aspekt určitého vztahu mezi obětí a pachatelem a (nízký) věk oběti (viz kapitolu 5.2.1 a 5.2.2).

³¹¹ Viz např. PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 2. díl*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 467.

³¹² Interview s JUDr. Danielem Bartoňem, LL.M., Ph. D. *Sexuální agresori sázejí na promlčení, mám i případy z 90. let, říká advokát* [online]. iDNES.cz, 27. 11. 2022 [cit. 12 února 2023]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/daniel-barton-advokat-zrada-serial.A221124_125018_domaci_vlc.

³¹³ Pozn.: zahájení trestního stíhání pro TČ, o jehož promlčení jde, je dle ustanovení § 34 odst. 4 písm. a) TZ jedním z procesních úkonů, který má za následek přerušování promlčecí doby.

V případě dětské oběti je nutné zmíněné okolnosti ve vztahu k délce promlčecí doby zohledňovat tím důsledněji, a to vzhledem k závazku zvláštní ochrany těchto obětí před sexuálními útoky a explicitně formulovaném požadavku na přijetí dostatečně dlouhých promlčecích dob, jejichž délka musí být dle čl. 33 Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání úměrná závažnosti příslušného TČ, přičemž právě zmiňované okolnosti vztahu mezi pachatelem a obětí a vyšší míra traumatizace závažnost jednání i v těchto případech ještě zvyšují.

8.3.1 Zohlednění aspektu určitého vztahu mezi pachatelem a obětí a okolnosti věku oběti v rámci úpravy délky promlčecí doby

Jak již bylo uvedeno, jediným TČ, který vnímá určitý vztah mezi pachatelem a obětí a jeho zneužití ze strany pachatele jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, je TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 odst. 2 TZ, který poskytuje ochranu právě dětským obětem mladším patnácti let. Pro takové jednání pak ustanovení § 187 odst. 2 ve spojení s § 34 odst. 1 písm. b) TZ formuluje promlčecí dobu v délce patnácti let. S ohledem na skutečnost, že v případě dětské oběti posuzovaných TČ obecně neběží v souladu s čl. 33 Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání dle ustanovení § 34 odst. 3 písm. c) TZ promlčecí doba po dobu, po kterou je oběť mladší osmnácti let, je fakticky promlčecí doba v případě TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 odst. 1, odst. 2 TZ dlouhá vždy minimálně 18 let.

Taková délka promlčecí doby nezohledňuje případy pozdních oznámení po více než dvaceti letech, které mohou být časté právě v oblasti vztahových znásilnění dětských obětí velmi nízkého věku (viz kapitoly 5.2.3), jejichž určitým podobám má právě předmětná skutková podstata poskytovat ochranu.

V případě dětských obětí vztahových znásilnění probíhajících při zneužití právě určitého vztahu mezi pachatelem a obětí, které jsou starší patnácti let, je s ohledem na absenci speciální úpravy nutné postupovat podle kvalifikované skutkové podstaty sexuálního nátlaku dle ustanovení § 186 odst. 3 písm. a) TZ, přičemž promlčecí doba je dle ustanovení § 186 odst. 3 písm. a) ve spojení s § 34 odst. 1 písm. c) TZ v takovém případě desetiletá. S ohledem na skutečnost, že rovněž v tomto případě dle ustanovení § 34 odst. 3 písm. c) TZ promlčecí doba po dobu, po kterou je oběť mladší osmnácti let, neběží, je fakticky promlčecí doba v případě TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 3 písm. a) TZ dlouhá vždy minimálně 10 let a nejvýše 13 let.

Je tak zřejmé, že ani v případě TČ sexuálního nátlaku, jehož obětí je dítě starší patnácti let, není přijata dostatečně dlouhá promlčecí doba zohledňující vyšší závažnost daného jednání z důvodu prvku vztahu mezi pachatelem a obětí a jeho zneužití ze strany pachatele ve smyslu čl. 33 Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání.

Nedostatek právní úpravy je tím viditelnější při porovnání desetileté promlčecí doby zmíněného TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 3 písm. a) TZ namířené proti dítěti staršímu patnácti let a promlčecí doby TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 2 písm. b) TZ namířené rovněž proti dítěti staršímu patnácti let, kterou upravuje ustanovení § 185 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 34 odst. 1 písm. b) TZ v délce 15 let. Ani tato promlčecí doba nezohledňuje oznámení s prodlevou delší 15 nebo 20 let od spáchání TČ, popsaná neodůvodněná diference však nevhodnost právní úpravy promlčení ještě umocňuje.

V případě dospělých obětí pak není, s ohledem na koncept TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ popsaný v kapitole 6.2, okolnost vztahu mezi pachatelem a obětí a jeho zneužití ze strany pachatele zohledněna v rámci délky promlčecí doby vůbec.

8.3.2 Zohlednění míry traumatizace oběti v rámci úpravy délky promlčecí doby

V situaci, kdy je jednáním popsaným v posuzovaných skutkových podstatách TČ způsobena oběti těžká újma na zdraví, shoduje se délka promlčecí doby v případě TČ znásilnění dle ustanovení § 185 odst. 3 písm. c), TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 5 písm. b) a TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 odst. 3 TZ ve spojení s ustanovením § 34 odst. 1 písm. b) TZ na patnácti letech.

Složitější situace však nastává opět v souvislosti s výkladovými obtížemi kvalifikované skutkové podstaty sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 5 písm. b) TZ popsanými v kapitole 6.3.3, která právě zohledňuje způsobení těžké újmy na zdraví jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby.

V důsledku interpretace daného ustanovení v duchu závěru Nejvyššího soudu uvedeného v usnesení ze dne 20. září 2017, sp. zn. 8 Tdo 783/2017, že se předmětná kvalifikovaná skutková podstata vztahuje pouze k jednání obsaženému v ustanovení § 186 odst. 1 TZ, nikoliv již k jednání uvedenému v ustanovení § 186 odst. 2 TZ, promlčecí doba vztahových znásilnění subsumovatelných pod předmětnou skutkovou podstatu ustanovení § 186 odst. 2 TZ, při nichž je dospělé oběti způsobena těžká újma na zdraví, trvá nikoliv patnáct let, ale (s ohledem na ustanovení § 34 odst. 1 písm. d) TZ pět let.

S ohledem na skutečnost, že předmětná skutková podstata dopadá rovněž na dětské oběti uvedených typů vztahových znásilnění starších patnácti let, pak v těchto případech při způsobení těžké újmy na zdraví trvá promlčecí doba dle ustanovení § 186 odst. 3 písm. a) ve spojení s § 34 odst. 1 písm. c) TZ deset let.

Jak vyplývá z části B předkládané práce, pro oběti posuzovaných TČ jsou typické dlouhé prodlevy v oznamování předmětných TČ OČTŘ. Jestliže je pak v důsledku nekonsenzuálního

pohlavního styku způsobena oběti těžká újma na zdraví, je v některých případech zcela vyloučena schopnost oběti dané jednání oznámit OČTŘ v době pěti let od jeho spáchání. Výše popsaná úprava navíc vede ke snížení ochrany dětské oběti starší patnácti let, a to v situacích zvláště závažných jednání se zásadními dopady na život oběti. Takový stav je zcela v rozporu s požadavky vyplývajícími z Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání (zejména jejím čl. 33) a EÚLP.

Pro úplnost je nutné uvést, že ani délka promlčecích dob v rámci kvalifikovaných skutkových podstat ostatních posuzovaných TČ nedostatečně zohledňuje případy oznámení sexuálních útoků, k nimž dochází po více než patnácti nebo dvaceti letech od okamžiku jejich spáchání, a to právě z důvodu jinak v rámci těchto kvalifikovaných skutkových podstat zohledněného – způsobení těžké újmy na zdraví. Právě útokům s uvedenými následky, tedy i významnou společenskou škodlivostí, je nutné s ohledem na časové prodlevy v jejich oznamování popsané v kapitole 5.2 přizpůsobit délku promlčecí doby, přičemž promlčecí doba v trvání 15 let je v takových případech nedostatečná.

Vzhledem ke skutečnosti, že pro institut promlčení trestní odpovědnosti nejsou ve vztahu k posuzovaným sexuálním deliktům dány dostatečné legitimní důvody, je odepření ochrany obětem oznamujícím nekonsenzuální pohlavní styky i po takto dlouhé době nadto zcela neopodstatněné, a to zejména s ohledem na skutečnost, že dlouhé prodlevy v oznámeních sexuálních útoků v řádu desítek let jsou mnohdy odůvodněny právě vysokou mírou traumatizace oběti, a tedy i významnou závažností daného jednání.

8.3.3 Zohlednění subjektu v rámci promlčecí doby

Jak již bylo popsáno v kapitole 6.3.4, posuzované TČ neobsahují kvalifikovanou skutkovou podstatu, v rámci níž by okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby (vedoucí zároveň k delší promlčecí době) byla skutečnost, že pachatel spáchal TČ jako úřední osoba.

U jednání, jímž docílí záměru vykonání nekonsenzuálního pohlavního styku s obětí pachatel prostřednictvím zneužití svého postavení vykonavatele veřejné moci (policista, státní zástupce, úředník veřejné správy apod.), tak upravuje ustanovení § 186 odst. 2 TZ ve spojení s ustanovením § 34 odst. 1 písm. d) TZ promlčecí dobu v délce pěti let (nejsou-li dány důvody pro aplikaci některé z kvalifikovaných skutkových podstat předmětného TČ).

V případech, kdy je vykonavatel veřejné moci původcem jednání naplňujícího skutkovou podstatu TČ znásilnění podle ustanovení § 185 TZ nebo TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 TZ, uplatní se rovněž promlčecí doby specifikované v předchozích kapitolách 8.3.1 a 8.3.2.

Taková právní úprava neodpovídá požadavku ESLP vyslovenému ve věci *Mocanu a další proti Rumunsku*³¹⁴, kdy v případech špatného zacházení, které nekonsenzuální pohlavní styky představují, ze strany státních činitelů nemá být trestní řízení zastaveno z důvodu promlčení.

Dílčí závěr:

S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že promlčecí doby posuzovaných TČ nejsou nastaveny v dostatečně dlouhé délce zohledňující viktimologické poznatky ve vztahu k časovému intervalu od spáchání daného TČ do jeho oznámení, a to již na úrovni základních skutkových podstat posuzovaných skutkových podstat TČ.

Délka promlčecích dob v rámci kvalifikovaných skutkových podstat posuzovaných TČ nedostatečně zohledňuje aspekt vztahu mezi obětí a pachatelem a mírou traumatizace, tj. okolnosti mající významný vliv na dobu oznámení příslušného TČ.

Naopak v případě TČ sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 2 TZ, který směřuje na určitá vztahová znásilnění, jež mají zpravidla incidenci delší prodlevy v oznámení a vyšší míry latence, upravuje TZ nepoměrně kratší promlčecí doby oproti zbylým posuzovaným TČ. V takto krátkých promlčecích dobách nejsou oběti často schopné předmětná jednání oznámit.

Zcela nevhodná je rovněž formulace ustanovení § 186 odst. 5 písm. b) TZ, přičemž interpretace této normy způsobem, že ji lze aplikovat pouze v souvislosti s jednáním uvedeným pod odst. 1, nikoliv již ve vztahu k odst. 2 posuzované skutkové podstaty TČ, vede k důsledku, že v případě, kdy je oběti takovým jednáním popsáním v odst. 2 posuzované skutkové podstaty způsobena těžká újma na zdraví, trvá promlčecí doba pět let, v případě dětských obětí pak 10 let, zatímco v případě, kdy je oběti způsobena těžká újma na zdraví TČ znásilnění podle ustanovení § 185 TZ nebo TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 TZ, je promlčecí doba patnáctiletá.

Právní úprava promlčení trestní odpovědnosti zároveň neodpovídá judikatuře ESLP ve vztahu k nekonsenzuálním pohlavním stykům, jejichž původcem je vykonavatel veřejné moci, kdy v takových případech je dle ESLP promlčení zcela vyloučeno. Navzdory právě uvedenému TZ neupravuje vyloučení promlčení trestní odpovědnosti v případě posuzovaných TČ, jejichž pachatelem je úřední osoba, ale zároveň neobsahuje ani okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby v podobě spáchání posuzovaných TČ úřední osobou, která by mohla vést k delší promlčecí době.

³¹⁴ Rozsudek ESLP ze dne 17. září 2014, *Mocanu a další proti Rumunsku*, č. 10865/09, 45886/07, 32431/08.

Závěr

Jak vyplývá z jednotlivých dílčích závěrů předkládané rigorózní práce, aktuální podoba trestněprávní úpravy ČR potírající nekonsenzuální pohlavní styky neodpovídá v plné míře dosavadním vědním poznatkům oboru kriminologie a nenaplnuje některé z pozitivních závazků ČR mezinárodní povahy, a to z důvodů shrnutých níže.

Ve vztahu k oběma posuzovaným mezinárodním dokumentům platí, že formulují pro ČR do jisté míry obdobné závazky směřující k poskytnutí efektivní ochrany obětem nekonsenzuálních pohlavních styků a pramenící z významu lidské důstojnosti v její nejintimnější sféře.

V otázce legislativního rámce upravujícího nekonsenzuální pohlavní styky stanoví EÚLP konkrétně povinnost přijmout účinnou trestněprávní úpravu, která je způsobilá vést k potrestání osob odpovědných za špatné zacházení, které nekonsenzuální pohlavní styky představují, a to i mezi jednotlivci. Zmíněný závazek poskytuje ochranu před všemi formami nekonsenzuálních pohlavních styků včetně těch, ve kterých chybí prvek fyzického odporu oběti, bez ohledu na věk oběti. Ve vztahu ke zranitelným obětem, jimiž jsou zejména děti, formuluje ESLP v této souvislosti vyšší požadavky na jejich ochranu.

Trestněprávní úprava potírající nekonsenzuální pohlavní styky musí být v souladu s požadavky EÚLP komplexní, a dále musí zohledňovat všechny aspekty, které se promítají do možnosti odpovědné osoby potrestat, tedy i otázku promlčení trestní odpovědnosti. Implicitně tak z EÚLP vyplývá povinnost přijmout v případě TČ potírajících nekonsenzuální pohlavní styky dostatečně dlouhé promlčecí doby, v nichž jsou oběti schopny daný TČ oznámit. V případech, kdy je původcem nekonsenzuálního pohlavního styku vykonavatel veřejné moci, pak zřejmě promlčení trestní odpovědnosti nepřipadá v úvahu vůbec, přičemž v souvislosti se špatným zacházením ze strany vykonavatelů veřejné moci formuluje ESLP obecně požadavek zvláštní stigmatizace.

Úmluva o ochraně dětí proti zneužívání přiznává ochranu před nekonsenzuálními pohlavními styky toliko obětem mladším osmnácti let, přičemž konkrétní závazky dále diferencuje v závislosti na věku oběti. V případě oběti mladší patnácti let stanoví povinnost přijmout trestněprávní úpravu potírající jakékoliv sexuální praktiky s touto obětí. U obětí mladších osmnácti let pak požaduje kriminalizovat určité formy nedobrovolných pohlavních styků. Oproti EÚLP pak Úmluva o ochraně dětí proti zneužívání obsahuje již explicitní požadavek na úpravu dostatečně dlouhých promlčecích dob zohledňujících závažnost činu.

Pro účely určení odpovídající podoby trestněprávní úpravy potírající nekonsenzuální pohlavní styky je třeba vycházet z přesné charakterizace právního statku, jemuž má taková právní

úprava poskytovat ochranu, a ze specifík tohoto typu trestné činnosti, která by právní úprava měla za vymezeným účelem reflektovat.

V této souvislosti vyplývá z poznatků oboru viktimologie v první řadě skutečnost, že v celkové množině nekonsenzuálních pohlavních styků převládají tzv. *acquaintance rapes*, tedy ty, v jejichž rámci existuje mezi pachatelem a obětí vztah určitého stupně známosti, a která se zpravidla vyznačují absencí prvku násilí. V případě některých typů vztahových znásilnění využívá pachatel obvykle k dosažení vykonání pohlavního styku s obětí prostředků vyplývajících právě z existence vztahu určité kvality. Předmětný typ znásilnění může mít na jeho oběť zároveň zásadnější dopady, a má tak potencialitu vyšší závažnosti, než tzv. *stranger rapes*, tedy znásilnění, k nimž dochází ze strany oběti neznámého pachatele.

Významným specifikem je v případě obou ze zmíněných druhů znásilnění obvyklá reakce oběti na sexuální útok, spočívající ve stavu tzv. ustrnutí, které je jako biologicky podmíněná reakce nezávislé na vůli oběti, přičemž útok vedený za využití právě tohoto stavu ustrnutí oběti může mít opět v porovnání s útoky, při nichž oběť projevila odpor a bránila se významnější dopad na oběť útoku a závažnější psychické následky.

Dalším zásadním specifikem je vysoká latence sexuálních útoků a dlouhé prodlevy v oznamování TČ, které jsou opět významnější u vztahových znásilnění, a dále v situacích, kdy oběť byla v době útoku nižšího věku nebo v případě vyšší míry traumatizace oběti, přičemž při obzvláště závažných případech není neobvyklé jejich oznámení i po uplynutí doby delší než deset nebo dvacet let.

Všechny výše uvedené okolnosti je nutné promítnout do trestněprávní úpravy potírající nekonsenzuální pohlavní styky, kterou český zákonodárce vkládá do celkem tří TČ, a sice TČ znásilnění podle ustanovení § 185 TZ, TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 TZ a TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 TZ, přičemž poslední zmíněný poskytuje speciální ochranu obětem mladším patnácti let, a to i proti ze strany oběti dobrovolným pohlavním stykům.

Co se týká základní skutkové podstaty TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ je zřejmé, že zmíněnou skutkovou podstatu lze v souladu s požadavky EÚLP vyložit způsobem dostatečně pokrývajícím pohlavní styky vykonané přes nesouhlas oběti. Stejný interpretační závěr se uplatní i ve vztahu ke skutkové podstatě TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 alinea druhá TZ, která prostřednictvím znaku bezbrannosti dopadá i na taková jednání, v jejichž rámci využívá pachatel za účelem vykonání pohlavního styku stavu ustrnutí oběti.

V praxi OČTŘ lze však stále zaznamenat případy, kdy tyto zaměřují svou pozornost v souvislosti se skutkovou podstatou dle ustanovení § 185 odst. 1 alinea první TZ na (ne)přítomnost fyzického odporu oběti, nebo neposuzují stav ustrnutí oběti jako stav bezbrannosti

ve smyslu ustanovení § 185 odst. 1 alinea druhá TZ. Za takový restriktivní přístup posuzovaných norem vedoucí k odepření ochrany určité skupině obětí nekonsenzuálních pohlavních styků nese v individuálních případech odpovědnost ČR, a to s ohledem na její povinnost zajistit odpovídající soudní a administrativní aparát, který bude příslušné normy vykládat a aplikovat způsobem zajišťujícím účinnou ochranu před nekonsenzuálními pohlavními styky, vyplývající z čl. 3 EÚLP.

Potřebu zohlednění specifik některých vztahových znásilnění, která probíhají právě prostřednictvím zneužití určitého vztahu mezi pachatelem a obětí, reflektuje skutková podstata TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ. Ze systematiky TZ a úpravy výše trestní sazby je však zřejmé, že jednání obsažené ve zmíněné skutkové podstatě vnímá zákonodárce v porovnání s ostatními posuzovanými skutkovými podstatami jako méně závažné. Takový koncept je v rozporu s výše popsány viktimologickými poznatky o škodlivosti daného jednání a vede k absurdnímu přístupu, kdy oběti jednání s vyšší potencialitou závažnosti chráníme méně než jiné oběti nekonsenzuálních pohlavních styků.

Posuzovaná skutková podstata, kterou zákonodárce vnímá jako méně závažnou, navíc dopadá na jednání, kdy za účelem vykonání pohlavního styku s obětí zneužije pachatel svého postavení vykonavatele veřejné moci, ačkoliv pro tyto případy špatného zacházení vyžaduje ESLP jejich zvláštní stigmatizaci. Uvedený nedostatek není napraven ani prostřednictvím konstituce kvalifikované skutkové podstaty posuzovaného TČ, která by obsahovala spáchání TČ úřední osobou jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby. Taková kvalifikovaná skutková podstata pak absentuje i v případě ostatních posuzovaných TČ.

Výše popsaná koncepce TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 představuje rozpor s požadavkem zvláštní ochrany dětí vyplývající z čl. 3 EÚLP a je obzvláště nevhodná vzhledem ke skutečnosti, že úprava TČ sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 2 TZ poskytuje ochranu rovněž dětským obětem starším patnácti let, zatímco oběti obdobného jednání mladší patnácti let chrání speciální právní úprava TČ pohlavního zneužití podle ustanovení § 187 TZ, která jako jediná zohledňuje vztah mezi pachatelem a obětí jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, a tedy okolnost zvyšující závažnost daného jednání.

Přesto, že pro výše popsanou diferenciaci zejména ve výši trestních sazeb není jakýchkoliv důvodů, snížená ochrana před jednáním popsáným v ustanovení § 186 odst. 2 TZ by mohla být do určité míry zhojena, pokud by TZ prostřednictvím kvalifikované skutkové podstaty posuzované normy reflektoval vyšší škodlivost jednání v situaci naplnění potenciality způsobení těžšího následku.

Ustanovení § 186 odst. 5 písm. b) TZ sice okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby v podobě způsobení těžké újmy na zdraví upravuje, nicméně v důsledku nedokonalosti textu předmětné normy není možné zmíněnou kvalifikovanou skutkovou podstatu právě ve vztahu k jednání obsaženému ve skutkové podstatě TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ aplikovat, přičemž právě uvedené platí opět rovněž pro dětské oběti starší patnácti let.

Co se týká promlčení trestní odpovědnosti, pak tento institut má nezanedbatelný vliv na účinnost trestněprávní úpravy potírající nekonsenzuální pohlavní styky. Přesto nebyla v rámci testu legitimacy přesvědčivě prokázána odůvodněnost takového institutu ve vztahu k posuzovaným sexuálním deliktům.

Z hlediska odůvodněnosti institutu promlčení trestní odpovědnosti je totiž podstatný rozdíl mezi případy závažné kriminality, jakou posuzovaná trestná činnost představuje v porovnání s trestnou činností méně závažnou. V případě méně závažné kriminality mohou být důvody tradičně udávané odbornou literaturou za účelem legitimizace institutu promlčení relevantní, avšak v případě trestné činnosti, která se výrazně dotýká zájmů společnosti a představuje zásah do významnějších právních statků, jsou takové důvody zcela liché.

Bez ohledu na nepřípustnost promlčení v případě, kdy je původcem nekonsenzuálního pohlavního styku vykonavatel veřejné moci, není za těchto předpokladů dán obecně důvod pro optimalizaci zájmu společnosti na potrestání osob odpovědných za nekonsenzuální pohlavní styky, který by legitimoval odepření trestněprávní ochrany v případě jejich oznámení po uplynutí deseti, případně patnácti let, která nejsou neobvyklá zejména u obzvláště závažných útoků.

Ani přes výše uvedenou absenci legitimacy institutu promlčení ve vztahu k posuzované trestné činnosti však nejsou promlčecí doby posuzovaných TČ nastaveny v dostatečně dlouhé délce zohledňující viktimologické poznatky k časovému intervalu, a to jak v základních skutkových podstatách, tak v rámci jejich kvalifikovaných podob, kdy tato úprava nedostatečně zohledňuje aspekt vztahu mezi obětí a pachatelem a mírou traumatizace, tj. okolnosti mající významný vliv na dobu oznámení příslušného TČ.

V případě TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ, který dopadá na určitý typ vztahových znásilnění, jež mají zpravidla incidenci delší prodlevy v oznámení a vyšší míry latence, navíc TZ upravuje nepoměrně kratší promlčecí doby oproti zbylým posuzovaným TČ. V takto krátkých promlčecích dobách nejsou oběti často schopné předmětná jednání oznámit vůbec a trestněprávní úprava tak v těchto případech nemůže vést k potrestání odpovědných osob ve smyslu čl. 3 EÚLP.

Aktuální trestněprávní úprava neodpovídá ani požadavku ESLP, podle něhož je v případě nekonsenzuálních pohlavních styků, jejichž původcem je vykonavatel veřejné moci,

promlčení trestní odpovědnosti vyloučeno. TZ totiž neupravuje vyloučení promlčení trestní odpovědnosti v případě posuzovaných TČ, jejichž pachatelem je úřední osoba, ale, jak již bylo zmíněno, neobsahuje ani okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby v podobě spáchání posuzovaných TČ úřední osobou, která by mohla vést k delší promlčecí době. V případě, kdy pachatel zneužije za účelem vykonání pohlavního styku s obětí postavení vykonavatele veřejné moci, se navíc aplikují kratší promlčecí doby TČ sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 odst. 2 TZ.

S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že trestněprávní úprava potírající nekonsenzuální pohlavní styky v podobě, v jaké je upravena v právním řádu ČR, nedostatečně naplňuje vymezené požadavky vyplývající z lidskoprávních dokumentů EÚLP a Úmluvy o ochraně dětí proti zneužívání a neposkytuje ochranu obětem nekonsenzuálních pohlavních styků v podobě odpovídající dosavadním viktimologickým poznatkům.

V případě, kdy v důsledku nedostatku příslušné normy, nebo její nesprávné interpretace ze strany OČTŘ, dojde k odeprání možnosti oběti sexuálního útoku vyšetřit takové jednání způsobem vedoucím k potrestání osoby za ně odpovědné, bude tato oběť moci hájit svá práva prostřednictvím stížnosti k ESLP a ČR ponese odpovědnost z nedostatečného naplnění svých pozitivních závazků vzešlou.

K napravení výše popsaných nedostatků je nutné v první řadě zajistit výklad relevantních znaků posuzovaných skutkových podstat způsobem naplňujícím požadavky vyplývající z EÚLP, a to například přijetím interních pokynů, metodik a jiných materiálů adresovaných OČTŘ.

Z hlediska normotvorné činnosti je dále vhodné přiznat jednání specifikovanému pod ustanovením § 186 odst. 2 TZ stejnou úroveň závažnosti jako jednání subsumovatelnému pod skutkovou podstatu znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 TZ, a to například formálním včleněním jednání obsaženého v ustanovení § 186 odst. 2 TZ pod TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 TZ.

V této souvislosti je zároveň nezbytné sjednotit výši trestních sazeb trestu odnětí svobody u jednání aktuálně postihovaného ustanovením § 186 odst. 2 TZ a u TČ znásilnění podle ustanovení § 185 odst. 1 TZ, a to včetně kvalifikovaných skutkových podstat posuzovaných TČ.

Odpovídající sjednocení výše trestních sazeb trestu odnětí svobody je dále nutné realizovat rovněž v případě TČ pohlavního zneužití dle ustanovení § 187 TZ a TČ znásilnění namířeného proti dítěti mladšímu patnácti let podle ustanovení § 185 odst. 3 písm. a) TZ.

Zcela nevyhnutelná je úprava textace kvalifikované skutkové podstaty obsažené v ustanovení § 186 odst. 5 písm. b) TZ způsobem, aby byla nade vší pochybnost zřejmá použitelnosti ustanovení

§ 186 odst. 5 písm. b) TZ i ve vztahu k jednání specifikovanému v odst. 2 dotčené skutkové podstaty.

V rámci posuzovaných skutkových podstat je dále třeba upravit okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby v případě, kdy pachatel spáchá TČ jako úřední osoba tak, jak činí například skutková podstata TČ mučení podle § 149 odst. 2 písm. a) TZ. V těchto případech je zároveň třeba formulovat vyloučení promlčení trestní odpovědnosti.

V ostatních případech je pak vhodné, v návaznosti na výše navržené sjednocení výše trestních sazeb trestu odnětí svobody, sjednotit rovněž délku promlčecích dob posuzovaných TČ a následně ji prodloužit tak, aby dostatečně pokrývala i pozdní oznámení po uplynutí doby delší dvaceti let od okamžiku útoku, případně zvážit potřebu úpravy promlčení trestní odpovědnosti i ve vztahu k nekonsenzuálním pohlavním stykům mezi jednotlivci jako takové, a to s ohledem na nedostatek legitimacy institutu promlčení ve vztahu k tomuto typu trestné činnosti.

V neposlední řadě je pak nutné dbát bezvýjimečné interpretace a aplikace úpravy potírající nekonsenzuální pohlavní styky způsobem zaručujícím praktická a účinná práva jejich obětem s cílem nejvyššího možného standardu ochrany lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

Seznam použitých zdrojů

Česká monografie

1. ČÍRTKOVÁ, Ludmila, VITOUŠOVÁ, Petra. *Pomoc dětem (a svědkům) TČ: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, 191 s.
2. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, 431 s.
3. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, 160 s.
4. GERLOCH, Aleš, Pavel ŠTURMA. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011. 536 s.
5. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, 336 s.
6. GILLERNOVÁ Ilona, BOUKALOVÁ, Hedvika. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, 280 s.
7. HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Manuálek o násilí*. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2004, 83 s.
8. HORT, Vladimír, HRDLIČKA, Michal, KOCOURKOVÁ, Jana a kol. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Praha: Portál, 2000, 496 s.
9. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Leges, 864 s.
10. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, 976 s.
11. Kolektiv autorů. *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. 3. g/j. Praha: Diderot, 1999, 473 s.
12. KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, 2008, 292 s.
13. KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 922 s.
14. MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, 340 s.
15. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 296 s.
16. MUSIL, Jan. *Kriminalistika*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, 582 s.
17. NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, 451 s.
18. SLÁDEČEK, Josef. *Promlčení dle trestního práva: porovnávací studie dle stavu nynějších zákonů*. Praha: J. Sládeček, 1892, 230 s.

19. SOLNAŘ a kol. *Systém českého trestního práva. Díl II. Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009, 786 s.
20. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, 1200 s.
21. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, 464 s.
22. STRAUS, Jiří a kol. *Dějiny kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 444 s.
23. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2004. 870 s.
24. VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, 636 s.
25. VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální zneužívání dětí: rizika a potřeby dětí jako východisko prevence*. Praha: Univerzita Karlova, 3. lékařská fakulta, 2012, 95 s.
26. VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha: Portál, 1999, 118 s.
27. WEISS, Petr, ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Praha: Portál, 2001, 160 s.
28. WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada, 2005, 264 s.
29. WEISS, Petr a kol. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010, 744 s.

Zahraníční monografie

1. BROWNMILLER, Susan. *Against Our Will: Men, Women and Rape*. New York City: Bantam Book, 1976, 541 s.
2. DIANIŠKA, Gustáv, STRÉMY, Tomáš a kol. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2016, 405 s.
3. GARRAUD, René. *Précis de droit criminel*. Paris: L. Larose et L. Tenin, 1912, 502 s.
4. HABERMAS, Jürgen. *Budoucnost lidské přirozenosti: na cestě k liberální eugenice?*. 1. vydání Praha: Filosofia, 2003, 125 s.
5. JANIS, Mark, W., KAY, Richard, S., BRADLEY, Anthony, W. *European human rights law: text and materials*. 3. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2008, 1016 s.
6. JEWKES, Yvonne. *Media and Crime*. 3. vydání. London: SAGE Publications Ltd., 2015, 304 s.
7. KANT, Immanuel. *Werkausgabe Band VIII: Die Metaphysik der Sitten*. 2009, Berlín: Suhrkamp Verlag, 582 s.
8. MAYER, Max, Ernst. *Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts*. Heildeberg: C. Winter, 1915, 552 s.
9. ROTTER, Hans. *Důstojnost lidského života: Základní otázky lékařské etiky*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1999, 107 s.

10. STÖRIG, Hans, Joachim. *Malé dějiny filozofie*. 2. rozšířené vydání Praha: ZVON, 1992, 630 s.
11. WARD, Colleen. Anna. *Attitudes toward rape: Feminist and social psychological perspectives*. Londýn: SAGE Publications, 1995. 239 s.

Komentáře

1. DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 1568 s.
2. HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, 1413 s.
3. KMEC, Jíří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1696 s.
4. RYCHETSKÝ, Pavel a kol. *Ústava České republiky: Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 1224 s.
5. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 1. díl*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1464 s.
6. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář – 2. díl*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 2150 s.
7. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář – 1. díl*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1920 s.
8. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákon*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, 1980 s.
9. ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář – 1. díl* [online databáze]. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, 2. aktualizace.
Dostupné z: databáze beck-online.cz.

České odborné články a příspěvky ve sborníku

1. BISKUP, Pavel. Diagnostika syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte – Doporučený postup určený lékařům primární péče. *Pediatric pro praxi*, 2001, roč. 2, č. 4, s. 164–168.
2. BOTEK, Libor, NAVRÁTILOVÁ, Jiřina. Trestné činy duchovních v sexuální oblasti z pohledu světského a kanonického práva. *Státní zastupitelství* [online databáze], 2019, roč. 17 [cit. 3. května 2023].
Dostupné z: databáze noveaspi.cz.
3. ČIHÁK, František. Psychické reakce dětských obětí sexuálního zneužívání a znásilnění. *Pediatric pro praxi*, 2011, roč. 12, č. 5, s. 325–327.
4. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Vybrané poznatky o obětech sexuálního násilí. *Právo a rodina* [online databáze], 2021, roč. 21, č. 5 [cit. 3. května 2023].
Dostupné z: databáze noveaspi.cz.
5. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Jak může rodina pomoci obětem sexualizovaného násilí? *Právo a rodina* [online databáze], 2022, roč. 22, č. 2 [cit. 2. února 2023].
Dostupné z: databáze noveaspi.cz.

6. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Je třeba rozlišovat různé typy znásilnění?. *Právo a rodina* [online databáze], 2019, roč. 19, č. 6 [cit. 2. února 2023].
Dostupné z: databáze noveaspi.cz.
7. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Mýty o obětech znásilnění. *Právo a rodina*, 2014, roč. 14, č. 5, s. 8-13.
8. ČÍRTKOVÁ, Ludmila, VITOUŠOVÁ, Markéta. Pomoc oběti trestného činu znásilnění: Informace pro zdravotnický personál. *Diagnóza*, 2010, roč. 6, č. 4, s. 32-34.
9. HANUŠOVÁ, Jaroslava, HANUŠ, Petr, KOVAŘÍK Jirí, RAMEŠOVÁ, Miluše. Sexuální zneužívání dětí – oběti a pachatelé – teoretická část. *Prevence úrazů, otrav a násilí*, 2014, roč. 10, č. 2, s. 56–69.
10. NEDVĚTICKÝ, Kamil. Propojení penitenciární a postpenitenciární péče – podmínka fungující trestní politiky. *Trestní právo*, [online databáze], 2021, č. 2 [cit. 23. října 2022].
Dostupné z: databáze noveaspi.cz.
11. PELC, Vladimír. Aktuální otázky promlčení trestní odpovědnosti. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 18, č. 1, s. 1–7.
12. PTÁČEK Radek, ŽUKOV Ilja, ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Oběti znásilnění (otázky věrohodnosti a psychické traumatizace). *Soudce* [online databáze], 2009, č. 7.
Dostupné z: databáze noveaspi.cz.
13. PTÁČEK, Radek, ŽUKOV, Ilja, ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Rape trauma – klinické a forenzní souvislosti. *Psychiatrie pro praxi*, 2009, roč. 10, č. 6, s. 268-271.
14. SEJBALOVÁ, Petra, REGULI, Helena. Specifičnost viktimizace obětí znásilnění. *Psychiatrie pro praxi*, roč. 12, č. 1, s. 19–21.
15. TICHÝ, Vlastimil, PRÁŠKO, Ján. Akutní reakce na stres a posttraumatická stresová porucha. *Vojenské zdravotnické listy*, 2000, roč. 69, 2000, č. 4, s. 185–189.
16. WEISS, Petr, FUKA, Jaroslav, ZIMANOVÁ, Jana. Časové faktory recidivity pacientů po prodělané ústavní sexuologické ochranné léčbě. *Československá psychiatrie*, 1987, roč. 31, č. 83, s. 25-29.
17. ZEZULOVÁ, Jana, BAYEROVÁ, Monika. Komerční sexuální zneužívání. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 7, s. 299-303.
18. ZIMANOVÁ, Jana, HUBÁLEK, Slavomil. Komplexní adaptační terapie sexuálních delikventů. *Československá psychiatrie*, 1986, roč. 30, č. 82, s. 211-214.

Zahraníční odborné články a příspěvky ve sborníku

1. ABBEY, Antonia, ROSS, Lisa, Thompson, MCDUFFIE, Donna, MCAUSLAN, Pam. Alcohol and dating risk factors for sexual assault among college women. *Psychology of Women Quarterly* [online], 1996, roč. 20, č. 1, s. 147–169 [cit. 17. dubna 2023].
Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1996.tb00669.x>.
2. BENNICIE, Jennifer. A., RESSICK, Paricia. A. Marital Rape: History, Research, and Practice. *Trauma, Violence, & Abuse* [online], 2003, roč. 4, č. 3, s. 228–246 [cit. 4. ledna 2023].
Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1524838003004003003>.

3. BURGESS, Ann, Wolbert, HOLMSTROM, Lynda, Lytle. Rape Trauma Syndrome. *The American Journal of Psychiatry* [online], 2015, roč. 131, č. 9, s. 981–986 [cit. 25. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1176/ajp.131.9.981>.
4. CHECK, James, V., P., MALAMUH, Neil. M. Sex role stereotyping and reactions to perceptions of stranger versus acquaintance rape. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1983 [online], roč. 4, č. 2, s. 344–356 [cit. 3. června 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.45.2.344>.
5. DANIELSON, Carla, Kmett, AMSTADTER, Ananda, B., DANGELMAIERS, Ruth, E., RESNICK, Heidi, S., SAUNDERS, Benjamin, E., KILPATRICK, Dean, G. Trauma related risk factors for substance abuse among male versus female young adults. *Addictive Behaviors* [online], 2009, roč. 34, č. 4, s. 395–399 [cit. 14. června 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2008.11.009>.
6. DU MONT, Janice, MILLER, Karen, Lee, MYHR, Terri, L. The Role of “Real Rape” and “Real Victim” Stereotypes in the Police Reporting Practices of Sexually Assaulted Women. *Violence against women* [online], 2003, roč. 9, č. 4, s. 466–486 [cit. 4. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1077801202250960>.
7. FINKELHOR, David, ORMROD, Richard. Characteristics of crimes against juveniles. *Juvenile Justice Bulletin*, Washington, DC: US Government Printing Office, 2000, č. 6, s. 1–11.
8. GRAVELIN, R., Claire, BIERNAT, Monica, BUCHER, E., Caroline. Blaming the victim of acquaintance rape: individual, situational, and sociocultural factors. *Frontiers in psychology* [online], 2019, roč. 19, č. 9, s. 2422 [cit. 25. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02422>.
9. KAHN, Arnold. S., JACKSON, Jennifer, KULLY, Christine, BADGER, Kelly, HALVORSEN, Jessica. Calling it rape: differences in experience of women who do or do not label their sexual assault as rape. *Psychology of Women* [online], 2003, roč. 27, č. 3, s. 233–242 [cit. 6. června 2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/1471-6402.00>.
10. KAYSEN, Debra, MORRIS, Miranda, K., RIZVI, Shireen, L., RESICK, Patricia, A. Peritraumatic responses and their relationship to perception of threat in female crime victims. *Violence against women* [online], 2005, roč. 11, č. 12, s. 1515–1535 [cit. 4. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/107780120528093>.
11. KESSLER Ronald, C., BERGLUND, Patricia, DEMLER, Olga, JIN, Robert, MERIKANGAS, Kathleen, R., WALTERS, Ellen, E. Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of DSM-IV disorders in the National Comorbidity Survey Replication. *Archives of General Psychiatry* [online], 2005, roč. 62, č. 7, s. 592–602 [cit. 5. května 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1001/archpsyc.62.6.593>.
12. KOSS, Mary, P., DINERO, Thomas, E., SEIBEL, Cynthia, A., COX, Susan, L. Stranger and acquaintance rape. Are there differences in the victim's experience? *Psychology of Women Quarterly* [online], 1988, roč. 12, č. 1, s. 1–24 [cit. 1. února 2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1988.tb00924.x>.
13. MÖLLER, Anna, SÖNDERGAARD, Hans, Peter, HELSTRÖM, Lotti. Tonic immobility during sexual assault – a common reaction predicting post-traumatic stress

- disorder and severe depression. *Acta Obstet Gynecol Scand* [online], 2017, roč. 96, č. 8, s. 932–938 [cit. 4. května 2023].
Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/aogs.13174>.
14. RESNICK, Heidi, ANCIERNO, Ron, WALDROP, Angela, E., KING, Lynda, KING, Daniel, DANIELSON, Carla, RUGGIERO, Kenneth, J., KILPATRICK, Dean. Randomized Controlled Evaluation of an Early Intervention to Prevent Post-Rape Psychopathology. *Behaviour research and therapy* [online], 2007, roč. 45, č. 10, s. 2432–2447 [cit. 2. ledna 2023].
Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.brat.2007.05.002>.
 15. ROELOFS, Karin. Freeze for action: neurobiological mechanisms in animal and human freezing. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences* [online], 2017, roč. 372, č. 1718 [cit. 23. března 2023].
Dostupné z: <https://doi.org/10.1098/rstb.2016.0206>.
 16. RUSSO, Laura. Date rape: a hidden crime. *Trends & Issues in crime and criminal justice*. Canberra: Australian Institute of criminology [online], 2000, č. 157, s. 1–6 [cit. 4. května 2023].
Dostupné z: <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi157>.
 17. SAMPLE, Lisa, L., BRAY, Timothy, M. Are sex offenders dangerous? *Criminology and Public Policy* [online], 2003, roč. 3, č. 1, s. 59–82 [cit. 26 března 2023].
Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1745-9133.2003.tb00024.x>.
 18. SHELTON, Dinah, GOULD, Ariel. Positive and negative obligations. In: SHELTON, Dinah (eds.). *The Oxford Handbook of International Human Rights Law*. Oxford: University Press, 2013, 1078 s.
 19. TOMMASO, Maria, Laura, Di, SHIMA, Isilda, STROM, Steinar, BETTIA, Francesca. As bad as it gets: Well-being deprivation of sexually exploited trafficked women. *European Journal of Political Economy* [online], 2009, roč. 25, č. 2, s. 143–162 [cit. 5. května 2023].
Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2008.11.002>.
 20. YOUNG, Richard. Integrating a Multi-Victim Perspective into Criminal Justice Through Restorative Justice Conferences. In: CRAWFORD, Adam, GOODEY, Jo (eds.). *Integrating a Victim Perspective within Criminal Justice*. Aldershot: Ashgate Dartmouth, 2000, s. 224–250.
Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781315252179>.
 21. VIKI, Tendayi, G., ABRAMS, Dominic, MASSER, Barbara. Evaluating Stranger and Acquaintance Rape: The Role of Benevolent Sexism in Perpetrator Blame and Recommended Sentence Length. *Law and Human Behavior* [online], 2004, roč. 28, č. 3, s. 295–303 [cit. 30. srpna 2022].
Dostupné z: <https://doi.org/10.1023/B:LAHU.0000029140.72880.69>.
 22. WELCH, Jan, MASON, Fiona. Rape and sexual assault. *British Medical Journal* [online], 2007, roč. 334, č. 7604, s. 1154–1158 [cit. 4. května 2023].
Dostupné z: <https://doi.org/10.1136/bmj.39211.403970.BE>.

Právní předpisy

1. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
2. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 52/2009 Sb.

3. Zákon č. 333/2020 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
4. Zákon č. 287/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
5. Royaume de Belgique. Code pénal du 8 juin 1867, no. 1867-06-08/01, tel que modifié 1867-06-08/01 [online, cit. 5. června 2023].
Dostupné z: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/code-pnal-belgique_html/Belgium_Code_Penal_1867_as_amended_2014.pdf.
6. Slovenská republika. Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon v znení neskorších predpisov [online, cit. 5. června 2023].
Dostupné z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>.
7. Lýðveldið Ísland. Almenn hegningarlög nr. 19/1940, með áorðnum breytingum [online, cit. 6. června 2023].
Dostupné z: <https://www.althingi.is/lagas/nuna/1940019.html>.
8. Rzeczpospolita Polska. Kodeks karny, ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm. [online, cit. 5. června 2023].
Dostupné z: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>.

Důvodové zprávy

1. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, zvláštní část.

Judikatura českých soudů a jiné akty orgánů veřejné moci

1. Nález Ústavního soudu ze dne 26. března 1996, sp. zn. Pl. ÚS 48/95 (N 21/5 SbNU 171).
2. Nález Ústavního soudu ze dne 16. června 1999, sp. zn. Pl. ÚS 4/99 (N 93/14 SbNU 263).
3. Nález Ústavního soudu ze dne 25. června 2002, sp. zn. Pl. ÚS 36/01 (N 80/26 SbNU 317).
4. Nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04 (N 223/39 SbNU 353).
5. Nález Ústavního soudu ze dne 30. září 2009, sp. zn. III. ÚS 384/08 (N 211/54 SbNU 587).
6. Nález Ústavního soudu ze dne 23. dubna 2013, sp. zn. Pl. ÚS 33/10 (N 62/69 SbNU 177).
7. Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. dubna 2021, sp. zn. III. ÚS 3244/20.
8. Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. května 2021, sp. zn. I. ÚS 3363/20.
9. Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. října 2021, sp. zn. IV. ÚS 707/21.

10. Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 11. listopadu 2015, sp. zn. Tpjn 304/2014 (č. 51/2015 Sb. rozh. tr.).
11. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2007, sp. zn. 11 Tdo 1240/2007 (publikováno s anotací v Trestněprávní revue, roč. 8 č. 4 s. 118).
12. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2012, sp. zn. 11 Tdo 975/2012.
13. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. listopadu 2013, sp. zn. 3 Tdo 1279/2013.
14. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. srpna 2014, sp. zn. 11 Tdo 782/2014.
15. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. září 2017, sp. zn. 8 Tdo 783/2017 (č. 19/2018 Sb. rozh. tr.).
16. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. června 2019, sp. zn. 3 Tdo 457/2019.
17. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 2019, sp. zn. 8 Tdo 935/2019.
18. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. srpna 2021, sp. zn. 8 Tdo 699/2021 (č. 2/2022 Sb. rozh. tr.).
19. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. března 1994, sp. zn. 3 To 105/93 (č. 43/1994 Sb. rozh. tr.).
20. Zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 19. ledna 1982, č. Tpjf 158/80 (č. 17/1982 Sb. rozh. tr.).
21. Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 6. listopadu 1975, sp. zn. 4 To 22/75 (č. 34/1976 Sb. rozh. tr.).
22. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 14. září 1978, sp. zn. 4 Tz 62/78 (č. 36/1979 Sb. rozh. tr.).
23. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 1. února 1983, sp. zn. 3 To 3/83 (č. 6/1984 Sb. rozh. tr.).
24. Vyrozumění Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 20. ledna 2021, č. j. 3 KZN 1114/2020-13.
25. Vyrozumění Městského státního zastupitelství v Praze ze dne 2. října 2020, č. j. 3 KZN 1014/2020-8.

Judikatura evropských soudů

1. Rozsudek ESLP ze dne 18. ledna 1978, *Irsko proti Spojenému království*, č. 5310/71.
2. Rozsudek ESLP ze dne 13. května 1980, *Artico proti Itálii*, č. 6694/74.
3. Rozsudek ESLP ze dne 26. března 1985, *X a Y proti Nizozemsku*, č. 8978/80.
4. Rozsudek ESLP ze dne 25. září 1997, *Ayidín proti Turecku*, č. 23178/97.
5. Rozsudek ESLP ze dne 28. října 1998, *Osman proti Spojenému království*, č. 23452/94.
6. Rozsudek ESLP ze dne 28. července 1999, *Selmouni proti Francii*, č. 25803/94.

7. Rozsudek ESLP ze dne 10. května 2001, *Z a další proti Spojenému království*, č. 29392/95.
8. Rozsudek ESLP ze dne 23. května 2001, *Denizçi a další proti Kypru*, č. 25316–25321/94 a 27207/95.
9. Rozsudek ESLP ze dne 17. ledna 2002, *Calvelli a Ciglio proti Itálii*, č. 32967/96.
10. Rozsudek ESLP ze dne 27. listopadu 2003, *Hénaf proti Francii*, č. 65436/01.
11. Rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2003, *M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98.
12. Rozsudek ESLP ze dne 22. června 2004, *Broniowski proti Polsku*, č. 31443/96.
13. Rozsudek ESLP ze dne 24. února 2005, *Isayeva, Yusupova a Bazayeva proti Rusku*, č. 57947/00.
14. Rozsudek ESLP ze dne 2. října 2006, *Duchoňová proti České republice*, č. 29858/03.
15. Rozsudek ESLP ze dne 17. října 2006, *Okkali proti Turecku*, č. 52067/99.
16. Rozsudek ESLP ze dne 20. prosince 2007, *Nikolova a Velichkova proti Bulharsku*, č. 7888/03.
17. Rozsudek ESLP ze dne 19. února 2009, *A. a další proti Spojenému království*, č. 3455/05.
18. Rozsudek ESLP ze dne 25. června 2009, *Beganović proti Chorvatsku*, č. 46423/06.
19. Rozsudek ESLP ze dne 7. ledna 2010, *Rantsev proti Kypru a Rusku*, č. 25965/04.
20. Rozsudek ESLP ze dne 11. prosince 2009, *Trapeznikova proti Rusku*, č. 21539/02.
21. Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2010, *Gäffen proti Německu*, č. 22978/05.
22. Rozsudek ESLP ze dne 1. února 2011, *Yazgül Yılmaz proti Turecku*, č. 36369/06.
23. Rozsudek ESLP ze dne 16. února 2012, *Eremiášová a Pechová proti České republice*, č. 23944/04.
24. Rozsudek ESLP ze dne 17. září 2014, *Mocanu a další proti Rumunsku*, č. 10865/09, 45886/07, 32431/08.
25. Rozsudek ESLP ze dne 15. prosince 2016, *Khlajfia a ostatní proti Itálii*, č. 16483/12.
26. Rozsudek ESLP ze dne 25. června 2019, *Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku*, č. 41720/13.

Studie, průzkumy a statistiky

1. Australian Bureau of Statistics. *Recorded Crime – Victims*. National statistics about victims of a range of personal, household and family and domestic violence offences as recorded by police [online]. Canberra: ABS, 2022 [cit. 31. června 2023].
Dostupné z: <https://www.abs.gov.au/statistics/people/crime-and-justice/recorded-crime-victims/latest-release#cite-window1>.
2. Australian Bureau of Statistics. *Victims of sexual assault: time to report and age at incident*: [online]. Canberra: ABS, 2019 [cit. 3. března 2023].

- Dostupné z: <https://www.abs.gov.au/articles/victims-sexual-assault-time-report-and-age-incident#cite-window1>.
3. BLATNÍKOVÁ, Šárka, FARIDOVÁ, Petra, ZEMAN, Petr. *Znásilnění v ČR – trestné činy a odsonzení pachatelé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci [online], 2015, 221 s. [cit. 2. února 2023].
Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/428.pdf>.
 4. TJADEN, Patricia, THOENNES, Nancy. *Prevalence, incidence, and consequences of violence against women: Findings from the national violence against women survey*. Research in Brief. Washington, DC: US Department of Justice, National Institute of Justice, and US Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention [online], 1998, 16 s. [cit. 2. února 2023].
Dostupné z: <https://www.ojp.gov/pdffiles/172837.pdf>.
 5. WHEALIN, Julia, BARNETT, Erin. *Child Sexual Abuse*. National Center for Post Traumatic Stress Disorder, US Department of Veterans Affairs. Archived from the original on 2009-07-30 [online, cit. 4. května 2023].
Dostupné z: https://www.ptsd.va.gov/professional/treat/type/sexual_abuse_child.asp.
 6. European Union: European Agency for Fundamental Rights. *Violence against women: an EU-wide survey*. Main results report [online]. Lucemburk: Publication Office of European Union, 2014 [cit. 5. května 2023].
Dostupné z: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>.
 7. Policie České republiky [online]. Trestný čin znásilnění – statistika r. 2019 až 2021 [cit. 3. ledna 2023].
Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/trestny-cin-znasilneni-statistika-r-2019-az-2021.aspx>.

Jiné dokumenty a zdroje

1. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Úskalí viktimologických expertíz [online]. Ministerstvo vnitra České republiky, 2015 [cit. 25. května 2023].
Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/doc-cirtkova-ppt.aspx>.
2. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Posuzování věrohodnosti: Chyby při interpretaci znaleckých posudků [online]. Ministerstvo vnitra České republiky, 2017 [cit. 25. května 2023].
Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/cirtkova-l-posuzovani-verohodnosti-chyby-pri-interpretaci-znaleckych-posudku.aspx>.
3. Sdělení č. 59/2016 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání. In: *Sbírka mezinárodních smluv*. č. 59/2016, částka 37, s. 1169–1216.
Dostupné z: <file:///C:/Users/natalie.vaicova/Downloads/sb0037-2016m.pdf>.
4. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících. In: *Sbírka mezinárodních smluv*. č. 208 a 209 / 1992, částka 41, s. 1074
Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=209&r=1992>.
5. Doporučení výboru ministrů členským státům k evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství ze dne 19. října 1992, č. R (92)16.

6. Interview s JUDr. Danielem Bartoňem, LL.M., Ph. D. *Sexuální agresori sázejí na promlčení, mám i případy z 90. let, říká advokát* [online]. iDNES.cz, 27. 11. 2022 [cit. 12 února 2023]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/daniel-barton-advokat-zrada-serial.A221124_125018_domaci_vlc.
7. Spolek Nepromlčíme, z. s. [online, cit. 24. června 2023]. Dostupné z: <https://www.nepromlcime.cz/>.

Abstrakt

Předkládaná rigorózní práce přináší komplexní analýzu problematiky trestněprávní úpravy potírající nekonsenzuální pohlavní styky na podkladě mezinárodních závazků ČR a dosavadního stavu vědeckého poznání zejména v oblasti kriminologie.

V první části se práce zabývá zmíněnými mezinárodními závazky vyplývajícími z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání ve vztahu k legislativnímu rámci nekonsenzuálních pohlavních styků, které jsou v druhé části rigorózní práce blíže konkretizovány a doplněny vymezením charakteru a specifík sexuálních deliktů z hlediska viktimologického.

Na podkladě předchozích zjištění podrobuje autorka v třetí části předkládané práce posouzení aktuální trestněprávní úpravy potírání nekonsenzuálních pohlavních styků, zda tato naplňuje příslušné mezinárodní závazky a zohledňuje specifika předmětné trestné činnosti v takové míře, že představuje vhodnou a účinnou ochranu obětí nekonsenzuálních pohlavních styků.

Vymezenému posouzení se nevyhne ani institut, který má na účinnost trestněprávní úpravy nezanedbatelný vliv, a sice promlčení trestní odpovědnosti. Kromě otázky délky promlčecích dob se autorka zabývá otázkou samotné legitimacy institutu promlčení ve vztahu k posuzovaným sexuálním deliktům.

Rigorózní práce zároveň identifikuje jednotlivá kritéria, která by měla být brána v potaz při normotvorné činnosti v oblasti sexuálních deliktů, ale i v rámci rozhodovací činnosti orgánů činných v trestním řízení a interakci orgánů činných v trestním řízení s oběťmi tohoto typu trestné činnosti a nabízí návrhy *de lege ferenda* v závislosti na příslušných zjištěních.

Abstract

The presented rigorous thesis contains a comprehensive analysis of the issue of criminal law combating non-consensual sexual acts on the basis of the international obligations of the Czech Republic and the current state of scientific knowledge, especially in the field of criminology.

In the first part, the work deals with the abovementioned international obligations arising from the European Convention on Human Rights and the Council of Europe Convention on Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse in relation to the legislative framework of non-consensual sexual relations, which are further specified in the second part of the rigorous thesis and complemented by the definition of the nature and specifics of sexual offenses from a victimological point of view.

On the basis of the previous findings, the author of the presented rigorous thesis in its third part subjects the current criminal legislation against non-consensual sexual acts to an assessment of whether it fulfils the relevant international obligations and takes into account the specifics of the criminal activity to such an extent that it represents suitable and effective protection for victims of non-consensual sexual acts.

An institute that has a non-negligible influence on the effectiveness of criminal law, namely the statute of limitations of criminal liability, also must be assessed as defined above. In addition to the question of the length of the statute of limitations, the author deals with the question of the very legitimacy of the statute of limitations in relation to the assessed sexual offenses.

At the same time, the rigorous thesis identifies the individual criteria that should be taken into account in standard-setting activities in the area of sexual offenses, but also within the decision-making activities of the law enforcement authorities and the interaction of the law enforcement authorities with victims of this type of criminal activity and offers *de lege ferenda* proposals depending on the relevant findings.

Seznam klíčových slov / List of key words

Nekonsenzuální pohlavní styk	Non-consensual sexual act
Pohlavní styk	Sexual act
Souhlas	Consent
Vztahové znásilnění	Acquaintance rape
Znásilnění neznámým pachatelem	Stranger rape
Špatné zacházení	Ill-treatment
Evropský soud pro lidská práva	European Court of Human Rights
Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	European Convention on Human Rights
Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání	Council of Europe Convention on Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse
Tonická imobilita	Tonic immobility
Latentní trestná činnost	Latent criminality
Viktimologie	Victimology
Promlčení trestní odpovědnosti	Statute of limitations in criminal law
Promlčecí doba	Limitation period
Trestní odpovědnost	Criminal liability
Účel trestu	Purpose of punishment

Příloha č. 1 – Statistika Policie ČR zobrazující objasněné skutky znásilnění v ČR podle vztahu oběti k pachateli za období roku 2021³¹⁵

objekt napadení je ve vztahu k pachateli jako:	ČR 2021 celkem
601 vlastní dítě	23
603 dítě, kde jeden z rodičů je druh/družka, přítel	23
604 dítě v blízkém příbuzenském vztahu (vnuk, vnučka apod.)	8
605 dítě ve vzdáleném poměru (synovec, neteř apod.)	20
606 dítě svěřené k doзору (vychovatel, učitel, vedoucí kroužku apod.)	5
607 dítě ve vztahu spolužáka, kamaráda	17
608 dítě ve vztahu ke známé osobě (soused, známý)	24
614 dospělá osoba s jiným vztahem, kamarád (ne 617, 618, 619)	39
617 spolubydlíci (mimo výše uvedené)	3
620 bez vztahu	162
635 manželka/manžel	22
636 družka/druh	27
639 bývalá manželka/bývalý manžel	4
642 přítelkyně/přítel	15
643 bývalá přítelkyně/bývalý přítel	31
644 žena/muž ve společné domácnosti	1
627 spolupracovník (včetně nadřízeného a podřízeného)	4
638 manželka/manžel v rozvodovém řízení	3
641 sestra/bratr	10
632 pokračující (interpersonální) násilí mezi bývalými partnery, manžely	4
613 dospělá osoba v ostatním příbuzenském vztahu než uvedené	4
633 přítomnost nezletilého dítěte (zvláště zranitelná oběť)	1
XXX nevloženo	1

³¹⁵ Policie České republiky [online]. Trestný čin znásilnění – statistika r. 2019 až 2021 [cit. 3. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/trestny-cin-znasilneni-statistika-r-2019-az-2021.aspx>.

Příloha č. 2 – Statistika Policie ČR zobrazující registrované skutky znásilnění v ČR podle použití zbraně a následku za období roku 2021³¹⁶

použití zbraně a následek	ČR 2021 celkem
x nevyplněno	760
5 zbraní ohrožoval, zastrášoval	9
14 použil zbraň proti osobě, způsobil lehké zranění a hmotnou škodu	1
15 použil zbraň proti osobě, způsobil lehké zranění a nezpůsobil hmotnou škodu	1
16 použil zbraň proti osobě, nezpůsobil zranění ani hmotnou škodu	2

³¹⁶ Policie České republiky [online]. Trestný čin znásilnění – statistika r. 2019 až 2021 [cit. 3. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/trestny-cin-znasilneni-statistika-r-2019-az-2021.aspx>.

Příloha č. 3 – Statistika Policie ČR zobrazující objasněné skutky znásilnění v ČR podle použití zbraně a následku a podle druhu zbraně za období roku 2021³¹⁷

použití zbraně a následek	ČR 2021 celkem
0 nepřichází v úvahu	435
5 zbraní ohrožoval, zastrásoval	9
16 použil zbraň proti osobě, nezpůsobil zranění ani hmotnou škodu	2
14 použil zbraň proti osobě, způsobil lehké zranění a hmotnou škodu	1
15 použil zbraň proti osobě, způsobil lehké zranění a nezpůsobil hmotnou škodu	1
CELKEM	448

údaje do této tabulky jsou brány z již objasněného skutku, kde je použití a následek uveden u každého pachatele zvlášť, bylo-li v jednom skutku pachatelů více, je počet o to vyšší a nelze případně získat souhrnný počet součtem jednotlivých položek

druh zbraně:	celkem
0 nepřichází v úvahu – ZP	0
5 chladná zbraň – bodná, sečná, úderná (nůž, sekera, mačeta, boxer, basebalová pálka, pěst, cihla, cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším) - ZP	10
6 jiná zbraň - (el. paralyzér, plyn, tekutina) - ZP	1
7 zbraň způsobilá pouze k zastrašení, vyhrůžce – ZP	0
8 jako zbraň použit jiný předmět (dopr. prostředek, kuchyňský nůž, sekera) - ZP	0
9 skutek byl již vykázan v předcházejících obdobích – ZP	0
20 střelná zbraň neurčená – pouze u objasněných – ZP	1
21 střelná zbraň kategorie A nelegálně držená – ZP	0
22 střelná zbraň kategorie B nelegálně držená – ZP	0
23 střelná zbraň kategorie C nelegálně držená – ZP	0
24 střelná zbraň kategorie D nelegálně držená – ZP	0
25 střelná zbraň kategorie A legálně držená – ZP	1
26 střelná zbraň kategorie B legálně držená – ZP	0
27 střelná zbraň kategorie C legálně držená – ZP	0
28 střelná zbraň kategorie D legálně držená – ZP	0
29 výbušnina nelegálně držená – ZP	0
30 výbušnina legálně držená – ZP	0
31 výbušnina neurčená – ZP	0
32 jako zbraň použit dopravní prostředek – ZP	0
33 jako zbraň použito zvíře – ZP	0

³¹⁷ Policie České republiky [online]. Trestný čin znásilnění – statistika r. 2019 až 2021 [cit. 3. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/trestny-cin-znasilneni-statistika-r-2019-az-2021.aspx>.

Příloha č. 4 - Statistika Policie ČR zobrazující registrované a stíhané skutky znásilnění v ČR podle místa spáchání za období roku 2021³¹⁸

registrované

místo spáchání	ČR 2021 celkem
3 v metru	1
5 v parku	13
6 na osídleném místě	663
9 na sídlišti	19
	23 ³¹⁹
4 na samotě	32
21 les, lesní cesta	8
7 v chatové oblasti nebo zahrádkářské kolonii	7
16 sportovní areály (mimo lyžařských) vč. přilehlých parkovišť	2
10 internetem	1
14 koupaliště vč. přilehlých parkovišť	2
1 na železnici	2
CELKEM	773

stíhané

místo spáchání	celkem
nevyplněno	12
1 na železnici	2
4 na samotě	20
5 v parku	6
6 na osídleném místě	400
7 v chatové oblasti nebo zahrádkářské kolonii	10
9 na sídlišti	16
14 koupaliště vč. přilehlých parkovišť	1
16 sportovní areály (mimo lyžařských) vč. přilehlých parkovišť	2
20 kempy	1
21 les, lesní cesta	5
celkem (to není součet!)	460

³¹⁸ Policie České republiky [online]. Trestný čin znásilnění – statistika r. 2019 až 2021 [cit. 3. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/trestny-cin-znasilneni-statistika-r-2019-az-2021.aspx>.

³¹⁹ Pozn.: údaj o místě spáchání absentuje i v původním zdroji.